

Grey Scale #13

A 1 2 3 4 5 6 M 8 9 10 11 12 13 14 15 B 17 18 19

AKADEMIA SZTABU GENERALNEGO WP

KATEDRA HISTORII SZTUKI WOJENNEJ

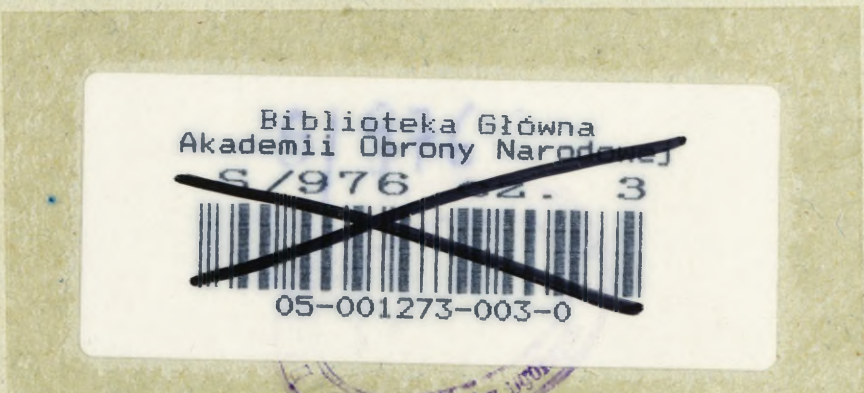
~~Tylko do użytku w ASG WP~~

Egz. Nr. ~~X~~

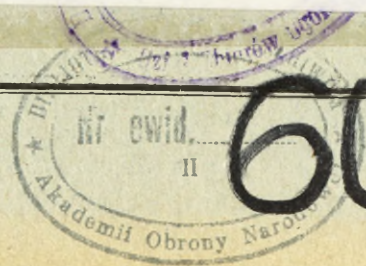
MATERIAŁY DO STUDIOWANIA HISTORII SZTUKI WOJENNEJ

CZEŚĆ III

Doświadczenia bojowe ludowego Wojska Polskiego
1944-1945 ze szczególnym uwzględnieniem organizacji
i działań Brygad Zaporowych

WARSZAWA

60478 187

AKADEMIA SZTABU GENERALNEGO WP

KATEDRA HISTORII SZTUKI WOJENNEJ

~~Tylko do użytku w ASG WP~~

Egz. Nr. ~~X~~

MATERIAŁY DO STUDIOWANIA HISTORII SZTUKI WOJENNEJ

CZEŚĆ III

Doświadczenia bojowe ludowego Wojska Polskiego
1944-1945 ze szczególnym uwzględnieniem organizacji
i działań Brygad Zaporowych

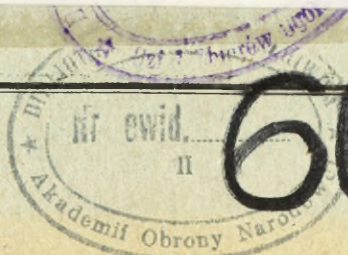
Biblioteka Główna
Akademii Obrony Narodowej

~~6/976 2. 3~~

05-001273-003-0

WARSZAWA

60478

187

AKADEMIA SZTABU GENERALNEGO WP

KATEDRA HISTORII SZTUKI WOJENNEJ

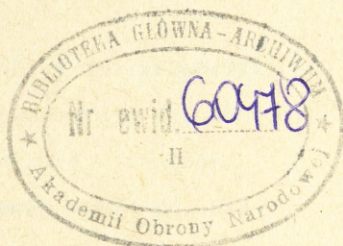
Egz. nr ~~X~~

MATERIAŁY DO STUDIOWANIA
HISTORII SZTUKI WOJENNEJ

dla słuchaczy Podyplomowego Studium WSW

Część III

Doświadczenia bojowe ludowego Wojska Polskiego 1944-1945
ze szczególnym uwzględnieniem organizacji i działań Brygad
Zaporowych

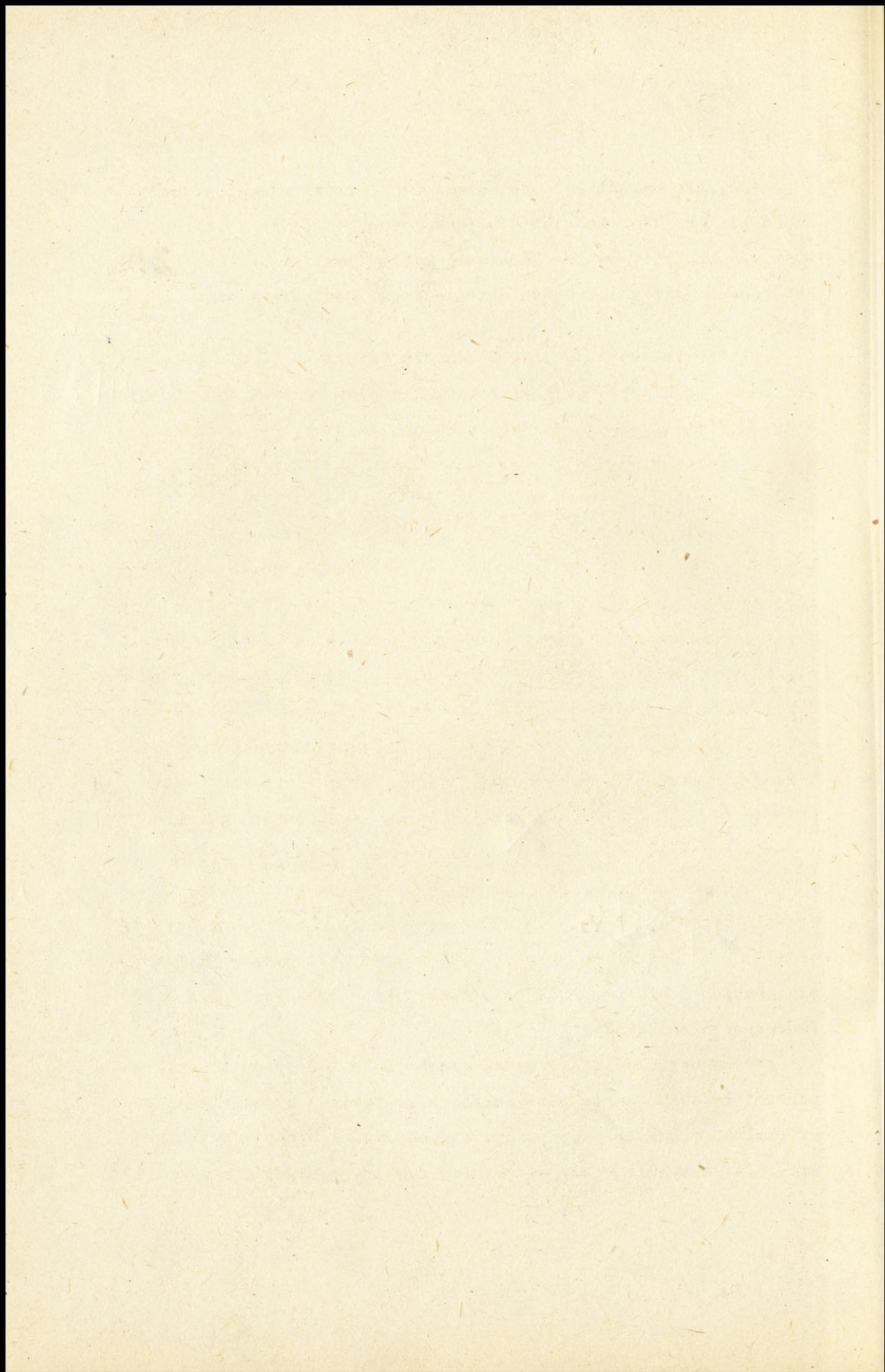
~~X~~

~~S/976~~

Wybrał i przygotował do druku

Antoni W O L N Y
pżk doc. dr hab. Antoni W O L N Y

W S T Ę P

Powyższe materiały do studiowania historii sztuki wojennej część III pt. "Doświadczenia bojowe ludowego Wojska Polskiego 1944-1945, ze szczególnym uwzględnieniem organizacji i działań Brygad Zaporowych" przeznaczone są dla słuchaczy Podyplomowego Studium WSW.

Wypisy te obejmują trzy rozdziały II, V i VI/ i dwa załączniki /nr 14 i 15/ z pracy magisterskiej Zbigniewa Ważyńskiego pt. "Brygady Zaporowe ludowego Wojska Polskiego /lipiec 1944 - czerwiec 1945/" napisanej w 1966 r. pod kierunkiem naukowym prof. dr. Stanisława Herbata.

Wypisy przedstawiają nieznane dotąd materiały dotyczące struktury organizacyjnej i formowania 1 i 2 brygady zaporowej, etaty wojenne obu tych związków, przystosowane do specyfiki polskiej, a także wyposażenie w broń maszynową, moździerze, pojazdy mechaniczne, jak również w znaczną ilość koni. Charakteryzują ponadto działalność bojową 2 samodzielnej brygady zaporowej w grudniu 1944 roku nad Wisłą, polegającą na zwalczaniu szpiegostwa, dywersji, dezercji i morderstwa na tyłach i armii WP. Na terenie Bydgoszczy pododdziały Zaporowe organizowały punkty kontrolne na głównych arteriach miejskich, ochraniały 67 składów, magazynów i fabryk, w których produkowano materiały wybuchowe, rowery i kable. Jednocześnie patrole 2 brygady oczyszczały miasto z resztek żołnierzy niemieckich, wychwytywały ukrywających się policjantów niemieckich, ukraińskich i białoruskich oraz osoby, które podpisały listy narodowości niemieckiej.

Na Pomorzu Zachodnim grupa manewrowa z 2 Brygady częścią sił ochraniała obóz jeńców niemieckich w Złotowie i broniła miejscowości Płusze, w czasie wycofywania się oddziałów wroga z okrężonej Piły. Zatrzymywano także wszystkich cywilnych Niemców w wieku 17-

50 lat oraz internowano ich w obozie w Płotach. Przez pewien czas 2 brygada zaporowa ochraniała linię kolejową Wałcz, Piła oraz zwalczała drobne grupy żołnierzy niemieckich, próbujące nocami dotrzeć do Odry z zamiarem przedostania się przez linię frontu.

1 samodzielna brygada zaporowa nie została wysłana na front, gdyż polecono jej zabezpieczać pod względem kontrwywiadowczym działalność centralnych instytucji państwowych i wojskowych znajdujących się początkowo na terenie Chełma, a potem Lublina i Warszawy. W czasie pobytu w Chełmie, żołnierze brygady pomagali przygotować pobór do wojska, tworzyli milicję obywatelską oraz pełnili służbę garnizonową i patrolową. W Lublinie ochraniali rezerwy PKWN, Sztab Główny, drukarnie, skład map i biuro cenzury. W Warszawie 1 brygada zaporowa pełniła służbę garnizonową, walczyła z reakcyjnym podziemiem zbrojnym i brała udział w rozminowaniu stolicy.

Wachlarz zadań wykonywanych przez obie brygady był niezwykle szeroki i znacznie wykraczał poza obowiązki zwalczania szpiegostwa dywersji, dezereji i morderstwa.

Celem powyższych wypisów materiałowych jest pokazanie organizacji brygad zaporowych, zadań tych związków taktycznych oraz sposobów ich wykonania.

ROZDZIAŁ I.

ORGANIZACJA I FORMOWANIE BRYGAD ZAPOROWYCH.

1. Etaty brygad zaporowych.

Gdy w lipcu 1944 r. w rejonie Żytomierza rozpoczęło się formowanie 1 Samodzielnej Brygady Zaporowej, jego podstawę stanowiły etaty 04/365 - Dowództwa Brygady i 04/366 - Samodzielnego Batalionu Zaporowego. Etaty te opracowane zostały przez Sztab Generalny ZSRR i w czerwcu 1944 r. zatwierdzone przez marszałka Wasilewskiego - zastępcę Ludowego Komisarza Obrony.^{1/} Przewidywały one strukturę brygady złożoną z dowództwa i trzech samodzielnych batalionów zaporowych. Z treści etatów nie można wywnioskować na jakim wzorze zostały one oparte, gdyż ich tytuły brzmią: "Etat Nr 04/365 Dowództwa Samodzielnej Polskiej Brygady Zaporowej - czasu wojennego" /Sztat № 04/365 Uprawlenija Otdielnoj Polskoj Zagraditielnoj Brigady - wojennogo wremieni/ i "Etat Nr 04/366 Samodzielnego Polskiego Batalionu Zaporowego - czasu wojennego" /Sztat № 04/366 Otdielnego Polskoj Zagraditielnogo Bataliona - wojennogo wremieni/. A więc etaty były opracowywane już dla jednostki polskiej i nie wiadomo jak daleko odbiegały od jednostek podobnego typu w Armii Radzieckiej.

Jaką strukturę organizacyjną przewidywały te etaty?

Etat 04/365 zakładał, że dowództwo brygady zaporowej winno składać się z 49 oficerów, 24 podoficerów i 43 szeregowców - razem 116 żołnierzy.

1/ CAW - III/Etat - 51.

Według etatu 04/366 każdy z trzech batalionów zaporowych miał liczyć 49 oficerów, 146 podoficerów i 433 szeregowców - razem 628 żołnierzy, składając się z dowództwa, trzech kompanii zaporowych oraz pododdziałów obsługi. /Etaty 04/365 i 04/366 oraz schematy organizacyjne zawierają załączniki 4 - 7/.

Ogółem brygada miała liczyć: 196 oficerów, 462 podoficerów, 1342 szeregowców - razem 2000 żołnierzy.

Na podstawie powyższych etatów została sformowana 1 SBZap. W takim też składzie 23 sierpnia 1944 r.^{2/} wyruszyła z rejonu Żytomierza do Polski. Po przybyciu brygady do Chełma, rozkazem Naczelnego Dowództwa WP Nr 16 z 3.09.44r. nastąpiło przeformowanie brygady na nowe etaty:

- 04/367 - dowództwa brygady,
- 04/368 - samodzielnej grupy manewrowej,
- 04/369 - samodzielnego batalionu zaporowego.^{3/}

W/w etaty były podstawowymi etatami brygad zaporowych. Według nich były również formowane 2 i 3 SBZap. W tej strukturze 1 oraz 2 SBZap. pełniły służbę do końca swej działalności. Nowe etaty były również opracowane w ZSRR i zatwierdzone przez marszałka Wasilewskiego w dniu 6.08.1944 r.^{4/} W myśl ich założeń ulegał reorganizacji wewnętrzny skład dowództwa brygady i skład batalionów zaporowych - z zachowaniem trzech batalionów w brygadzie. Ponadto wprowadzali one nowy pododdział - samodzielną grupę manewrową.

2/ CAW - Zespół Sztabu 1 SBZap. teczka 1, karta 15.

/dalej - CAW - 1 SBZap. - 1 k.15/.

3/ CAW - 1 SBZap. - 31 k.19 i "Organizacja i działanie Ludowego WP" tom I, str.162.

4/ CAW - 2 SBZap. - 55-61.

Struktura brygady zaporowej po reorganizacji miała przedstawiać się następująco:

- a/ Dowództwo brygady /etat 04/367/ miało liczyć 65 oficerów, 28 podoficerów i 43 szeregowców - razem 136 żołnierzy.
 - b/ Samodzielna grupa manewrowa /etat 04/368/ miała liczyć 20 oficerów, 62 podoficerów i 156 szeregowców - razem 238 żołnierzy.
 - c/ Każdy z trzech samodzielnych batalionów zaporowych /etat 04/369/ miał liczyć 57 oficerów, 125 podoficerów, 360 szeregowców - razem 542 żołnierzy i dzielić się na 6 strażnic liniowych, strażnicę rezerwową oraz pododdziały obsługi.
- /Treść etatów 04/367, 04/368, 04/369 oraz ich schematy organizacyjne zawierają załączniki 8 - 13/.

Zreorganizowana brygada miała mieć na stanie 256 oficerów, 465 podoficerów i 1279 szeregowców - razem 2000 żołnierzy. Tak więc reorganizacja nie zmieniała ani o jednego żołnierza ogólnego stanu osobowego brygady dokonując tylko przesunięć między pododdziałami oraz ilością kadry oficerskiej i podoficerskiej w stosunku do szeregowców. Dokonały się również zmiany w uzbrojeniu i środkach transportu brygady.

Do powyższych podstawowych etatów brygady zaporowej w końcu 1944 r. doszły następujące uzupełnienia:

- a/ 17.10.1944 r. Naczelne Dowództwo WP zatwierdziło etat Osz 9/30 duszpasterstwa brygady, który pod koniec tegoż miesiąca przesłano do obu brygad.^{5/} Etat ten przewidywał:

5/ CAW - 2 SBZap. - 40 k.16 i 1 SBZap. - 55 k.17.

- starszy ksiądz - kapelan	- kpt. - mjr.	- 1
- goniec - ministrant	- szer.	- 1
- kierowca	- szer.	- 1
- samochód ciężarowy 0,75 t.		- 1

b/ Rozkazem Naczelnego Dowództwa WP Nr 84 z 14.11.1944 r. wprowadzono przy brygadach Samodzielne Oddziały Informacji według etatu 0040/3/206 o stanie 6 oficerów.^{6/}

c/ W celu obsługi oddziałów informacji rozkaz Naczelnego Dowództwa WP Nr Org/62 z 17.11.44r. polecał do dnia 25.11.44r. sformować przy 1 i 2 SBZap. po jednym plutonie piechoty wg etatu Nr Osz 9/44 o stanie: 1 oficer, 4 podoficerów i 15 szeregowców. Uzbrojenie plutonu - 1 rkm, 7 kbk i 9 pm.^{7/}

W związku z tymi uzupełnieniami stan brygady winien wzrosnąć o 8 oficerów, 4 podoficerów i 15 szeregowców, a uzbrojenie o 1 rkm, 7 karabinów i 9 pistoletów maszynowych. Powinien też dojść jeden samochód ciężarowy. Tymczasem w sprawozdaniach obu brygad zmiany te uwzględniane są niejednolicie i tak: 1 SBZap. w swoich meldunkach podaje etat: 258 oficerów /a więc nie uwzględnia oficerów oddziału informacji/, 469 podoficerów i 1294 szeregowców /czyli uwzględnia poprawki w związku z etatem kapelana i plutonu ochrony oddziału informacji/.

2 SBZap. mimo, iż był utworzony pluton ochrony oddziału informacji^{8/} nie uwzględnia tego faktu w swoich raportach, podając etaty zasadnicze.

6/ CAW - 2 SBZap. - 61 k.23.

7/ CAW - 2 SBZap. - 61 k.24.

8/ W aktach 2 SBZap. jest "osobista książka plutonu informacji" zawierająca dane personalne żołnierzy plutonu.
CAW - 2 SBZap. - 2.

Ponadto obie brygady nie wykazują wzrostu ilości broni ponad etaty zasadnicze. Samochody w 1 SBZap. są wykazywane zgodnie z etatem, natomiast w 2 SBZap. różnią się o kilka wozów w poszczególnych sprawozdaniach. Powyższe fakty, przypuszczalnie należy tłumaczyć następująco:

- oddziały informacji były komórkami, których zależność od dowódców brygad była minimalna. Oficerowie tej służby byli w jednostkach od pierwszych dni formowania się brygad mimo, iż etaty zasadnicze - zarówno pierwotne jak i wtórne - nie uwzględniały ich. Dlatego też nie uwzględniano tych oficerów w sprawozdaniach stanu osobowego. Rozkaz o formowaniu oddziałów informacji faktycznie tylko sankcjonował ich istnienie i dlatego przypuszczalnie w dalszym ciągu nie uwzględniano ich w sprawozdaniach.^{9/}
- Stany osobowe brygad prawie zawsze były niższe od stanów etatowych, a więc i z wydzieleniem broni dla plutonu ochrony informacji nie było większych kłopotów - wzięto ją najprawdopodobniej ze zmagazynowanych nadwyżek - gdyż brygady były wyposażone w broń zgodnie z etatem. Dlatego też w sprawozdaniach liczba broni pozostała bez zmian.
- Mimo etatu - w 2 SBZap. nie było kapelana, a więc na pewno i nie wydzielono ludzi do jego dyspozycji.
- Nie uwzględnienie żołnierzy plutonu ochrony informacji w 2 SBZap. jest najprawdopodobniej niedopatrzaniem.

Uwzględniając te poprawki przyjąłem dane podawane w sprawozdaniach 1 SBZap., że etat brygady liczył:

9/ W aktach obu brygad nie ma dokumentacji oddziałów informacji, a nieliczne wzmianki pozwalają się tylko upewnić, że takowe istniały. Nie można też ustalić czy ich obsada personalna była zgodna z etatem.

258 oficerów, 469 podoficerów i 1294 szeregowców, co daje liczbę 2021 żołnierzy oraz 101 samochodów.

Zmiany zachodzące między etatami pierwotnymi /04/365, 04/366/, a etatami zasadniczymi /04/367, 04/368, 04/369/ obrazuje poniższa tabela:

Wyszczególnienie	Etaty pierwotne	Etaty zasadnicze
Ogólny stan brygady	2000	2021
pododdziałów liniowych /komp., strażnice/	9	21
pododdziałów transport. i gosp. /plutonów, drużyn/	22	36
oficerów	196	258
podoficerów	462	469
szeregowców	1342	1294
karabinów i karabinków	952	1065
pistoletów maszynowych	779	652
ręcznych karabinów maszynowych	59	50
ciężkich karabinów maszynowych	36	16
moździerzy 82 mm	-	3
radiostacji różnych typów	17	32
samochodów różnych typów	114	101
motocykli /z przyczepą i bez przycz./	17	17
koni wierzchowych	32	148
koni artyleryjskich	-	16
koni taborowych	51	126

Jakie wnioski można wyciągnąć z powyższej tabeli ?
Nowy etat zapewniał większą manewrowość i samodzielność pododdziałom brygady. Zamiast istniejących trzech kompanii zaporowych, batalion uzyskał 7 strażnic, które posiadając w swym składzie 8-osobowe drużyny gospodarcze - wraz z kuchnią - były przystosowane organizacyjnie do działalności samodzielnej. Natomiast plutony kompanii zaporowej starego etatu nie mogły działać samodzielnie, gdyż dowódca kompanii

mając w dyspozycji tylko 9-osobową drużynę gospodarczą nie mógł jej przydzielić plutonom. Ponadto radiostacje plutonu łączności batalionu nie wystarczały do zabezpieczenia łączności w razie decentralizacji kompanii zaporowych. W starym etacie dowódca batalionu miał w swojej bezpośredniej dyspozycji tylko pluton łączności i pluton porządkowo-ochronny. Obecnie - oprócz tych pododdziałów - z reguły zostawiał w swoim odwodzie strażnicę rezerwową, którą albo wykorzystywał w całości, albo zdecentralizowanie do wzmocnienia poszczególnych strażnic. Również lepsze wyposażenie w radiostacje pozwalało na zorganizowanie łączności ze wszystkimi strażnicami. Tak więc batalion przez zmniejszenie ilości ludzi i ciężkiej broni maszynowej oraz inny ich podział organizacyjny był znacznie lepiej przystosowany do działalności zdecentralizowanej, a przez to bardziej manewrowy.

Ta sama zasada była realizowana na szczeblu brygady, gdzie w rękach dowódcy pozostawała grupa manewrowa jako dość silny odwód, w pełni samodzielny, dysponujący różnymi pododdziałami.

Inną istotną zmianą było wyodrębnienie ze składu sztabu brygady wydziału rozpoznawczego /w ilości dwóch oficerów/ i utworzenie oddziału wywiadu /w ilości ośmiu oficerów/, który nie podlegał szefowi sztabu.

Utworzono również wydziały wywiadu na szczeblu batalionu /w ilości czterech oficerów/ oraz stanowiska zastępców dowódców batalionów i zastępcy dowódcy brygady do spraw liniowych, zamieniono na stanowiska zastępców do spraw wywiadu. Wprowadzono również stanowiska zastępców dowódców

strażnic do spraw wywiadu^{10/} /na szczeblu kompanii zaporowych nie było etatów zastępców do spraw liniowych, czy też wywiadu/.

Reasumując powyższe - zamiast sześciu etatów oficerów rozpoznawczych i zastępców do spraw liniowych w starych etatach, uzyskano 46 etatów oficerów wywiadu i zastępców do spraw wywiadu.^{11/} I ta właśnie reorganizacja wpłynęła na stosunkowo znaczny wzrost ilości kadry oficerskiej w brygadach.

Zabezpieczenie strażnic w pododdziały gospodarcze i utworzenie plutonu kawalerii w grupie manewrowej spowodowało znaczny wzrost ilości koni w brygadach.

Ilość samochodów kształtowała się na zbliżonym poziomie w obu brygadach i winna zapewnić stosunkowo dużą ruchliwość pododdziałów /była ona 10-krotnie wyższa niż w pułku piechoty/.^{12/}

Jak wynika z powyższego, reorganizacja winna uczynić z brygad lekkie, manewrowe oddziały przystosowane do działań zdecentralizowanych, o dobrze rozwiniętych pododdziałach tyłowych i łączności.^{13/} Silnie rozbudowany aparat wywiadu winien

10/ W różnych dokumentach zczy dców strażnic są tytułowani bądź jako "zcy d/s wywiadu", bądź jako "zcy d/s operacyjnych".

11/ Sztab brygady - 9 /8 - oddział wywiadu + zastępca dowódcy do spraw wywiadu/.

Trzy bataliony - 36 /12 - wydziały wywiadu, 3 - zastępcy do spraw wywiadu + 21 zastępcy dowódców strażnic/.

Grupa manewrowa - 1 /zastępca do spraw wywiadu/.

12/ W tym czasie etat pułku piechoty przewidywał 9 samochodów ciężarowych. - Komornicki "Regularne jednostki Ludowego WP" str.65.

13/ Brygada miała 32 radiostacje, w tym 6 typu RSB - krótkofalowych, dywizyjnych o zasięgu 25-75 km. fonem i 100-150 km telegrafem. Natomiast etat pułku piechoty z 1944 r. przewidywał tylko 8 radiostacji. S.Grawich "3000 km. do zwycięstwa" str. 14.

zabezpieczyć brygadam dopływ niezbędnych informacji. Struktura ta pozwala również wnioskować, że brygady były głównie przystosowane do działania przeciw drobnym grupom dywersyjnym, czy też reakcyjnego podziemia.

Przedstawione należności etatowe, przy pełnej ich realizacji dawały brygadam poważne możliwości realizacji postawionych przed nimi zadań. Niestety stan faktyczny ilości ludzi i sprzętu w praktyce poważnie odbiegał od stanu etatowego, co w dużym stopniu rzutowało na działalność brygad.

2. Formowanie 1 Samodzielnej Brygady Zaporowej.

Rozkaz dowódcy Armii Polskiej w ZSRR polecający sformować 1 SBZap. ukazał się w dniu 5 lipca 1944 r., lecz dopiero w dniu 26 lipca przybył do m. Wackow /20 km. na południowy zachód od Żytomierza/ mjr Włodzimierz Dembowski z pięcioma oficerami i rozpoczął pracę organizacyjną. Tę datę należy też uznać za pierwszy dzień formowania brygady.^{14/} W dniu 27 lipca ukazał się rozkaz Nr 1 - 1 SBZap., w którym mjr Dembowski ogłasza, że na podstawie rozkazu Głównego Sztabu Formowania obejmuje dowództwo brygady.

14/ Dane odnośnie formowania brygady oparłem na:

- teczce rozkazów dziennych 1 SBZap. CAW - 1 SBZap. - l k. 1-15;
- meldunkach aparatu politycznego brygady i raportach inspekcyjnych. CAW - GZP - 55;
- relacjach byłych oficerów 1 SBZap. - płk Sikorskiego i płk Konara.

Dowódca 1 Samodzielnej Brygady Zaporowej - ppłk Włodzimierz Dembowski.

Dowódca 1 SBZap. był zawodowym oficerem Armii Radzieckiej - z pochodzenia Polakiem. Przed wojną pełnił służbę w wojskach pogranicznych ZSRR, na granicy polsko-radzieckiej. Na stanowisko został skierowany bezpośrednio po ukończeniu kursu taktycznego "Wystriel" w Sołniecznogorsku.^{15/} Był dobrym organizatorem, energicznym i powszechnie lubianym dowódcą zarówno przez kadrę jak i przez żołnierzy.

W dniach 28-31.07. przybywali oficerowie kierowani przez Główny Sztab Formowania, których wyznaczano na "pełniących obowiązki" dowódców batalionów, kompanii /obowiązywały etaty pierwotne/, pracowników sztabu i kwatermistrzostwa.

15/ Kursy "Wystriel" były 4-miesięcznymi kursami taktycznymi, które przygotowywały oficerów na stanowiska dowódców pułków, dowódców batalionów i pracowników sztabu. Centralny ośrodek mieścił się w Sołniecznogorsku /80 km. na północny zachód od Moskwy/, a filie znajdowały się w wielu miastach ZSRR. Według relacji płk Sikorskiego.

Ogółem w pięciu pierwszych dniach formowania brygady przybyło 36 oficerów. W dniu 31 lipca przybyła z 1 zapasowego pułku piechoty pierwsza grupa 33 podoficerów i szeregowców, którzy utworzyli załóżek plutonu porządkowo-ochronnego sztabu i pierwszego baonu. Początek sierpnia, to dalszy napływ oficerów, podoficerów i szeregowców kierowanych z 1 zapasowego pułku piechoty i 4 zapasowego pułku kawalerii. Jednocześnie z przyływem ludzi przychodziły pierwsze transporty umundurowania i broni. Pozwoliło to dowództwu brygady od początku formowania wprowadzić porządek wojskowy i zorganizowane życie jednostki. Gdy w dniu 2 sierpnia brygada otrzymała pierwszy transport broni, wprowadzono służbę wartowniczą i zabroniono wszelkiego ruchu szeregowcom i podoficerom w godzinach od 23 do 6.00. Od 4 sierpnia wprowadzono służbę oficera inspekcyjnego oraz wydano szereg innych rozkazów i zarządzeń porządkowych.

Napływ ludzi do brygady był nierównomierny. Dotyczył on głównie szeregowców, natomiast braki w kadrze oficerskiej i podoficerskiej nie pozwalały na etatowe obsadzenie wszystkich stanowisk. Wolny napływ oficerów i podoficerów wpływał na pewno ujemnie na przebieg formowania i organizację procesu szkolenia.

Mimo tych trudności do dnia 10.08.1944r. sformowano i umundurowano 1 i 2 batalion, częściowo je również uzbrajając. W dniu tym brygada liczyła 68 oficerów, 210 podoficerów, 1242 szeregowców, czyli 1520 żołnierzy. Pomieszczenia wsi kołchozowej Wackow okazały się niewystarczające dla wzrastającego stanu osobowego. Wobec powyższego już w dniu 5.08.

sztab brygady i 2 batalion oraz pierwsze grupy żołnierzy przeznaczonych do 3 batalionu przeniosły się do pooliskiej wsi Młyniszczce. 1 batalion pozostał w Wackowie, a jego dowódca objął stanowisko dowódcy garnizonu tejże wsi. Po tej dyslokacji w dalszym ciągu napływali do brygady ludzie, broń i umundurowanie, co pozwoliło do dnia 20 sierpnia zakończyć formowanie brygady - organizując jej 3 batalion. W tym dniu brygada posiadała pełny etat broni ręcznej i maszynowej.^{16/} Stan osobowy jednostki wynosił 1776 żołnierzy w pełni umundurowanych i wyposażonych /za wyjątkiem hełmów bojowych i pewnej ilości ładownic/, czyli 88 % stanu etatowego.

Do tego też czasu została ustalona zaszyfrowana nazwa jednostki "Formacja wojskowa Nr poczty polowej 52073".

Niedobór stanu ogólnego brygady nie rozkładał się równomiernie na kadrę oficerską, podoficerską i szeregowców, wykazując w tym podziale jeszcze większe zróżnicowanie i tak: w kadrze oficerskiej braki wynosiły 67% stanu etatowego, w kadrze podoficerskiej 39 %, natomiast stan szeregowców wynosił 105 % etatu. Najgorzej jednak przedstawiała się sytuacja transportu brygady, który na 20 sierpnia liczył 6 samochodów ciężarowych, a więc zaledwie około 6 % należności etatowych. Nie było też ani jednego motocykla. Poważne braki były również w wyposażeniu w konie i sprzęt łączności.

Z powyższego wynika, że mimo oficjalnego ukończenia formowania, stan osobowy kadry oraz ilość środków transportu poważnie odbiegał od należnego, co z kolei musiało się odbić

16/ Sprawozdanie o stanie uzbrojenia.
CAW - 1 SBZap. - 91 k.5.

ujęcie na szkoleniu, manewrowości i zaopatrzeniu brygady.

W tym czasie, gdy brygada kończyła formowanie Maczelne Dowództwo WP podjęło decyzję o przeniesieniu z Ukrainy formujących się tam jednostek na teren kraju.^{17/} Decyzję tę precyzowało kilka rozkazów, a między innymi rozkaz nr 5 z 12.08.1944 r. wyznaczający 1 SBZap. jako tymczasowe miejsce postoju miasto Chełm.^{18/}

W wykonaniu tegoż rozkazu, po załadowaniu się w dniu 23 sierpnia na transporty kolejowe w Żytomierzu, brygada w pierwszych dniach września przybyła do Chełma,^{19/} gdzie otrzymała rozkaz reorganizacji na nowe etaty /rozkaz Maczelnego Dowództwa WP nr 16 z 3.09.44r./ w terminie do dnia 15.09.1944 r.^{20/}

Termin ten został dotrzymany. W międzyczasie brygada otrzymała uzupełnienie stanów osobowych z poborowych zmobilizowanych na terenach Lubelszczyzny /w tym pewną ilość podoficerów i oficerów armii przedwrześniowej/ oraz - również w ramach mobilizacji - pewną ilość koni i wozów. Natomiast w dalszym ciągu brak było samochodów. Również - mimo przybycia pewnej ilości oficerów - obserwujemy tylko nieznaczną poprawę w tej dziedzinie. Nowe etaty przewidywały bowiem większą ilość kadry oficerskiej, a ponadto w ramach reorganizacji pewne etaty zostały zlikwidowane, a oficerowie - specjaliści, którzy nie mogli być przeniesieni na inne stanowiska /na przykład felczerzy kompanijni/, zostali odesłani z jednostki.

17/ Rozkaz Sztabu Głównego Nr 0124 z 18.08.44r. CAW- 1 SBZap. 31 k.1.

18/ CAW - 1 SBZap. - 31 k.21.

19/ Nie udało się ustalić dokładnej daty przybycia 1 SBZap. do Chełma. Pierwszy rozkaz wydany w tym mieście nosi datę 4.09.44r. W/G relacji płk Konara podróż trwała około tygodnia w związku z częstymi postojami spowodowanymi przeciążeniem linii kolejowych i działalnością band UPA.

20/ CAW - 2 SBZap. - 55-61.

Po reorganizacji, w dniu 14.09.1944 r. stan brygady przedstawiał się następująco:

- oficerów 99	- 39 % etatu,
- podoficerów 330	- 71 % etatu,
- szeregowców 1690	- 132 % etatu,
Ogółem 2019	- 101 % etatu.

Stan samochodów powiększył się o trzy wozy, co stanowiło 10 % należności etatowych. Ilość broni - podobnie jak poprzednio - w pełni pokrywała się z etatem.

Ten stan osobowy był ogólnie zachowany przez cały czas istnienia brygady i przeważnie wahał się w granicach 1700 - 2100 żołnierzy. Systematycznie też wzrastała ilość kadry oficerskiej, choć nigdy nie osiągnęła ilości etatowej /najwyższy procent ukompletowania w kwietniu 1945 r. wynosił 198 - 77 % etatu/. Natomiast stan podoficerów - głównie dzięki awansom - pokrywał, a często i przekraczał stany etatowe. Do końca 1944 r. brygada uzupełniła również w 100% stan koni i środków łączności. Tylko tabor samochodowy wzrastał bardzo powoli. Dopiero w kwietniu i maju 1945 r. liczył 37 samochodów i 5 motocykli, co stanowiło 37 % należności etatowych w samochodach i około 30 % w motocyklach. Stan ten do czasu rozwiązania brygady nie uległ zmianie. /Stany bojowe 1 SEZap. w poszczególnych miesiącach zawiera załącznik Nr 24/.

3. Formowanie 2 Samodzielnej Brygady Zaporowej.

Formowanie 2 SEZap. rozpoczęło się w dniu 9 września 1944r. /termin ukończenia zgodnie z rozkazem miał nastąpić 15.09./.

W tym to dniu przybył do m.Bielsk Podlaski ppłk Mikołaj

Gawryluk - Rosjanin, oficer radzieckich wojsk pogranicznych -
naznaczony na stanowisko dowódcy brygady.^{21/} Brygada formowa-
ła się w m. Bielsk Podlaski /sztab, 1 batalion, grupa manewro-
wa/ i pobliskim majątku ziemskim Hołowiesk /2 i 3 batalion/.
Zaszyfrowaną nazwą jednostki był numer poczty polowej 83694.
Pierwszym oficerem był ppor. Danilewski przybyły z Lublina
wraz z dowódcą brygady. W dniu 10 września ukazał się pierw-
szy rozkaz 2 SBZap. mówiący o objęciu dowództwa przez ppłk
Gawryluka, miejscu rozlokowania jednostki oraz, że będzie
ona organizowana na bazie zespołu oficerów z Oddziału Perso-
nalnego Sztabu Głównego Wojska Polskiego.

Od 12 września do brygady zaczęli napływać pierwsi
żołnierze - częściowo z 4 zapasowego pułku piechoty stacjo-
nującego w Białymstoku, częściowo mobilizowani przez RKU
Bielsk Podlaski. Do tego też dnia przybyła pierwsza kilku-
nastoosobowa grupa oficerów. Formowanie rozpoczęto od organi-
zacji plutonu porządkowo-ochronnego brygady, grupy manewrowej
oraz 1 batalionu. Pododdziały te zostały sformowane do dnia
16 września i przystąpiły do szkolenia. Pełne wyposażenie
w broń należną według etatu brygada otrzymała 20 września.

Do pierwszych dni października zakończono formowanie
2 i 3 batalionu, a tym samym i całej jednostki.

W nowo sformowanej 2 SBZap. wystąpiły te same
trudności - nawet w spotęgowanej formie - co i w 1 SBZap.:

- brak kadry oficerskiej i podoficerskiej,
- brak transportu samochodowego i konnego,
- szereg braków w umundurowaniu.

21/ Do opracowania przebiegu organizacji 2 SBZap. wykorzystałem:
- historię 2 SBZap. CAW - 2 SBZap. - 78.
- teczki rozkazów dziennych 2 SBZap. CAW - 2 SBZap. 63-64.
- relację ppłk rez. Danilewskiego.

Jedynie ilość broni była zgodna z należnościami etatowymi /o stanie sprzętu łączności brak danych/. Braki te odbijały się ujemnie na przebiegu organizacji, szkoleniu i dyscyplinie jednostki.

Przez cały październik brygada stacjonowała w miejscu formowania, uzupełniała stany osobowe, rozpoczęła szkolenie oraz kilkakrotnie była używana do akcji przeciw reakcyjnemu podziemiu wspólnie z pracownikami Urzędu Bezpieczeństwa.^{22/}

W tym też czasie położono duży nacisk na szkolenie i weryfikację podoficerów, którymi obsadzano podstawowe stanowiska oficerskie i podoficerskie z powodu małej ilości oficerów. Trudności z jakimi borykało się dowództwo 2 SBZap. obrazuje zestawienie jej stanu osobowego na dzień 25.10.44r. W dniu tym brygada liczyła:

- 75 oficerów	- 29 % obsady etatowej,
- 293 podoficerów	- 63 % obsady etatowej,
- 1452 szeregowców	- 114 % obsady etatowej.
Ogółem 1820 żołnierzy	- 90 % obsady etatowej.

Transport brygady liczył 9 koni /3 % etatu/ oraz jeden samochód.

W dniu 31.10.1944 r. na podstawie szyfrogramu Naczelnego Dowództwa WP Nr 1236/Sz. 2 SBZap. została włączona

22/ Fakt użycia 2 SBZap. do działań przeciw reakcyjnemu podziemiu już w okresie formowania stwierdził w swej relacji ppłk rez. Danilewski. Nie był on jednak w stanie podać żadnych bliższych danych o zakresie i miejscu tych działań. Dokumentów z tego okresu brak. Inni oficerowie brygady, z którymi rozmawiałem, przybyli do jednostki w okresie późniejszym i nie mogą zająć swego stanowiska w tym zagadnieniu.

w skład 1 Armii WP i nakazano jej zmienić miejsce postoju.^{23/}
W wykonaniu tego rozkazu brygada w dniach 10-13 listopada dwoma transportami przedyslokowała się z m. Bielsk Podlaski do wsi Cechówka /15 km. na wschód od Warszawy na trasie Warszawa - Mińsk Mazowiecki/, t.j. w rejon rozmieszczenia 1 Armii WP. Jej stan osobowy w chwili wyjazdu z Bielska nie uległ większym zmianom i wynosił 1827 żołnierzy. Zmieniła się tylko ilość koni wzrastając do 180. W dalszym ciągu był tylko jeden samochód.

Pełniąc służbę w szeregach 1 Armii WP aż do końca maja 1945 r. brygada nigdy nie osiągnęła pełnego stanu etatowego. Przeciętnie ilość żołnierzy wahała się w granicach 1700 - 1850. Zachodzące zmiany były wynikami przesunięć personalnych, odsyłaniem i wymianą ludzi, chorobami i wypadkami, gdyż straty bojowe brygady były minimalne.

Wzrastała natomiast systematycznie ilość oficerów dochodząc do najwyższego stanu 185 /72 % etatu/ w maju 1945r. Broń w brygadzie była zgodna z etatem, co w praktyce oznaczało, że zawsze pewien jej procent był zmagazynowany. Sprzęt łączności był skompletowany jeszcze przed ofensywą styczniową 1945 r. Etatową ilość koni osiągnięto w marcu 1945 r., natomiast pierwsze samochody w ilości 26 wozów zostały przydzielone brygadzie w grudniu i styczniu 1944/45 r. Liczba ta uległa zwiększeniu w marcu i następnych miesiącach osiągając na dzień 1 czerwca 1945 r. 52 wozy tj. 50 % należności etatowych. Te braki etatowe poważnie utrudniały szkolenie, marsze,

23/ "Organizacja i działanie Ludowego WP" tom I, str.262.

zaopatrzenie oraz mocno obniżały możliwości manewrowe brygady /Stany bojowe 2 SBZap. w poszczególnych miesiącach zawiera załącznik Nr 25/.

4. Formowanie 3 Samodzielnej Brygady Zaporowej.

Zgodnie z rozkazem Nr 41 Naczelnego Dowódcy WP nakazującym formowanie 3 Armii, Szef Mobilizacji i Uzupełnień WP miał sformować do 30 października 1944 r. 3 Brygadę Zaporową. Na miejsce dyslokacji brygady wyznaczono m. Chełm /zał. Nr 3/.

W dniu 26 października 1944 r. przybył do Chełma płk Aleksander Sadowski wyznaczony na dowódcę 3 SBZap. i przystąpił do jej formowania.^{24/}

Drugim oficerem brygady był mjr Aleksy Dmitrenko, który przybył 28 października na stanowisko szefa sztabu. Na dzień 1 listopada 3 SBZap. liczyła 4 oficerów, 7 podoficerów i 2 szeregowców. Podoficerowie i szeregowcy byli zmobilizowani przez RKU Chełm. Stan ten nie zgadza się z meldunkiem Oddziału Organizacyjno-Étatowego Naczelnego Dowództwa WP /o składzie bojowym Ludowego WP/, który w tymże dniu wykazuje na stanie 3 Brygady Zaporowej tylko 3 oficerów.^{25/}

Bez względu jednak na to, którą z tych liczb przyjmiemy - wypływa wniosek, że choć wtedy właśnie mijał termin zakończenia formowania, 3 SBZap. właściwie jeszcze go nie rozpoczęła. Sytuacja ta w następujących dniach nie uległa poprawie i w dniu 24 listopada, kiedy to ukazał się ostatni rozkaz brygady, podany wyżej stan osobowy wzrósł o 2 oficerów,

24/ Jedyne dokumenty mówiące o życiu 3 SBZap. jest jej 6 rozkazów dziennych, na podstawie których odtworzyłem przebieg formowania. CAW. - 3 SBZap. - 5.
25/ CAW - Sztab Główny - 91.

R O Z D Z I A Ł V.

DZIAŁALNOŚĆ BOJOWA 2 SAMODZIELNEJ BRYGADY ZAPOROWEJ.

1. Brygada Nad Wisłą.

Pierwszymi akcjami bojowymi 2 SBZap. były działania prowadzone w czasie formowania jednostki w Bielsku Podlaskim tj. w październiku 1944 r. C-alkowity brak dokumentów dotyczących tego okresu nie pozwala jednak na bliższe określenie charakteru i zakresu wykonywanych zadań. Dane te oparłem jedynie na relacjach byłych oficerów brygady Danilewskiego i Szydłowskiego, którzy twierdzą, że były to czynności związane z poszukiwaniem oddziałów i poszczególnych członków reakcyjnego podziemia, poszukiwaniem broni, rekwizycjami mienia wojskowego, aresztowaniami podejrzanych osób, ściąganiem kontyngentów. Obaj relacjonujący nie są jednak w stanie podać bliższych szczegółów odnośnie miejsca i czasu tych akcji. Nie wiedzą oni również na czyje polecenie były one wykonywane. Pośrednio potwierdza to również fakt, że przez cały ten okres brygada niewiele czasu poświęciła na szkolenie mimo, że oficjalnie było to wówczas jej podstawowym zadaniem.

Następny okres działań 2 SBZap. wiąże się z jej podporządkowaniem 1 Armii WP. Brygada przybyła do wyznaczonego jej rejonu w dniach 10-13 listopada wyładowując się z transportów kolejowych w Miłosnej i Sulejowku. Ześrodkowała się we wsi Cechówka - około 15 km. na wschód od ówczesnych wschodnich granic Pragi. Z chwilą rozlokowania na nowym miejscu postoju brygada z dniem 16. listopada 1944 r. przystąpiła do szkolenia.^{1/}

1/ Meldunek bojowy sztabu 2 SBZap. Nr 3 z 16.11.1944 r.
CAW - 2 SBZap. - 4. k.3.

W tym okresie 1 Armia WP po lokalnych działaniach zaczepnych na kierunku Jabłonna - Legionowo od 29 października przeszła do obrony 44-kilometrowego odcinka wzdłuż Wisły od Jabłony do Karczewa, ugrupowując się w dwa rzuty /pierwszy rzut 3 i 4 DP, drugi - 1 i 2 DP oraz 1 BK/. W tym ugrupowaniu 1 Armia pozostawała do końca grudnia 1944 r.^{2/} Przy tym ugrupowaniu Armii miejsce postoju 2 SBZap. znajdowało się na prawym skrzydle za drugorzutowymi dywizjami.

Już w czasie okresu szkoleniowego 16.11. - 15.12.44r. brygada wykonywała pewne zadania służbowe nie angażując jednak całości swoich sił. Czynności te polegały na patrolowaniu pobliskich miejscowości, organizacji kontrolnego punktu przelotowego na szosie Warszawa - Okuniew, poszukiwaniu aparatów samogonowych, kontroli dokumentów oraz obławach nocnych w kilku wsiach jak: Michałów /6.12./, Oleszyn Mały /9.12./ i innych.^{3/} Wszystkie te zadania wykonywano w ramach praktycznych zajęć szkoleniowych. Wynikiem ich było zatrzymanie kilku dezertersów oraz kilkunastu osób cywilnych nie posiadających dokumentów.

Pierwszym dniem przystąpienia 2 SBZap. do wykonywania zadań służbowych był 15 grudzień 1944 r. Wtedy to ukazał się rozkaz bojowy Nr 01 dowódcy brygady, nakazujący zająć batalionom w dniach 16-17 grudnia wyznaczone im odcinki i przystąpić do walki ze szpiegostwem, dywersją, dezercją i morderstwem /zał.Nr 17/.^{4/} Wykonując powyższy rozkaz bataliony

2/ K.Sobczak "Wyzwolenie Warszawy ..." str.29-32.

3/ Meldunki bojowe 2 SBZap. z 4-16.12.44r. CAW - 2 SBZap.-4.

4/ W przytoczonym rozkazie wszystkie linie rozgraniczenia, zarówno brygady jak i batalionów, które w przyjętej terminologii nazywamy lewymi /w kierunku frontu/, nazywane są prawymi i odwrotnie. W meldunkach batalionów i późniejszych rozkazach brygady określenia te są już używane właściwie.

rozwinęły się w nakazanych rejonach i w dniu 17.12.1944 r. rozpoczęły działalność zaporową.

Rozwinięte pododdziały brygady przecinały cały 44-kilometrowy pas rozmieszczenia 1 Armii WP na wysokości drugorzutowych dywizji. Odcinek każdego z batalionów wynosił 12-15 km. i tak:

- 1 batalion zaporowy objął służbę w granicach - z lewej Kołbiel, Dąbrówka, Karczew /tj. wzdłuż lewej linii rozgraniczenia 1 AWP/, z prawej - Brzeziny, Ryczyce, Górki rozmieszczając strażnice: 1 - Zamładz, 2 - Śródborów, 3 - Kołbiel, 4 - Teofilów, 5 - Wiązowna, 6 - Letnisko Stara Wieś, rezerwowa - Kąck. Sztab batalionu, pluton porządkowo-ochronny i pododdziały zaopatrzenia w Penclinie.
- 2 batalion zaporowy objął służbę w granicach: - z lewej Brzeziny, Ryczyce, Górki, z prawej - Okuniew, stacja Wawer, rozmieszczając strażnice: 1 - Wesoła, 2 - Zakręt, 3 - M-ajdan, 4 - Długa Szlachecka, 5 - Reginów, 6 - Uechowka, rezerwowa - Józefin. Sztab batalionu, pluton porządkowo-ochronny i pododdziały zaopatrzenia w Krolewskim Bagnie.
- 3 batalion zaporowy objął służbę w granicach: - z lewej Okuniew, stacja Wawer, z prawej - Węgierskie Kąty, Annapol, rozmieszczając strażnice: 1 - Ząbki, 2 - Marki, 3 - Wawer, 4 - Okuniew, 5 - Leśniakowizna, 6 - Rembertów, rezerwowa - Kobyłka. Sztab batalionu, pluton porządkowo-ochronny i pododdziały zaopatrzenia w Kobyłce.^{5/} Odcinek ten wykraczał poza prawą linię rozgraniczenia 1 Armii WP. /Rozmieszczenie batalionów i strażnic obrazuje załącznik Nr 19/.

5/ Meldunek bojowy 2 SBZap. z 17.12.44 r.
CAW - 2 SBZap. - 4 k.30.

Grupie manewrowej nie został przydzielony odcinek. Skoncentrowano ją w Podjózefinie jako odwód dowódcy brygady. Sztab brygady w dniu 16 grudnia przegrupował się do Halinowa wraz z plutonem porządkowo-ochronnym i plutonem łączności brygady.

W takim ugrupowaniu brygada pełniła w zasadzie służbę aż do 14 stycznia 1945 r. W międzyczasie dokonywano tylko nielicznych przesunięć poszczególnych strażnic w pasach działań batalionów. Przykładowo - już w dniu 18 grudnia 1944r. dowódca 1 batalionu zwrócił się z prośbą o zezwolenie zmiany miejsca postoju stanowiska dowodzenia batalionu z m.Penclin do m.Wólka Mlądzka motywując, że Wólka Mlądzka "znajduje się na głównej linii komunikacyjnej i jest równomiernie oddalona od mp. strażnic".^{6/} Ten sam dowódca w dniu 12 stycznia prosił o wyrażenie zgody na przesunięcie 2 strażnicy z m.Śródborów do m.Gremieszów w celu "zamknięcia drogi Kołbiel - Mińsk Mazowiecki".^{7/}

W dniu 10 stycznia na polecenie sztabu brygady przesunięto 1 strażnicę 1 batalionu z m.Zamładz do m.Podrudzie. Według meldunku z tego dnia "zmiana nastąpiła na skutek powiększenia się wypadków dezercji-z 6 DP...".^{8/} Wszystkie te przegrupowania nie zmieniały podstawowego ugrupowania brygady. Świadczą one o wnikliwej analizie istniejących potrzeb służbowych i dążeniu do jak najbardziej operatywnej działalności.

6/ Pismo dowódcy 1 batalionu z 18.12.44r. CAW - 2 SBZap. - 41 k.45.

7/ CAW - 2 SBZap. - 26 k.2.

8/ 6 DP została podporządkowana 1 AWP w grudniu 1944 r. 26.12.44r. przybyła do Mińska Mazowieckiego, a w nocy z 7/8 stycznia 1945 r. zlużowała 11 i 12 pp 4 DP zajmując obronę od portu praskiego do Skrzypek. K.Sobczak "Wyzwolenie Warszawy ..." str.34.

Każdej ze strażnic oprócz miejsca postoju został przydzielony ściśle określony rejon do patrolowania i kontroli. Rejony poszczególnych strażnic ściśle przylegały do siebie, a że ich rozmiary wynosiły przeciętnie 5 na 7 km. cały odcinek 1 Armii WP został przecięty podwójną, a w niektórych miejscach potrójną linią zaporową.

Jako przykład tego ugrupowania może posłużyć schemat rozlokowania 3 batalionu w dniu 17 stycznia 1945 r.
/zał.Nr 20/.^{9/}

Przytoczone ugrupowanie nie było szablonem. Wielkość rejonu przydzielonego strażnicy uzależniona była od tego, czy znajdowały się w nim większe miejscowości, biegły główne arterie komunikacyjne itp., na których kontrolę położony był główny nacisk. W terenie słabo zaludnionym i pozbawionym większej ilości dróg patrolowanie było mniej intensywne. Niemniej rubież zaporowa stanowiła linię ciągłą, równoległą do linii frontu i ciągnącą się przez cały pas działań 1 Armii WP.

Jak była pełniona służba zaporowa ?

Podstawową rolę spełniały strażnice liniowe. Strażnica z reguły pełniła służbę swoimi siłami. Wyjątkowo była wzmocniana żołnierzami ze strażnicy rezerwowej - głównie z plutonu ckm. Jako zasadę stosowano przydziały radiostacji wraz z obsługą - decentralizując pluton łączności batalionu. Tak więc strażnica mając przeważnie łączność telefoniczną ze sztabem batalionu dublowała ją łącznością radiową i gońcami. Stwarzało to możliwość udzielania jej pomocy w razie potrzeby.

9/ Szkic rozmieszczenia 3 batalionu.
CAW - 2.SBZap. - 15 k.16.

Strażnice rezerwowe były bowiem najczęściej rozlokowywane w pobliżu sztabów batalionów i ich siłami można było tej pomocy udzielić.

Każda ze strażnic wystawiała posterunek alarmowy i posterunek ochronny miejsca swego postoju oraz służbę wewnętrzną. Ponadto - w zależności od ilości i charakteru dróg w swoim rejonie - organizowała 1 do 2 kontrolnych punktów przelotowych tzw. KPP /kontrolno-propusknój punkt/ w składzie 2-4 żołnierzy na każdym. Wysyłała również kilka patroli, które bądź to obchodziły wyznaczone rejony, bądź też trzymały służbę na skrajach lasów, skrzyżowaniach dróg polnych itp. Patrole takie były wysyłane w różnym okresie czasu zarówno w porze dziennej jak i nocnej obejmując swymi trasami cały przydzielony rejon. W razie potrzeby organizowano w strażnicach posterunki do strzeżenia lub konwojowania osób zatrzymanych.^{10/}

/Sposób organizacji służby zaporowej przez strażnicę przedstawia zał.Nr 22/.

Żołnierze pełniący służbę na kontrolnych punktach przelotowych zatrzymywali każdy przejeżdżający pojazd /bez względu na kierunek jazdy/ sprawdzając tożsamość jadących w nim osób, przewożony ładunek oraz dokumenty uprawniające do odbycia podróży. Brak odpowiednich dokumentów lub ich niezgodność z przewożonym ładunkiem, czy kierunkiem jazdy stanowiły podstawę do zatrzymania pojazdu i przekazania go do sztabu batalionu. Powyższe dotyczyło zarówno pojazdów

10/ Dane odnośnie zasad organizacji służby zaporowej opracowano na podstawie planów i sprawozdań nadsyłanych z batalionów do sztabu brygady. CAW - 2 SBZap. - 14 i 16.

cywilnych jak i wojskowych Armii Polskiej i Armii Czerwonej. Żołnierze pełniący służbę na KPP kontrolowali również dokumenty osób przechodzących pieszo. Wyposażeni byli w chorągiewki białe i czerwone, posiadali opaski na rękawach i uprawnienia wartowników na posterunkach.^{11/}

Obowiązkiem żołnierzy pełniących służbę patrolową było sprawdzanie dokumentów osób tak wojskowych jak i cywilnych spotykanych na patrolowanej trasie. W tym celu posiadali oni odpowiednie zaświadczenia uprawniające do legitymowania i zatrzymywania podejrzanych /zał.Nr 23/. Zatrzymaniu podlegali wszyscy żołnierze polscy i radzieccy nie posiadający dokumentów uprawniających do przebywania w danym rejonie lub dopuszczający się bezprawnych rekwizycji, grabieży, czy gwałtów na ludności cywilnej.

Tak na przykład żołnierze grupy manewrowej w dniu 23 grudnia zatrzymali we wsi Małe Mrowiska kilkunastu żołnierzy radzieckich, którzy będąc w stanie nietrzeźwym awanturowali się żądając noclegu i 12-tu furmanek siana, na co nie posiadali odpowiednich dokumentów. Podobnie 30 grudnia żołnierze 2 batalionu na prośbę ludności urządzili zasadzkę we wsi Zagórze w celu ujęcia żołnierzy dokonujących napadów rabunkowych. Zasadzka udała się. Po wymianie strzałów ujęto 3-osobową grupę raniąc przy tym jednego z jej uczestników. Mieszkańcy wsi rozpoznali w zatrzymanych rabusiów, którzy w poprzednich napadach zabrali im pewną ilość pieniędzy i krowę.^{12/}

11/ "Instrukcja dla wartowników na kontrolnych punktach".

CAW - 2 SBZap. - 24 k.2.

12/ Meldunek bojowy Nr 43 z 31.12.44r. Meldunek podaje tylko zaszyfrowaną nazwę jednostki, z której pochodzili przestępcy - formacja wojskowa poczta polowa 67695 "K".

CAW - 2 SBZap. - 4 k.46.

Patrole 2 SBZap. zatrzymywały również osoby cywilne uchylające się od rejestracji wojskowej, czy też poboru do wojska oraz innych podejrzanych. Powodem zatrzymania mogło być: brak dokumentów, posiadanie większej ilości pieniędzy niewiadomego pochodzenia, nieusprawiedliwiony i podejrzany pobyt na danym terenie, posiadanie wrogich ulotek, handel przedmiotami pochodzenia wojskowego itp.^{13/} Do obowiązków żołnierzy patrolu należało również zbieranie i niszczenie wrogich ulotek, wykrywanie miejsc wytwarzania i sprzedaży samogonu, które likwidowano aresztując wytwórców i sprzedawców.^{14/} Udzielano również informacji żołnierzom, którzy odłączyli się od swych jednostek, przeprowadzano rozmowy z ludnością w celu uzyskania danych o osobach ukrywających się, podejrzanych, posiadających broń, skompromitowanych współpracą z okupantem itp. W razie uzyskania takich wiadomości strażnica organizowała zasadzki, oblawy i areszty.^{15/}

Wszystkich zatrzymanych, zarówno przez patrole, jak i na punktach kontrolnych, strażnice z reguły kierowały pod konwojem do sztabu batalionu załączając notatki z przyczynami zatrzymania.

Do zadań sztabu batalionu należało wstępne przesłuchanie osób zatrzymanych przez strażnice oraz przez pluton porządkowo-ochronny, który wykonywał podobne czynności w rejonie sztabu

13/ Przyczyny zatrzymania poszczególnych osób opracowano na podstawie dokumentów teczki "Materiały po sprawach zatrzymanych". CAW - 2 SBZap. 1 k.1-303.

14/ Likwidację aparatury do wytwarzania samogonu i areszty sprzedawców /przekazywanych MO/ dokonywano na podstawie zarządzenia 1 Armii WP Nr 0427-KG z 23.10.44r., które produkcję samogonu zaliczało do "sabotażu państwowego" jako "działające przeciw zdrowiu i niszczące dużo ziemniaków i buraków - co pogarsza aprowizację kraju". CAW - 2 SBZap. - 8 k.2.

15/ Meldunki bojowe brygady. CAW - 2 SBZap. - 16 i 18.

batalionu i podjęcie decyzji co do ich dalszego losu. Dezerterów i maruderów z reguły odsyłano do macierzystych jednostek.^{16/} Żołnierzy radzieckich kierowano do najbliższych komend Armii Czerwonej. Osoby cywilne zwalniano, albo przekazywano do oddziału wywiadu brygady, względnie do Powiatowych Urzędów Bezpieczeństwa Publicznego lub do Komend Milicji Obywatelskiej w zależności od wyników śledztwa. Z zatrzymanymi przesyłano również protokoły przesłuchań. Czynności te wykonywali żołnierze plutonu porządkowo-ochronnego^{17/} pod kierownictwem zastępcy dowódcy batalionu do spraw wywiadu. Ponadto sztab batalionu analizując sytuację na swoim terenie, podejmował decyzje odnośnie przesunięcia poszczególnych strażnic lub zmiany wielkości ich rejonów - za zgodą dowództwa brygady.

Sztab batalionu - na podstawie własnych danych operacyjnych, wytycznych oddziału wywiadu i meldunków ludności - organizował również akcje w celu aresztowań członków podziemnych organizacji, poszukiwania broni itp. Akcje te nazywano "operacjami". Plan takiej akcji i siły w niej użyte obrazuje meldunek dowódcy 1 batalionu z 3 stycznia 1945 r.: "... moja decyzja. W nocy z dnia 3/4.01.45r. i 4/5.01. na podstawie danych mego wydziału wywiadowczego wykonać operacje celem aresztowania i rozbrojenia organizacji AK w rejonie Podgórzno,

16/ Pismo sztabu 1 Armii WP Nr 040/Org. z 5.01.45r. polecające kierować zatrzymanych żołnierzy do macierzystych jednostek, a nie będących z 1 Armii WP do 3 zapasowego pp. CAW - 2 SBZap. - 10 k.17.

17/ W Armii Radzieckiej na szczeblu dywizji i pułku /brygady/ były plutony porządkowo-ochronne /komendantckije wzwoody/. Do ich obowiązków należała służba porządkowa wewnątrz jednostek jak: patrole, ochrona sztabów, dowódców, aresztów, ważnych magazynów. Plutony te były również aż do końca wojny w jednostkach LWP. Nazywano je popularnie plutonami żandarmerii chociaż rozkaz Naczelnego Dowództwa WP Nr 27/Org. z 5.02.45r. nakazywał używanie nazwy etatowej. "Organizacja i działania LWP" tom.I str.333. W brygadach zaporowych plutony takie były w dowództwach i w każdym z baonów.

Głupianka, Radachówka oraz przyległych wioskach. Operacją dowodzić będzie szef sztabu baonu. Do wykonania użyję sił strażnicy 3-ciej, wzmocnionej 2 drużynami rezerwowej + 12 żołnierzy strażnicy 6-tej. Wypad dwoma grupami - początek o 24.00 koniec 6.00 ...".^{18/}

Chociaż w meldunkach brygady oficjalnie podawano, że aresztowaniu podlegają "aktywni członkowie AK", w praktyce w czasie akcji zatrzymywano wszystkich podejrzanych o przynależność do tej organizacji, a później w toku przesłuchań najprawdopodobniej ustalano, których z nich uznać za "aktywnych".^{19/} Wszystkich zatrzymanych przez strażnice i bataliony, co do których w czasie przesłuchań nabrano podejrzeń, że mogą być szpiegami, dywersantami, czy też aktywnymi działaczami podziemia, jak również dezertersów z bronią kierowano pod konwojem do oddziału wywiadu brygady.

Dowództwo brygady korygowało działalność całej jednostki, dawało wytyczne i odbierało meldunki z batalionów oraz utrzymywało kontakt z dowództwem 1 Armii WP. Do sztabu 1 Armii składane były codzienne meldunki mówiące o czynnościach brygady, ilości osób zatrzymanych i wszystkich ważnych wydarzeniach jakie miały miejsce w ciągu doby.^{20/} Ponadto oddział wywiadu prowadził ostateczne przesłuchanie wszystkich zatrzymanych, których w zależności od wyników śledztwa

18/ CAW - 2 SBZap. - 29 k.26.

19/ W meldunkach bojowych brygady mówiących o losie osób zatrzymanych często spotyka się adnotacje "po przesłuchaniu zwolniony". Według relacji ppłk rez. Danilewskiego oficerowie oddziału wywiadu brygady dobrze orientowali się w strukturze podziemia polskiego, czego nie można powiedzieć o większości oficerów brygady.

20/ Meldunki bojowe 2 SBZap. CAW - 2 SBZap. - 14, 16, 18.

kierowano do oddziału informacji lub prokuratury 1 Armii WP. Oddział wywiadu prowadził również - głównie na podstawie danych operacyjnych i w wyniku współpracy z Urzędami Bezpieczeństwa Publicznego - akcje mające na celu aresztowanie podejrzanych osób. Akcji tych dokonywano siłami plutonu porządkowo-ochronnego sztabu brygady, jak również pododdziałami grupy manewrowej, które pełniły również służbę patrolową w rejonie rozlokowania sztabu brygady.

Powodem aresztowania były: "podejrzenie o szpiegostwo", "szerzenie niezadowolienia z obecnego stanu politycznego", "ukrywanie stopnia oficerskiego byłej armii polskiej", "podejrzany o współpracę z AK", "posiadanie broni", "podejrzany o udział w walce z Armią Czerwoną".^{21/} Jak daleko sięgały uprawnienia oddziału wywiadu i w ogóle żołnierzy brygady trudno jest ustalić, gdyż nie odnalazłem dokumentu normującego to zagadnienie. Niemniej były one dość wysokie skoro w dniu 23 grudnia 1944 r. dokonano aresztu komendanta Milicji Obywatelskiej w Kobyłce i jednego z milicjantów podając jako powód "za przechowywaną broń i łączność z AK".^{22/} Podobnie w dniu 19 grudnia 1944 r. aresztowano milicjanta "pobierającego łapówkę".^{23/}

Działalność pododdziałów brygady często spotykała się z wdzięcznością ludności ochranianej przed nieprawymi rekwizycjami i gwałtami ze strony maruderów i rabusiów w mundurach, zwłaszcza że niektóre ze zrabowanych przedmiotów były zwracane właścicielom.^{24/}

21/ Według teczki "Materiały po sprawach zatrzymanych".
CAW - 2 SBZap. 1.

22/ Meldunek z dnia 23.12.44r. CAW - 2 SBZap. - 4 k.33.

23/ Tamże - k.32.

24/ Pokwitowanie odbioru z oddziału wywiadu 2 SBZap. trzech par butów "skradzionych przez wojsko" podpisane przez ob.Okrzeję. CAW - 2 SBZap. - 1 k.129.

Zdarzały się też wypadki czynnego oporu wobec żołnierzy 2 SBZap. wykonujących obowiązki służbowe i to zarówno ze strony ludności cywilnej jak i stacjonujących w danej miejscowości oddziałów WP. Przykładowo: w dniu 6 stycznia patrol i strażnicy 1 batalionu likwidujący wytwórnię samogonu został rozbrojony i aresztowany przez żołnierzy 3 pułku ułanów 1 brygady kawalerii. Takich wypadków było kilka. W wyniku interwencji dowództwa brygady, dowódca 1 Armii WP wydał w dniu 15 stycznia 1945 r. zarządzenie Nr Q29-KG, na mocy którego wszyscy wojskowi przeszkadzający w wykonywaniu zadań służbowych żołnierzom 2 SBZap. mieli być rozbrajani i aresztowani bez względu na posiadany stopień wojskowy.^{25/}

W okresie 16.12.44 r. - 14.01.45 r. miały też miejsce kilkakrotnie wypadki ostrzelania z lasu patroli lub posterunków brygady, a w nocy z 23 na 24 grudnia 1944 r. nieustalona grupa dokonała napadu na 5 strażnicę 2 batalionu /m.Reginów/, gdzie pracowała radiostacja. Atak odparto ogniem broni maszynowej. W wyniku strzelaniny został zabity gospodarz domu. Napastnicy i obrońcy strat nie ponieśli.^{26/} Wszystkie te napady przypisywano bandom reakcyjnym, lecz przeprowadzane każdorazowo w miejscu wypadku obławy, nie doprowadziły do zatrzymania winnych.

Jakie były wyniki służby brygady w tym okresie ?

Według meldunków i sprawozdań sztabu 2 SBZap. "w wyniku służby zaporowej i operacyjnych przedsięwzięć" w okresie 16.12.44 r. - 14.01.45 r. zatrzymano:

- dezertorów i maruderów - 118, w tym 38 z bronią. Liczba ta obejmuje również kilkunastu żołnierzy radzieckich;

25/ CAW - 2 SBZap. - 5 k.17.

26/ Meldunek codzienny oddziału pol.-wych

CAW - 2 SBZap. - 76 k.77.

- podejrzanych osób cywilnych - 94;
- aktywnych członków AK - 57, w tym 12 z bronią;
- szpiegów - dywersantów - 2.

Ponadto zniszczono 57 aparatów do wytwarzania samogonu.^{27/}

Powyższe dane świadczą, że żołnierze brygady sumiennie wykonywali obowiązki i swoją działalnością poważnie przyczynili się do zapewnienia bezpieczeństwa i porządku w pasie działania 1 Armii WP.

x x x

W związku z przygotowaniem do operacji warszawskiej jednostki 1 Armii WP rozpoczęły w dniu 12 stycznia 1945 r. przegrupowanie sił i środków, które zakończono 16 stycznia. Istota przegrupowań polegała na tym, że w dotychczasowym pasie działań Armii pozostały 6 DP i 1 BK rozciągnięte na szerokim froncie od Nowodworów do Karczewa oraz 2 DP skoncentrowana na prawym skrzydle na odcinku Nowodwory - Rajszew. Pozostałe związki 1 Armii WP /główne zgrupowanie uderzeniowe/ wyszły poza dotychczasową lewą linię rozgraniczenia koncentrując się 14.01. w rejonie Osieck - Kołbiel, gdzie przygotowały się do forsowania Wisły na odcinku Lipków - Dobiesz. Z rejonów tych dywizje wyszły w dniu 16 stycznia i o śniadaniu nocy 16/17.01. przeprawiły się na lewy brzeg Wisły zajmując podstawy wyjściowe do natarcia.^{28/}

27/ Dane do powyższego zestawienia oparłem na:

- a/ Biuletynie operacyjnym Nr 01 z 30.12.44r. podającym wyniki służby za okres 18-30.12.44r.
CAW - 2 SBZap. - 4 k.43-44.
- b/ Komunikacie operacyjnym Nr 01 z 10.01.45r. podającym wyniki służby za okres 1-10.01.45r. CAW-2 SBZap. - 6 k.14.
- c/ Meldunkach codziennych z 31.12.44r., 11-14.01.45r.
CAW - 2 SBZap. - 6 k.15-19.

28/ K.Sobczak "Wyzwolenie Warszawy..." str.217-223 i 257-260.

Przegrupowanie wojsk 1 Armii WP wpłynęło na zmianę ugrupowania 2 SBZap. Zgodnie z poleceniem dowódcy 1 Armii WP^{29/} w dniu 15.01. nakazano 1 batalionowi zmienić miejsce postoju z m.Kobyłka do m.Kościeliska i o godz.10.00 w dniu 16.01. objąć służbę zaporową w granicach: prawa - Karczew - Kołbiel - Mińsk Mazowiecki; lewa - Wilga - rz.Wilga - Garwo-
lin.^{30/}

B-atalion przegrupował się, lecz do pełnienia służby przystąpił w dniu 17.01.45 r.^{31/} czyli wówczas, gdy wojska lewego skrzydła 1 Armii WP były już na lewym brzegu Wisły /zał.Nr 20/. Opóźnienie nastąpiło z powodu zbyt wielkiej odległości od nowego miejsca postoju w stosunku do otrzymanego czasu /około 60 km. w linii prostej/.

W związku z szybkim tempem działań wojsk 1 Armii WP i przekraczaniem przez nie Wisły w dniu 17 stycznia dowódca 2 SBZap. nakazał wszystkim batalionom wyjść na linię rzeki i postawił następujące zadania:

- "a/ nie dopuścić do przedostawiania się osób cywilnych z Pragi do Warszawy i z powrotem,
- b/ nie dopuścić do dezercji z jednostek i formacji Polskiej Armii będących na pierwszej linii,
- c/ nie dopuścić do maruderstwa w rejonie m.Praga,
- d/ nie dopuścić do wywozu majątku przez szoferów z Warszawy bez odpowiednich dokumentów - winnych zatrzymać,
- e/ nie dopuścić do szpiegostwa i dywersji w rejonie swego odcinka ...".^{32/}

29/ W dokumentacji 2 SBZap. brak jest pisemnych rozkazów sztabu 1 AWP nakazujących przegrupowanie. Ponieważ jednak w składanych meldunkach sztab brygady powołuje się na otrzymane rozkazy należy przypuszczać, że były one wydawane ustnie lub przy pomocy technicznych środków łączności.

30/ Zarządzenie bojowe Nr 02. CAW - 2 SBZap. - 28 k.6.

31/ Meldunek bojowy 1 batalionu. CAW - 2 SBZap. - 29 k.156.

32/ Zarządzenie bojowe Nr 03 z 17.01.45r.CAW-2 SBZap.-28 k.7.

Wykonując powyższe zarządzenie, bataliony w dniach 18-19.01.1945 r. dokonały dyslokacji rozwijając się wzdłuż Wisły w granicach /w dół rzeki/:

- 1 batalion - granica lewa - Miedzeszyn Nowy - Długa Szlachecka; - granica prawa - Saska Kępa - Stary Rembertów - Anin. Stanowisko dowodzenia batalionu - Rembertów.
- 2 batalion - granica lewa - Saska Kępa - Stary Rembertów; granica prawa - Targówek - Zielonka. Stanowisko dowodzenia batalionu - Praga ul.11 Listopada.
- 3 batalion - granica lewa - Targówek - Zielonka; granica prawa - Świdry - Henryków. Stanowisko dowodzenia batalionu - Żerań.^{33/}

Poszczególne bataliony dokonały podziału przydzielonych im odcinków na rejony strażnic, skupiając główny wysiłek na brzegu rzeki. Przykładowo: w dniu 22 stycznia strażnice 2 batalionu miały rejony: 4-ta - Saska Kępa, 6-ta - od mostu Poniatowskiego /wówczas zburzonego/ do portu praskiego, 1-sza - od portu praskiego do mostu Kierbedzia /obecnie Śląsko-Dąbrowski, wówczas również zburzony/. Strażnica ta skupiała główny wysiłek na ochronie mostu pontonowego, łączącego ul.Karową /Warszawa/ z ul.Brukową /obecnie K.Wójcika - Praga/. Strażnica 3-cia - od mostu Kierbedzia do mostu pod Cytadelą, 5-ta - patrolowała rejon Pragi północnej i Goleździnowa, strażnica rezerwowa - patrolowała centrum Pragi i Targówek ze szczególnym uwzględnieniem linii kolejowych i wiaduktów.^{34/}

33/ Meldunki bojowe batalionów. CAW - 2 SBZap. - 29 k.118-123.

34/ Szkic rozlokowania strażnic 2 batalionu na dzień 22.01.45r. CAW - 2 SBZap. - 15 k.26.

Podobnie wyglądało ugrupowanie innych batalionów. Sztab brygady i grupa manewrowa rozlokowały się na Pradze w koszarach przy ul. 11 Listopada 4. Grupa manewrowa nie miała swojego odcinka i była wykorzystywana do służby konwojowej oraz kontroli dokumentów w całym rejonie brygady i poza jego granicami.

W nakazanych rejonach strażnice pełniły służbę w myśl zasad stosowanych w okresie wcześniejszym, skupiając główny wysiłek na wzbranianiu przekraczania Wisły przez osoby cywilne i wojskowych nie będących w sztykach zwartych. Przejście osób cywilnych było dozwolone tylko na podstawie przepustki wydanej przez Komendę Miasta.^{35/}

W okresie 19-23 stycznia na nowym miejscu służby żołnierze 2 SBZap. zatrzymali:

- dezertersów i maruderów z Wojska Polskiego - 42, w tym 7 z bronią;
- osób cywilnych 190;
- żołnierzy radzieckich (rzekomo wracających z niewoli) - 3, ponadto zniszczono jeden aparat do wytwarzania samogonu.^{36/}

W międzyczasie nastąpiła również zmiana na stanowisku dowódcy brygady. W dniu 14 stycznia 1945 r. ppłk Mikołaj Gawryluk zdał obowiązki płk Aleksandrowi Dawidiukowi.^{37/}

W podanym wyżej rejonie 2 SBZap. wykonywała swoje obowiązki do dnia 24.01.45 r., kiedy otrzymała nowe rozkazy.

35/ Rozkaz Nr 33 z 21.01.45r. o wzmocnieniu dyscypliny i ulepszeniu służby zaporowej. CAW - 2 SBZap. - 54 k.36-37.

36/ Meldunki bojowe za okres 19-23.01.45r. CAW - 2 SBZap. 6 k.26-32.

37/ Historia 2 SBZap. - CAW - 2 SBZap. - 78 k.15. Płk Gawryluk w lutym 1945 r. objął stanowisko dowódcy 1 brygady nowosformowanych Wojsk Wewnętrznych. Włodzimierz Nowacki "Organizacja i działalność Wojsk Wewnętrznych ..." k.66.

w Złotowie. Pozostali żołnierze tej strażnicy wrócili z batalionem.^{49/}

Powody, jakimi kierował się dowódca 1 Armii WP nakazując powrót brygady do Bydgoszczy /skąd przed czterema dniami wymaszerowała/ są nieznane. Najprawdopodobniej uczynił to na polecenie Frontu. W tym samym bowiem czasie - w okresie najgorętszych walk na Wale Pomorskim - skierowano w dniu 7 lutego trzy bataliony 8 pp do pełnienia służby garnizonowej i ochrony jeńców wojennych w Rzepinie, Gorzowie Wielkopolskim i Inowrocławiu, a więc poza pas działania 1 Armii WP.^{50/}

Ówczesna Bydgoszcz była jednym wielkim magazynem sprzętu wojskowego i wszelkiego mienia zagrabionego przez hitlerowców.^{51/} Widocznie 1 Front Białoruski w wyniku szybkiego tempa ofensywy nie dysponował wystarczającą ilością oddziałów tyłowych dla zabezpieczenia licznych zakładów i magazynów, dlatego zlecono to dowódcy 1 Armii WP. Dowódca 1 Armii skierował zaś do Bydgoszczy jednostkę, która wówczas znajdowała się najbliżej miasta, czyli 2 SBZap.

3. Służba w Bydgoszczy.

Nazajutrz po powrocie do Bydgoszczy w dniu 13 lutego został wydany przez dowódcę brygady rozkaz bojowy Nr 05, który nakazywał batalionom przyjęcie w dniu 13.02. obiektów i zorganizowanie ich ochrony siłami 6-ciu strażnic z każdego batalionu. Tymi siłami również nakazano zorganizować po 1 - 2 punkty kontrolno-przelotowe na głównych arteriach miasta. Każdy batalion miał posiadać w odwodzie jedną

strażnicę. Rozkaz ten dzielił również miasto na rejony dla poszczególnych batalionów.^{52/} W wykonaniu rozkazu w dniu 13 lutego przyjęto:

- 3 batalion - składy i obiekty w granicach: prawa - północno-wschodni skraj miasta, skrzyżowanie linii kolejowej z ul. Toruńską; lewa - ul. Ryska, południowy skraj składów prochowych. Głównym obiektem ochrony była fabryka materiałów wybuchowych w Zimnej Wodzie;
- 1 batalion - prawa granica - jak lewa 3 batalionu, lewa granica - ul. Gdańska i Mirosławska. Batalion przyjął ogółem 24 różne obiekty, a między innymi: fabrykę "Polski Kabel" przy szosie fordońskiej /430 tys. metrów kabla/, skład cementu i materiałów budowlanych ul. Gdańska 140 /kilkadziesiąt wagonów cementu, gipsu i wapna/, fabrykę rowerów ul. Dworcowa 49 /1800 rowerów/, barki z cukrem na rzece Brdzie /160 ton cukru/ i inne;
- 2 batalion - granica prawa - jak lewa 1 batalionu, granica lewa - zachodni skraj miasta. Batalion przyjął również kilkadziesiąt obiektów, a między innymi magazyn skór /ul. Sienkiewicza/, fabrykę uzbrojenia "Blume" /ul. Nakielska/, warsztaty krawieckie /ul. Podwińska/.

Ogółem brygada przyjęła pod ochronę 67 różnych składów, magazynów i fabryk, które dotychczas były strzeżone przez 698 pułk 146 Ostrowskiej Dywizji Strzeleckiej Armii Czerwonej.^{53/}

Duża ilość przyjętych obiektów spowodowała, że większość sił batalionów była zaangażowana do ich ochrony.

52/ Rozkaz bojowy Nr 05. CAW - 2 SBZap. - 28 k. 23.

53/ Akt zdawczo-odbiorczy z 13.02.45r. CAW - 2 SBZap. - 16 k. 34 oraz meldunki batalionów. CAW - 2 SBZap. - 14 k. 88-93 i 16 k. 30-33.

Również dowództwo brygady z powodu braku grupy manewrowej - pozostającej w dyspozycji dowódcy 1 Armii WP - nie dysponowało siłami do wykonywania innych zadań. Dlatego też w dniach 13-26.02.1945 r. poza patrolowaniem i pełnieniem służby na punktach kontrolno-przelotowych zorganizowanych na głównych ulicach miasta - między innymi ul. Gdańska, ul. Jagiellońska, ul. Grunwaldzka oraz pracą oddziału wywiadu, innych czynności 2 SBZap. nie wykonywała. W wyniku patrolowania w okresie tym zatrzymano kilkudziesięciu żołnierzy polskich i radzieckich "odstałych" od jednostek oraz wzięto do niewoli kilkudziesięciu żołnierzy i oficerów niemieckich, żandarmów, członków volkssturmu. Oddział wywiadu aresztował kilkanaście osób podejrzanych o szpiegostwo, reichsdeutschów i volksdeutschów oraz obywateli radzieckich, których skierowano do obozów. Oddział utrzymywał również ścisłą łączność z Milicją Obywatelską i Urzędem Bezpieczeństwa wymieniając informacje i przekazując zatrzymanych.^{54/}

W dniach 26-27 luty 1 i 2 batalion na podstawie zarządzeń bojowych zdał ochraniane obiekty "przedstawicielom 2 Frontu Białoruskiego", po czym 1 batalion przyjął magazyny amunicji w Ossowej Górze, a 2 batalion skoncentrował się w koszarach przy ul. Gdańskiej jako odwód dowódcy brygady.^{55/} W dniu 26 lutego brygada otrzymała specjalny rozkaz od wojskowego komendanta miasta "oczyszczenia miasta z nielojalnych elementów". Pod pojęciem tym rozumiano członków różnych

54/ "Materiały po sprawach zatrzymanych".

CAW - 2 SBZap. - 1 k.268.

55/ Zarządzenie bojowe nr 09 i 010 z 26.02.45 r.

CAW - 2 SBZap. - 28 k.26-27. Obiekty od 2 batalionu przyjął dowódca 127 samodzielnego batalionu roboczego mjr. Rybin. CAW - 2 SBZap. - 13 k.19.

organizacji militarnych i politycznych Niemiec faszystowskich, osoby, które podpisały niemieckie listy narodowościowe, żołnierzy i policjantów niemieckich, członków białoruskich i ukraińskich organizacji faszystowskich, podejrzanych o szpiegostwo i dywersję oraz o współpracę z Niemcami. Zatrzymywano również wszystkich obywateli radzieckich.^{56/}

W wykonaniu powyższego rozkazu pododdziały brygady wraz z funkcjonariuszami UB i MO dokonały w ciągu pięciu kolejnych nocy /26.02. - 2.03.1945 r./ masowych aresztowań osób wymienionych grup. Ogółem zatrzymano 3078 osób, których podstawową masę stanowili członkowie III grupy narodowościowej - eingedeutsche /2406/. Pozostali to członkowie SA, SS i innych organizacji nacjonalistycznych, podejrzani o dywersję i szpiegostwo. Wśród zatrzymanych było też kilku dezertów z Ludowego Wojska Polskiego. Spośród zatrzymanych, 2756 osób skierowano do obozów, 7 odesłano do macierzystych jednostek /żołnierzy LWP/, 4 przekazano Milicji Obywatelskiej i Urzędowi Bezpieczeństwa, a 311 po przesłuchaniu zwolniono.^{57/}

Przytoczone liczby wskazują, że najwięcej zatrzymano obywateli, którzy podpisali III listę narodowościową /eingedeutschów/. Do przyjęcia tej listy /zwłaszcza od 1942 r./- zmuszani byli masowo Polacy zamieszkali na Pomorzu.^{58/} Sugeruje to, że wykonawcy aresztów nie orientując się w miejscowej sytuacji, nie robili różnicy między eingedeutschami, a członkami innych grup narodowościowych /volksdeutschami czy reichsdeutschami/. Zaprzeczają temu jednak inne dane.

56/ Meldunki operacyjne brygady. CAW - 2 SBZap. - 6 k.37-41.

57/ Sprawozdania sztabu 2 SBZap. z 10.03.45r.

CAW - 2 SBZap. - 1 k.292-303.

58/ T.Kuta "Imiona zbrodni" str.135-145.

Według oficjalnych sprawozdań niemieckich w dniu 1 sierpnia 1944 r. zamieszkiwało w Bydgoszczy 62.353 osoby, które podpisały III listę narodowościową.^{59/} Na pewno przeważająca większość tych ludzi nie miała powodów do ucieczki przed Armią Radziecką i Wojskiem Polskim i dlatego można wnioskować, że w lutym i marcu 1945 r. ilość eingedeutschów zamieszkałych w Bydgoszczy kilkakrotnie przewyższała liczbę zatrzymanych. Nie podlega więc wątpliwości, że żołnierze 2 SBZap. stosowali jakieś kryteria przy dokonywaniu aresztowań. Ppłk rez. Daniłowski w relacji ustnej twierdzi, że jednym z kryteriów było stwierdzenie, w jakim okresie dany osobnik podpisywał listę narodowościową /jaka to była data nie pamięta/. Na pewno opierano się też na opiniach Milicji Obywatelskiej, Urzędu Bezpieczeństwa i współmieszkańców. Według relacji płk rez. Fuksa w tym czasie były dokonywane przez mieszkańców Bydgoszczy samosądy na ludziach, którzy w czasie okupacji współpracowali z Niemcami. Znając historię tego miasta /"krwawa niedziela"/ nie należało by się temu dziwić. Tak więc masowe areszty osób skompromitowanych współpracą z Niemcami były w owych czasach dowodem powrotu władzy polskiej, biorącej pod opiekę swoich obywateli i swego rodzaju odwetem za krzywdy okupacji.

W następnych dniach w dyslokacji i zadaniach 2 SBZap. zaszły następujące zmiany: w dniu 9 marca 1 batalion przekazał "przedstawicielowi jednostki 01259" /z 2 Frontu Białoruskiego/ magazyny amunicji w Ossowej Górze i został skierowany do rejonu fabryki materiałów wybuchowych w Zimnej Wodzie

59/ T.Kuta "Imiona zbrodni" str.160.

koło Bydgoszczy, gdzie przyjął część obiektów od 3 batalionu. W ten sposób oba bataliony wydzielając część sił do ochrony tego obiektu, z pozostałymi miały prowadzić intensywne szkolenie. 2 batalion pozostawał w dyspozycji dowódcy brygady pełniąc służbę garnizonową i zaporową, oraz siłami jednej strażnicy ochronę kwatermistrzostwa 1 Armii WP.^{60/}

W tym też czasie dowództwo i kwatermistrzostwo brygady zorganizowało produkcję i naprawę umundurowania i obuwia dla stanu osobowego 2 SBZap. Wtedy to również oficerowie brygady wykonali dla siebie okrągłe czapki garnizonowe z granatowym otokiem oraz granatowe patki na nowo uszyte mundury.^{61/}

Dzień 10 marca 1945 r. był ostatnim dniem służby 2 SBZap. w Bydgoszczy. W tym dniu nowy dowódca brygady płk Onufry Mereszko /przyjął obowiązki w dniu 3 marca 1945r.^{62/} zdał protokólnie przedstawicielowi 1 Frontu Białoruskiego i dowódcom 178 oraz 179 samodzielnego batalionu roboczego obiekty fabryki materiałów wybuchowych w Zimnej Wodzie.^{63/} W tym samym dniu został wydany rozkaz bojowy Nr 07, w którym powołując się na rozkaz dowódcy 1 Armii WP, dowódca brygady zarządził dyslokację 2 SBZap. z Bydgoszczy do Gryfic.

Dyslokacji miano dokonać sposobem kombinowanym. Skład osobowy i część sprzętu batalionów, transportem kolejowym po trasie Bydgoszcz - Płoty. Samochody i furmanki batalionów i sztabu samodzielnie w dwóch kolumnach po trasie: Bydgoszcz

60/Rozkaz bojowy Nr 06 z 9.03.45r. CAW - 2 SBZap. - 28 k.37.

61/ Relacje byłych oficerów 2 SBZap. ppłk rez. Fuksa, ppłk rez. Danilewskiego, płk rez. Łukasika.

62/ Płk Aleksander Dawidiuk w marcu 1945 r. objął obowiązki dowódcy 1 brygady kawalerii. E. Jadziak "Wyzwolenie Pomorza" str. 316.

63/ "Protokół zdawczo-odbiorczy fabryki prochowo-chemicznej w m. Bydgoszcz - Zimna Woda". CAW - 2 SBZap. - 13 k.24.

- Nakło - Wałcz - Drawsko - Resko - Gryfice. Wymarsz wszystkich kolumn miał nastąpić w dniu 18 marca.^{64/} W wykonaniu powyższego rozkazu pododdziały brygady w dniach 18-23.03. /23 marca przybył transport konny/ dokonały dyslokacji rozlokując się na nowym miejscu postoju. Tam też w dniu 21 marca dołączyła do 2 SBZap. grupa manewrowa.

4. Działania grupy manewrowej.

Grupa manewrowa 2 SBZap. po odmaszerowaniu w dniu 9 lutego brygady do Bydgoszczy /patrz strona 133/ na mocy rozkazu sztabu 1 Armii WP pozostała w Jastrowiu. Jej stan bojowy w tym dniu wynosił 153 żołnierzy. W dokumentacji grupy manewrowej brak pisemnych rozkazów wyższych przełożonych. Jednak w składanych meldunkach i rozkazach dziennych podaje ona, że wszystkie czynności wykonywane były na podstawie rozkazów szefa sztabu 1 AWP.^{65/} Potwierdzeniem tego jest fakt, że przez cały okres działania grupa przebywała przeważnie w miejscowościach, gdzie był rozmieszczony sztab Armii, co stwarzało dogodne możliwości stawiania jej zadań bezpośrednio lub przez techniczne środki łączności.

Pierwszym rozkazem jaki otrzymał dowódca grupy manewrowej było polecenie skierowania 45 ludzi do ochrony obozu jeńców w Złotowie. Pododdział ten /pluton strzelecki + 10 kawalerzystów/ pełnił tam służbę do 20 lutego.

64/ CAW - 2 SBZap. - 28 k.40.

65/ Działania grupy manewrowej w okresie 12.02. - 21.03.45r. oparłem na:

- a/ książce rozkazów dziennych grupy manewrowej
CAW - 2 SBZap. grupa manewrowa - 3.
- b/ meldunkach bojowych dowódcy grupy manewrowej
CAW - 2 SBZap. - 14.
- c/ sprawozdaniu dowódcy grupy manewrowej z 3.03.45r.
CAW - 2 SBZap. - 6 k.44-46.

Pozostałe siły grupy manewrowej w dniu 14 lutego zorganizowały obronę na południe od miejscowości Szwecja z zadaniem niedopuszczenia przeciwnika wzdłuż szosy Wałcz - Szwecja /w Szwecji od 10 lutego znajdowało się stanowisko dowodzenia dowódcy 1 Armii WP/. Było to zapewne związane z pojawieniem się na tyłach Wojska Polskiego grup niemieckich, które przedarły się z okrażonej Piły i usiłowały przebić się na północ napadając na pododdziały tyłowe 1 Armii.^{66/}

W dniu 13 lutego silna grupa nieprzyjaciela napadła na składy artyleryjskie 1 Armii w Tarnówce i zajęła je. Do odbicia składów sztab 1 Armii w dniu 14.02. skierował 1 batalion rozpoznawczy i 7 dywizjon artylerii pancernej, które rozpoczęły walkę o Tarnówkę. W dniu 15 lutego w rejon ten została skierowana grupa manewrowa wsparta dwoma działkami 57 mm z zadaniem uniemożliwienia Niemcom przedarcia się w kierunku Jastrowia. Grupa zajęła o godzinie 18.00 pozycje w rejonie wsi Ptusza /4 km. na północny zachód od Tarnówki/, gdzie zorganizowała obronę okrężną przecinając szosę i tor kolejowy Piła - Jastrowie oraz most na rzece Gwda wzdłuż drogi Ptusza - Tarnówka. Pozycję tę grupa utrzymała do czasu zakończenia walk o Tarnówkę tj do 19 lutego odpierając kilkakrotne ataki nieprzyjaciela i biorąc do niewoli 79 Niemców oraz zdobywając 10 karabinów, 2 ckm, 3 pistolety maszynowe - bez strat własnych.^{67/}

66/ A. Jasiński "Przełamanie Wału Pomorskiego" str.293.

67/ Sprawozdanie dowódcy grupy manewrowej. CAW - 2 SBZap. - 6 k.45. Opis walki o Tarnówkę podaje również A. Jasiński w pracy "Przełamanie Wału Pomorskiego" str.293-297. Wśród pododdziałów biorących udział w walce nie wymienia jednak grupy manewrowej podając, że w rejonie Ptuszy w dniach 15-19.02.45r. walczyły 3 baterie 19 pułku artylerii przeciwpancernej - a więc wyposażone w działa 57 mm.

Po wykonaniu tego zadania grupa pomaszerowała do Wałcza, gdzie wówczas znajdował się sztab 1 Armii i tam do dnia 3 marca pełniła służbę patrolowo-ochronną stanowiska dowodzenia.

W dniu 4 marca w związku z rozpoczęciem /1 marca/ operacji pomorskiej, sztab 1 AWP przeniósł się do Mirosławca. Wraz z nim przedyslokowała się również grupa manewrowa wykonując w dalszym ciągu zadania ochronne przez patrolowanie pobliskich miejscowości i wykapywanie rozbitków armii niemieckiej. W tym samym celu w dniu 6 marca grupa manewrowa przenieśliła się do Złocieńca, 8 marca - do Sławoborza, 10 marca - do Gryfic. W tym samym czasie w tychże miejscowościach przebywał sztab 1 Armii Wojska Polskiego.

W związku z przedłużającymi się walkami o Kołobrzeg /7-18.03.45r./, które wiązały znaczne siły 1 Armii, nie posiadała ona wystarczającej ilości jednostek do wykonania podstawowego zadania jakim była obrona wybrzeża morskiego. Wobec powyższego sztab Armii kierował wszystkie dyspozycyjne oddziały nad morze. Najprawdopodobniej to spowodowało, że w dniu 13 marca dowódca grupy manewrowej otrzymał polecenie zorganizowania obrony wybrzeża na odcinku: wzgórze 5,5 /na zachód od Kołobrzegu/ - 1 km. na wschód od jeziora Resko Przymorskie, czyli na odcinku około 5 km. Stanowisko dowodzenia grupy w Dźwirzynie. Na tej pozycji grupa manewrowa pozostawała do dnia 21 marca, kiedy to zdała swój odcinek 11 pp 4 DP wracając do Gryfic, a tym samym dołączając do brygady.^{68/}

68/ Meldunki bojowe dowódcy grupy manewrowej za okres 13-21.03.45r. GAW - 2 SBZap. - 14 k.343-359.
Fakt obrony wybrzeża przez grupę manewrową potwierdza również E.Jadziak "Wyzwolenie Pomorza" str.234-235.

5. Brygada na Pomorzu.

Transporty 2 SBZap. przybyły do Gryfic w dniach 20-23 marca /tego ostatniego dnia dołączyła kolumna taborowa/. Już w czasie rozlokowywania się bataliony wysyłały poszczególne strażnice do patrolowania i "przeczesywania" Gryfic i okolicznych miejscowości. W wyniku powyższego, między innymi, w dniu 21 marca w rejonie Rotnowa stwierdzono przebywanie pod opieką sanitariusza 47 rannych żołnierzy niemieckich.^{69/} W tym czasie dowództwo brygady prowadziło rozpoznanie rejonu rozlokowania Armii celem wyboru rubieży zaporowej. W dniu 23 marca 1945 r. został wydany rozkaz bojowy Nr 08. Nakazywał on batalionom zająć "do schyłku dnia" 24.03. /2 batalion/ i do godziny 6.00 25.03. /1 i 3 batalion/ rubież zaporową w granicach: prawa - Białogard - Kołobrzeg, lewa - Nowogard - Stepnica, czyli w granicach pasa 1 Armii WP. Rozkaz przydzielał również odcinki każdemu z batalionów, stawiał zadania i określał miejsca, gdzie miały być zorganizowane punkty kontrolno-przelotowe. Zadania postawione batalionom nie odbiegały w zasadzie od zadań rozkazu bojowego Nr 01 z nad Wisły /zał.Nr 17/. Uzupełniały je tylko polecenie niedopuszczenia do przenikania w rejon Armii drobnych grup nieprzyjaciela i nakaz zatrzymywania wszystkich mężczyzn - Niemców w wieku 17 - 50 lat. Zatrzymani mieli być kierowani do obozu w Płotach.^{70/}

Wykonując rozkaz bataliony rozwinęły się w określonym terminie na przydzielonych im odcinkach. I tak:

69/ Meldunek bojowy z 21.03.45r. CAW - 2 SBZap. -- 6 k.54.
70/ Rozkaz bojowy Nr 08. CAW - 2 SBZap. - 37 k.80.

- 1 batalion zaporowy zajął odcinek w granicach: prawa - Białogard - Kołobrzeg, lewa - Sławoborze - Mrzeżyno rozmieszczając strażnice /od prawego/: 4 - Białogard, 2 - Karlino, 1 - maj.Kozia Góra, sztab batalionu i strażnica rezerwowa - Karwin, 3 - Robuń, 5 - Wartkowo, 6 - Dębica, a więc w pasie o długości około 24 km;
- 2 batalion zaporowy zajął odcinek w granicach: prawa - jak lewa 1 batalionu, lewa - Resko, - Gryfice - Kamień Pomorski, rozmieszczając strażnice /od prawego/: 1 - Rymań, 2 - Starnin, sztab batalionu i strażnica rezerwowa - Rześnikowo, 3 - Kiełpino, 4 - Pniewo, 5 - Natolewice, 6 - Modlimowo, czyli w pasie o długości około 22 km;
- 3 batalion zaporowy zajął odcinek w granicach: prawa - jak lewa 2 batalionu, lewa - Nowogard - Stepnica /lewa linia rozgraniczenia 1 AWP/, rozmieszczając strażnice wzdłuż szosy Gryfice - Płoty - Nowogard. Stanowisko dowodzenia batalionu Płoty.^{71/}

Sztab 2 SBZap. i grupa manewrowa, która nie miała przydzielonego odcinka, rozlokowały się w Gryficach.^{72/}

Do powyższego, pierwotnego ugrupowania, zostały wprowadzone następujące korekty:

- w dniu 25.03. zarządzeniem bojowym Nr 022 dowódca brygady, powołując się na zarządzenie dowódcy 1 Armii, polecił dowódcy 1 batalionu strażnicę pełniącą służbę w Białogardzie /4-tą/ skierować do Piły "celem ochrony mostów kolejowych i drogowych, stacji towarowych i osobowych zgodnie z załączonym planem". To samo zarządzenie polecało dowódcy 2 batalionu

71/ Rozmieszczenia strażnic 3 batalionu w tym okresie, z powodu braku dokumentów, nie udało się ustalić.

72/ Komunikat operacyjny Nr 04. CAW - 2 SBZap. - 6 k.68-69.

strażnicę stacjonującą w Starninie przedyslokować do Wałcza z identycznym zadaniem. Obie strażnice miały dokonać przegrupowania do godziny 18.00 26 marca i uzgodnić między sobą ściśle współdziałanie w celu ochrony odcinka linii kolejowej Wałcz - Pila.^{73/} Powyższe zarządzenie zostało wykonane z tą różnicą, że dowódca 2 batalionu wysłał 1 strażnicę /stacjonującą w Rymaniu/, a na jej miejsce przesunął ze Starnina strażnicę 2-gą. W 1 batalionie punkt w Białogardzie pozostał nieobsadzony.

- W dniu 28 marca dowódca brygady zarządzeniem bojowym nr 025 polecił dowódcy 3 batalionu zmienić odcinek i rozmieścić strażnice wzdłuż linii Gryfice - Kołomac - Jasiel - Golczewo - Kłęby. Zmianie ulegała również lewa linia rozgraniczenia batalionu. Miała teraz przebiegać przez miejscowości: Gryfice - Jabłonowo - Ościęcin - Kłęby. Wykonując powyższe polecenie dowódca 3 batalionu w dniu 29 marca zajął nakazaną linię rozlokowując strażnice: 1,-2 i rezerwową - na przedmieściach Gryfic /wokół miasta/, tam również rozmieścił się sztab batalionu, 3 - w Kołomaci, 4 - w Jasielu, 6 - w Golczewie, 5 - w Kłębach.^{74/}

Poza przytoczonymi zmianami było jeszcze kilka przesunięć poszczególnych strażnic w związku z trudnościami zakwaterowania, rozmieszczeniem w pobliżu szpitala dla zakażenie chorych itp. Przesunięcia te były jednak dokonywane w ramach batalionów i nie wpływały na zmianę linii rozgraniczenia czy też ugrupowanie brygady.

73/ Do powyższego zarządzenia dołączony był szczegółowy plan ochrony węzłów kolejowo-drogowych w Pile i Wałczu opracowany przez oddział operacyjny sztabu 1 AWP.
CAW - 2 SBZap. - 28 k.51-52.

74/ Szkic dyslokacji 3 batalionu. CAW - 2 SBZap. - 15 k.17.

Na opisaney rubieży 2 SBZap. pełniła służbę do 8 kwietnia 1945 r.

Czym różniło się ugrupowanie 2 SBZap. na Pomorzu od ugrupowania nad Wisłą ?

W związku ze znacznie szerszym odcinkiem zajmowanym przez 1 Armię WF długość rubieży zajętej przez 2 SBZap. wynosiła około 90 km. /nad Wisłą 44 km./. Spowodowało to, że bataliony zajmowały odcinki długości 25-30 km. /nad Wisłą 12-15 km./. Ponadto 1 i 2 batalion były osłabione odesłaniem strażnic do Pily i Waloza. Czynniki te spowodowały, że praktycznie wszystkie strażnice były rozwinięte w jednej linii wzdłuż szosy Karlino - Gryfice i wzdłuż dróg na odcinku Gryfice - Kłęby tworząc pojedynczą - tylko na niektórych odcinkach podwójną - rubież zaporową. Przegroda ta była więc o wiele mniej szczelna niż nad Wisłą, gdzie z reguły była ona podwójna, a nawet potrójna. /Szkic ugrupowania 2 SBZap. w dniu 1 kwietnia 1945 r. zawiera załącznik nr 21/.

Na lewym skrzydle brygady dowódca 1 batalionu nawiązał współdziałanie z 1 batalionem 38 pogranicznego pułku wojsk NKWD wykonującego najprawdopodobniej te same zadania na zapleczu 61 Armii /lewego sąsiada 1 Armii WF/. 75/

Sposób działania poszczególnych batalionów i strażnic był zbliżony do zasad stosowanych nad Wisłą w 1944 r. Strażnice organizowały patrole i punkty kontrolno-przelotowe w wyznaczonych rejonach realizując ich działalnością otrzymane zadania. Zadania te określał wspomniany już rozkaz bojowy

75/ Pismo dowódcy 1 batalionu z 5.04. wraz z "protokołem zabezpieczenia styku" przewidującym wzajemną informację i współdziałanie przeciw grupom dywersyjnym usiłującym przedrzeć się w rejon rozlokowania wojsk.
CAW - 2 SBZap. - 28 k.77-78.

Nr 08 oraz uzupełniały zarządzenia bojowe oparte na rozkazach dowódcy 1 AWP i dowódcy 1 Frontu Białoruskiego. W myśl tych zarządzeń poza podstawowymi zadaniami zwalczania dywersji, dezercji i maruderstwa pododdziały 2 SBZap.:

- organizowały w swoich rejonach tymczasowe organa władzy administracyjnej;
- zatrzymywały wszystkich obywateli radzieckich, mężczyzn - Niemców oraz cudzoziemców kierując ich do obozów;^{76/}
- czesaniem lasów i patrolowaniem wyłapywały niedobitków armii faszystowskich Niemiec;
- wysiedlały całą ludność w pasie 5 - 10 km. od rejonu zakwaterowania jednostek;^{77/}
- zabraniały wyjazdu jakichkolwiek samochodów poza granice rozlokowania 1 Armii WP.

Czynności te wykonywały zarówno bataliony jak i grupa manewrowa używana w myśl wytycznych sztabu brygady do patrolowania i przeszukiwania poszczególnych rejonów. Ponadto grupa manewrowa była wykorzystywana do konwojowania zatrzymanych i doraźnej ochrony mniejszych obozów. W czasie wykonywania tych zadań poszczególne strażnice i patrole kilkakrotnie nawiązywały walkę z drobnymi grupami przeciwnika, ukrywającymi się w lasach. Dla przykładu: w dniu 27 marca patrol 5 strażnicy 3 batalionu w rejonie wsi Borkowa został ostrzelany z lasu ogniem karabinu maszynowego. W wyniku przeprowadzonej akcji zabito 8 i wzięto do niewoli 3 żołnierzy niemieckich

76/ Rozkaz dowódcy 1 Armii WP Nr 0132 z 3.04.45r. nakazywał wszystkim obywateli radzieckich - będących na rolotach przymusowych, oswobodzonych z obozów - kierować na "punkt zborny" 61 Armii w Resku. CAW - 2 SBZap. - 7 k.84.

77/ Zarządzenie Nr 062 dowódcy 1 Armii WP z 9.02.45r. - oparte na szyfrogramie dowódcy 1 Frontu Białoruskiego - nakazywało w celu "ubezpieczenia i pośpiesznej walki z agenturą npla" wysiedlić całą ludność cywilną z rejonów rozlokowania wojska w głąb 0 5-10 km. CAW - 2 SBZap. - 5 k.40.

zdobywając radiostację i kilka karabinów.^{78/}

W wyniku prowadzonych działań w okresie 24.03. - 8.04. żołnierze 2 SBZap. wzięli do niewoli 124 żołnierzy niemieckich /w tym 8 oficerów/ i zatrzymali:

- żołnierzy Wojska Polskiego - 70,
- żołnierzy Armii Radzieckiej - 10,
- cywilnych Niemców - 739,
- osób cywilnych innych narodowości - 21.

W tym samym okresie zdobyto: 1 radiostację, 2 aparaty telefoniczne, 1 pistolet maszynowy, 6 karabinów, 2 samochody osobowe, 2 samochody ciężarowe, 13 motocykli. W ramach akcji wysiedleńczej usunięto 11.860 osób.^{79/}

6. Ochrona obozów jenieckich.

W nocy z 7 na 8 kwietnia 1945 r. związki taktyczne 1 Armii WP, zgodnie z rozkazem dowódcy 1 Frontu Białoruskiego, rozpoczęły przegrupowanie nad Odrę, by wziąć udział w operacji berlińskiej. W związku z powyższym pozostawienie 2 SBZap. na dotychczasowej rubieży było niecelowe.

W odróżnieniu jednak od dotychczasowych operacji dowódca 1 AWP podjął decyzję pozostawienia 2 brygady na prawym brzegu Odry i użycia jej zdecentralizowanie do ochrony obozów jenieckich, ważnych węzłów komunikacyjnych i służby garnizonowej. Źródłem tej decyzji była najprawdopodobniej potrzeba skoncentrowania maksymalnej ilości sił do ostatniej operacji drugiej wojny światowej. Przejęcie bowiem przez 2 SBZap. wyżej wymienionych obowiązków zwalniało od nich

78/ Meldunek bojowy z 28.03.45r.

OAW - 2 SBZap. - 27 k.79.

79/ Komunikaty operacyjne: Nr 04 z 31.03. i Nr 05 z 10.04.45r.

OAW - 2 SBZap. - 6 k.68 i 70.

jednostki bojowe /między innymi 8 pp i bataliony 14 i 10 pp/ pozwalając tym samym na zwiększenie siły uderzeniowej 1 AwP. W realizacji powyższej decyzji szef sztabu 1 Armii pismem Nr. 00183 w dniu 8 kwietnia polecił dowódcy 2 SBZap.^{80/} zmienić bataliony 3 i 4 DP pełniące służbę garnizonowo - ochronną w Nakle i Inowrocławiu.^{81/}

Wykonując powyższe polecenie dowódca brygady wydał w dniu 9 kwietnia rozkazy, w wyniku których bataliony miały opuścić zajmowane oboziska udając się na nowe miejsca służby. I tak:

- 1 batalion siłami 1, 5 i 6 strażnicy miał przejąć ochronę obozu w Inowrocławiu od 3 batalionu 8 pp, a siłami 2, 3 i rezerwowej obós w Nakle od 2 batalionu 10 pp. 4 strażnica tegoż batalionu została nadal w File;
- 2 batalion /bez 1 strażnicy pełniącej służbę w Wałczu/ miał udać się do Gorzowa Wielkopolskiego i Rzepina w celu przejęcia znajdujących się tam obozów jenieckich od 1 i 2 batalionu 8 pp;
- 3 batalion przez przyjęcie ochrony węzłów komunikacyjnych w Wałczu i File miał zwolnić pełniące tam służbę strażnice 1 i 2 batalionu oraz przejąć obóz jeniecki od 35 pp 7 DP. 4 strażnica tego batalionu została w Płotach do dyspozycji dowództwa 1 Armii;

80/ Od 8.04.45 r. obowiązki dowódcy 2 SBZap. z powodu choroby płk Mereszko zaczął pełnić dotychczasowy szef sztabu mjr Aleksander Iwaszkiewicz. W dniu 15.05. został on zatwierdzony na to stanowisko.

81/ CAW - 2 SBZap. - 57 k.33. Fakt wydania dowódcy 2 SBZap. zarządzenia odnośnie przejęcia ochrony nad obozami jenieckimi od batalionów 8 pp potwierdza również W. Kuliński w swoim artykule - podając jednak, że nastąpiło to w dniu 10.04.45r. W. Kuliński "Polska 3 DP nad Odrą" str. 95.

- grupa manewrowa miała przyjąć obóz w Węgorzynie od 3 Batalionu 14 pp. Do Węgorzyna miał się również przenieść sztab brygady. 32/

Wykonanie powyższych rozkazów przedstawiało się następująco:

- 1 batalion przybył w dniu 12 kwietnia do Nakła, gdzie dwoma strażnicami /1 i 6/ przyjął obóz jeniecki od 2 batalionu 10 pp. Gdy pozostałe siły batalionu w dniu 13 kwietnia dotarły do Inowrocławia okazało się, że mieszczący się w tym mieście obóz jeniecki został przejęty przez władze radzieckie, a 3/8 pp odmaszerował na zachód. Wobec powyższego batalion rozpoczął marsz powrotny do Węgorzyna, gdzie przybył 16 kwietnia i przystąpił do szkolenia stanowiąc odwód dowódcy brygady. 1 i 6 strażnica tegoż batalionu w związku ze zmianą dyslokacji obozu w Nakle przesunęły się wraz z nim do Byśliborza, wykonując obowiązki służby ochronnej;
- 2 batalion w dniu 11 kwietnia przyjął ochronę obozów jenieckich w Gorzowie Wielkopolskim /strażnice 5, 6, rezerwowa/ i Rzepinie /strażnice 2, 3 i 4/. W dniu 14 kwietnia dołączyła do batalionu 1 strażnica po zdaniu swych obowiązków w Wałczu;
- 3 batalion w dniu 11 kwietnia objął ochronę obiektów w Wałczu i Pile /węzły kolejowe i obóz/ zwalniając 1 strażnicę 2 batalionu i 4 strażnicę 1 batalionu. 4 strażnica 3 batalionu pozostawała nadal w dyspozycji dowódcy 1 AWP;
- grupa manewrowa w dniu 10 kwietnia przyjął obóz w Węgorzynie, a w dniu 16 kwietnia w związku z jego przeniesieniem

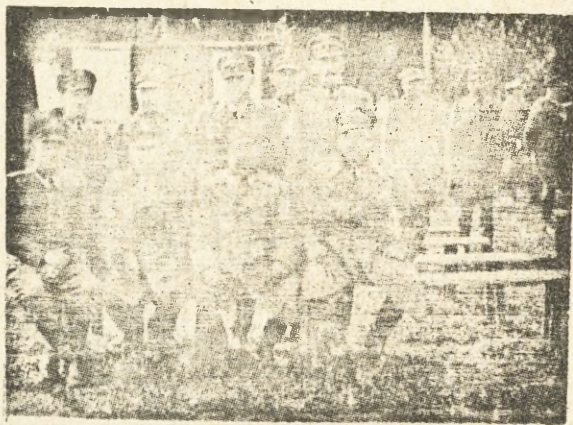
zmieniła miejsce postoju do Sulechowa;

- sztab 2 SBZap. od 12 kwietnia mieścił się w Węgorzynie.

W rezultacie w dniu 20 kwietnia 1945 r. brygada była podzielona na kilka odległych od siebie grup;

- sztab brygady i 1 batalion - bez dwóch strażnic - w Węgorzynie;
- dwie strażnice 1 batalionu - w Myśliborzu;
- 2 batalion - w Gorzowie Wielkopolskim i Rzepinie;
- 3 batalion - w File i w Wałczu /bez 4 strażnicy/;
- grupa manewrowa - w Sulechowie.^{83/}

Pododdziały brygady pełniły przy obozach tylko służbę wartowniczo-ochronną bez ingerencji w sprawy wewnętrzne, które leżały w gestii komendantów obozów.^{84/}

Dowództwo 2 SBZap. - kwiecień 1945 r.
Siedzą od lewej: zca dcy d/s pol.-wych. mjr A.Punda,
szef sztabu mjr A.Iwaszkiewicz, dca brygady płk O.Mereszko,
zca dcy d/s wywiadu mjr K.Radzewicz.

83/ Komunikat operacyjny Nr 6 z 20.04.45r.
CAW - 2 SBZap. - 6 k.93.

84/ Fakt ten podaje w swej relacji ppłk rez.Danilewski
a potwierdza go brak jakichkolwiek dokumentów mówiących
o ingerencji dowódców batalionów czy strażnic w sprawy
wewnętrzne.

Jak wynika z powyższego, głównym zadaniem 2 SBZap. w miesiącu kwietniu była ochrona obozów jenieckich związana z decentralizacją brygady i częstymi przemarszami poszczególnych pododdziałów na duże odległości. Pokonywanie w stosunkowo szybkim czasie dużych przestrzeni /np. 1 batalion Gryfice - Nakło około 200 km. w ciągu trzech dni/ było możliwe dzięki temu, że w tym czasie w batalionach duży procent żołnierzy posiadał rowery, a ponadto zwiększyła się ilość samochodów będących na wyposażeniu brygady. /Załącznik nr 25/. Trzeba tu jednak dodać, że dyslokacja poszczególnych batalionów nie odbywała się nigdy w pełnym składzie. Z powodu braku etatowej ilości środków transportowych lub paliwa na starym miejscu postoju pozostawała część sprzętu i tzw. "gospodarka hodowlana" /bydło i trzoda chlewna/ pod ochroną odpowiedniej ilości żołnierzy. Pozostałość ta dopiero po kilku dniach dołączała do batalionów.

Oprócz podstawowych wówczas funkcji ochronnych żołnierze 2 SBZap. pełnili również służbę garnizonową w miejscowościach, w których aktualnie przebywali i w miarę istniejących możliwości wysyłało grupy i patrole do pełnienia służby zaporowej. Przykładowo: w dniu 3 maja dowódca grupy manewrowej wysłał trzy grupy w składzie 35 ludzi, które do 6 maja pełniły służbę zaporową na głównych szosach w rejonie Sulechowa.^{85/}

Tego rodzaju akcje stosowały wszystkie bataliony. W ich wyniku w okresie 10-30 kwietnia wzięto do niewoli 32 żołnierzy niemieckich oraz zatrzymano 24 żołnierzy WP i 422 osoby cywilne.^{86/}

85/ Meldunek dowódcy grupy manewrowej z 7.05.45r.

CAW - 2 SBZap. - 19 k.31.

86/ Komunikat operacyjny nr 6 z 20.04.45r. CAW - 2 SBZap. - 6 k.93 oraz komunikat operacyjny nr 7 z 30.04.45r.

CAW - 2 SBZap. - 18 k.6.

Pośród zatrzymanych osób cywilnych była pewna ilość Polaków wracających z Niemiec, których zatrzymano w wyniku podejrzeń o współpracę z Niemcami. Byli oni przekazywani Milicji Obywatelskiej. Pozostałe osoby niewojskowe, Niemców, cudzoziemców i obywateli radzieckich - kierowano do obozów.^{87/}

7. Koncentracja brygady.

Miesiąc maj zastał 2 SBZap. w rejonach zajmowanych w dniu 20 kwietnia pełniącą służbę ochronną przy obozach jenieckich i służbę garnizonową. Tylko 1 i 6 strażnica 1 batalionu zmieniły wraz z obozem jenieckim, który ochraniały w Myśliborzu, miejsce postoju w rejon Berlina. 4 strażnica 3 batalionu pozostawała nadal w dyspozycji dowódcy 1 Armii WP.^{88/} Rozproszenie brygady na kilka grup pełniących służbę w dużej odległości od siebie utrudniało w poważny sposób dowodzenie i wpływało ujemnie na poziom szkolenia oraz dyscyplinę pododdziałów. Przeprowadzona przez dowództwo brygady w dniach 24-26 kwietnia inspekcja 2 batalionu wykazała wiele poważnych niedociągnięć w organizacji i pełnieniu służby, niski poziom dyscypliny oraz niezorganizowane szkolenie.^{89/}

87/ Meldunki bojowe z kwietnia 1945 r.

CAW - 2 SBZap. - 6 k.91-99 i 18 k.1-6.

88/ Brak danych nie pozwala na dokładne stwierdzenie w jakim czasie 1 i 6 strażnica 1 batalionu zmieniły miejsce postoju. Komunikat operacyjny z 20.04.45r. stwierdza, że pełnią one służbę w Myśliborzu, natomiast dowódca 1 batalionu w meldunku z 7.05. podaje, że pełnią one "służbę ochrony jeńców w rejonie Berlina". Z powyższego wynika, że dyslokacja obu strażnic nastąpiła między 20 kwietnia a 7 maja.

Podobnie 4 strażnica 3 batalionu będąca w dyspozycji dowódcy 1 AWP w dniu 10 kwietnia została skierowana do pełnienia służby ochrony obozu jenieckiego w Płotach. Brak danych nie pozwala na stwierdzenie, czy znajdowała się ona tam również w maju.

89/ Rozkaz Nr 0157 z 27.04. o wynikach kontroli inspekcyjnej w 2 batalionie. CAW - 2 SBZap. - 59 k.3-6.

Wobec powyższych faktów dowódca brygady postanowił dokonać zmiany 2 batalionu. W dniu 4 maja został wydany rozkaz bojowy Nr 09, który polecał dowódcy 1 batalionu do dnia 7 maja przejąć ochronę obozów jenieckich w Gorzowie Wielkopolskim i Rzepinie od 2 batalionu. 2 batalion po przekazaniu obozów miał do dnia 9 maja skoncentrować się w Myśliborzu. Tam również do dnia 7 maja miał przenieść się sztab brygady.^{90/}

Wykonując powyższy rozkaz 1 batalion w dniu 5 maja wymaszerował z Węgorzewa i 7 maja osiągnął Gorzów. Po przybyciu na miejsce okazało się jednak, że na podstawie rozkazu dowódcy 1 Frontu Białoruskiego obóz w Gorzowie zaczął przyjmować radziecki pułk wojsk NKWD. Wobec powyższego dowódca batalionu ograniczył się do wysłania 4 i 5 strażnicy do Rzepina dla przyjęcia znajdującego się tam obozu, meldując o tym fakcie dowódcy brygady.^{91/}

W tym samym dniu również dowódca grupy manewrowej zameldował, że przekazuje oddziałom radzieckim obóz w Sulechowie. Uzyskawszy te meldunki dowódca brygady podjął decyzję skoncentrowania 2 SBZap. w rejonie Myśliborza, gdzie w oczekiwaniu dalszych rozkazów miało być prowadzone szkolenie.^{92/}

W ślad za tą decyzją poszły odpowiednie rozkazy, w wyniku których:

- w dniu 8 i 9 maja przybył do Myśliborza w pełnym składzie 2 batalion po zdaniu obozów w Gorzowie wojskom radzieckim a w Rzepinie 1 batalionowi;

90/ CAW - 2 SBZap. - 21 k.5.

91/ Meldunek dowódcy 1 batalionu z 7.05.45r.

CAW - 2 SBZap. - 19 k.32.

92/ Meldunek bojowy z 8.05.45r.

CAW - 2 SBZap. - 18 k.12.

- w dniu 10 maja przybył 1 batalion bez czterech strażnic /1 i 6 w rejonie Berlina, 4 i 5 w Rzepinie/. Batalion w dniach 10-12 maja stacjonował w miejscowości Świątki /Tempelhof/ - 8 km. na południowy wschód od Myśliborza. 4 i 5 strażnica tego batalionu dołączyły około 12 maja /brak dokładnej daty/;
- w dniu 11 maja przybyła grupa manewrowa;
- 3 batalion po zdaniu obiektów w Wałczu i Pile przybył - bez 4 strażnicy - do Myśliborza w dniu 16 maja;
- 20 maja przybyły z rejonu Berlina 1 i 6 strażnica 1 batalionu, a 1 czerwca 4 strażnica 3 batalionu, kończąc tym samym całkowitą koncentrację pododdziałów brygady.^{93/}

^{93/} Meldunki bojowe brygady i batalionów za okres 10.05. - 1.06.1945 r. CAW - 2 SBZap. - 18 k.13-25 i 19 k.31-150.

R O Z D Z I A Ł VI.

DZIAŁALNOŚĆ BOJOWA I SAMODZIELNEJ BRIGADY ZAFOROWEJ.

1. Pierwsze akcje.

W ramach dyslokacji oddziałów polskich z rejonu Żytomierza do kraju od dnia 23 sierpnia 1944 r. 1 SBZap. była transportowana kolejną do Chełma. Eszelony brygady szły bardzo wolno.^{1/} W czasie podróży liczna banda UPA spowodowała w nocy zatrzymanie pociągu, w którym jechał sztab brygady i ostrzelała go. Na rozkaz dowódcy brygady żołnierze wylądowali się z pociągu i zorganizowanym ogniem odparli napad. Była to pierwsza akcja bojowa 1 SBZap. Miała ona miejsce na Wołyniu.^{2/}

Przybycie brygady do Chełma zbiegło się w czasie z rozpoczętą w Polsce Lubelskiej mobilizacją do Ludowego Wojska Polskiego. Akcja ta prowadzona na podstawie dekretu PIKWN z 15.08.44 r. napotykała na duże trudności. Składały się na nie: słabość nieokrzepłych władz terenowych, brak odpowiedniej kadry w Rejonowych Komendach Uzupełnień, nie zawsze dobrze zorganizowana współpraca z MO, wroga propaganda nakłaniająca do sabotowania poboru.^{3/}

W tej sytuacji władze terenowe domagały się pomocy wojska. Dlatego też 1 SBZap. z chwilą przybycia do Chełma i nawiązania kontaktu z komendą wojskową oraz miejską i powiatową radą narodową była wykorzystywana do zabezpieczenia

1/ Długi okres przejazdu wynikał z przeciążenia linii kolejowej oraz prawa pierwszeństwa, z jakiego korzystały jednostki jadące bezpośrednio na front - według relacji płk Konara.

2/ W dokumentacji 1 SBZap. brak jest materiałów odnośnie napadu bandy UPA na eszelon. Dane uzyskałem z relacji płk Konara, który nie był w stanie podać konkretnej daty i miejsca napadu poza tym, że miał on miejsce jeszcze na terenach Ukraińskiej SRR.

3/ W. Jurgielewicz "Rozbudowa Ludowego WP..." str.8-12.

poboru. Pomimo przeprowadzanej w tym czasie reorganizacji jednostki i zaledwie rozpoczętego szkolenia wysyłano codziennie grupy żołnierzy do organizacji posterunków Milicji Obywatelskiej, Rejonowych Komend Uzupelnień i ich ochrony, zabezpieczenia przeprowadzania reformy rolnej, ściągania świadczeń. Poszczególni oficerowie wchodzili również w skład komisji poborowych. Przyjęto także służbę garnizonową w Chełmie wystawiając posterunki i patrole w mieście.^{4/} Wykonując wspomniane zadania i organizując szkolenie dowództwo 1 SBZap. w każdej chwili oczekiwało rozkazu kierującego brygadą na front. Otrzymało jednak polecenie nakazujące nie dołączenie do 1 Armii WP - na co liczone - lecz dyslokację brygady do Lublina celem objęcia służby garnizonowej i wartowniczej przy tzw. resortach /ministerstwach/ PKWN.

Na podstawie rozkazu dowódcy brygady nr 22/8 z dnia 22 września 1944 r. 1 SBZap. rozpoczęła w tymże dniu marsz do Lublina. Marsz podzielony był na dwa etapy dzienne: Chełm - Biskupice /38 km./ i Biskupice - Lublin /33 km./. W dniu 23 września około godziny 17.00 1 SBZap. przybyła do Lublina i została rozlokowana w barakach byłego hitlerowskiego obozu zagłady na Majdanku.

Marsz wykazał niski poziom dyscypliny jednostki, brak treningu w pokonywaniu większych odległości, wiele niedociągnięć ze strony niektórych dowódców i kwatermistrzostwa. W rezultacie bataliony rozciągnęły się, kilkadziesiąciu żołnierzy poobcierało nogi, wielu samowolnie wsiadało na wozy, kilku oficerów zamiast iść z pododdziałami, bez

4/ Rozkazy dzienne 1 SBZap. z września 1944 r. o składzie wart i patroli. CAW - 1 SBZap. - 1 oraz relacje płk Konara i płk Sikorskiego.

zezwolenia pojechało samochodami, nie zorganizowano na postojach gorących posiłków. W wyniku słabej kontroli dowódców, kilkunastu żołnierzy odłączyło się od jednostki, wprowadziło w stan nietrzeźwy i rozpoczęło nieuzasadnioną strzelaninę. Po przybyciu zaś na miejsce przeznaczenia okazało się, że trzech żołnierzy zdezerterowało. Większość wykroczeń dokonali wcieleni przed kilku dniami do brygady poborowi z Lubelszczyzny, z którymi nie prowadzono jeszcze zajęć, ani pracy politycznej.^{5/}

Pobudki, jakimi kierował się Sztab Główny WP nie włączając 1 SBZap. do 1 Armii WP - mimo, że w tym celu była ona formowana - są nieznane. Można jednak z powodzeniem wnioskować, że w związku ze zwiększającą się propagandą reakcyjną, pierwszymi mordami politycznymi postanowiono do ówczesnej stolicy Polski - Lublina wprowadzić doborową jednostkę, która przyjęła by ochronę centralnych instytucji państwowych. Wszystkie jednostki bojowe znajdowały się w tym czasie na froncie /1 Armia WP/, lub w stadium organizacji. Wojska wewnętrzne praktycznie jeszcze nie istniały. Ich załączek - Polski Samodzielny Batalion Specjalny - był podporządkowany Resortowi B-ezpieczeństwa i używany zdecentralizowanie do ochrony urzędów bezpieczeństwa i ich pracowników.^{6/} Dlatego też przypuszczalnie skierowano do Lublina 1 SBZap., która była już w pełni zorganizowana i uzbrojona, a przez dobór ludzi miała być w założeniu jednostką doborową. Tymczasem - jak wykazał powyższy marsz - stan dyscypliny i wyszkolenia

5/ Meldunek oddziału pol.-wych. z 25.09.44r.

CAW - GZP - 55 k.16-18 i relacja płk Konara.

6/ W.Nowacki "Organizacja i działalność wojsk wewnętrznych", str.120.

w brygadzie dość daleko odbiegał od tego założenia. Wyniki marszu były sygnałem alarmowym dla dowództwa i aparatu politycznego brygady, które po przybyciu na Majdanek z całą energią przystąpiły do likwidacji stwierdzonych niedociągnięć.

2. Ochrona centralnych instytucji państwowych w Lublinie.

Po przybyciu na Majdanek pierwsze dni poświęcono na rozkwaterowanie brygady, organizację służby i warty wewnętrznej oraz szkolenie. W ramach usuwania poważnych niedociągnięć, które wykazał marsz, ukarano kilku oficerów, a dowódcę 1 batalionu mjr Antoniego Stanickiego usunięto z zajmowanego stanowiska. Obowiązki dowódcy batalionu przyjął kpt. Stefan Mieleczko. Zdał również swoje obowiązki szef zaopatrzenia mundurowo-taborowego por. Michał Żurawlew.^{7/}

Od 30 września 1944 r. 1 SBZap. objęła służbę wartowniczą i garnizonową w Lublinie. Zadanie to było jej podstawową funkcją przez cały okres pobytu w tym mieście, angażującą większość sił jednostki. Żołnierze 1 SBZap. ochroniali poszczególne resorty PKWN i oddziały Sztabu Głównego Wojska Polskiego oraz wiele innych obiektów jak: drukarnie, składy topograficzne, biuro cenzury itp.^{8/}

Między innymi brygada ochroniała w dniu 5 października lotnisko w Lublinie podczas powrotu z Moskwy Przewodniczącego Krajowej Rady Narodowej Bolesława Bieruta, Przewodniczącego Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego Edwarda Osóbki-Morawskiego oraz Naczelnego Wodza WP Michała Roli-Żymierskiego,

7/ Rozkaz dzienny z 30.09.44r. CAW - 1 SBZap. - 1 k.26.

8/ Grafiki służby wartowniczej i tabele posterunków.
CAW - 1 SBZap. - 33.

za co otrzymała pochwałę od Naczelnego Wodza.^{9/} Poza służbą wartowniczą 1 SBZap. pełniła również służbę patrolową w garnizonie lubelskim. Do wykonywania tych obowiązków był wyznaczany codziennie jeden batalion w pełnym składzie i ponad 200 żołnierzy z innych pododdziałów.^{10/} Ponadto dla przeciwdziałania rozbieraniu baraków Majdanka na opał przez ludność i żołnierzy oraz ochronę własnych magazynów i składów, 1 SBZap. organizowała dość liczną wartę wewnętrzną /Majdanek zarządzeniem Naczelnego Dowódcy WP z 10 października 1944 r. miał być otoczony specjalną opieką w związku z decyzją przekształcenia go w muzeum/.

Również wszystkie uroczystości wojskowe i państwowe - na przykład defilada z okazji dnia 11 listopada - odbywały się z reguły z udziałem żołnierzy 1 SBZap. Jak wynika z powyższego, czynności te angażowały większość sił jednostki. Mimo to, jeszcze w 1944 r. grupy żołnierzy wyjeżdżały w teren pomagając w przeprowadzaniu reformy rolnej, poborze koni, ściąganiu świadczeń rzeczowych, ochronie RKU.^{11/}

Do końca 1944 r. nie odnalazłem żadnych dokumentów świadczących o walce brygady z reakcyjnym podziemiem. Wprawdzie patrole brygady zatrzymały kilkanaście osób posiadających broń, lecz w meldunkach określa ich się jako "osobników z bronią", a nie członków organizacji podziemnych, czyli mogli to być przestępcy kryminalni. W listopadzie i grudniu były również trzy wypadki ranienia żołnierzy

9/ Meldunek oddziału pol.-wych. z 5.10.44r.

CAW - GZP - 55 k.21.

10/ Sprawozdanie do szefa wydziału operacyjnego Sztabu Głównego WP z 23.11.44r. CAW - 1 SBZap. - 40 k.39-41.

11/ Meldunki oddziału pol.-wych.

CAW - GZP - 55.

brygady, lecz nie dotyczyły one patroli, czy wartowników, lecz żołnierzy wracających z przepustek, a jako winowajców podawano w meldunkach "nieznanych osobników".^{12/}

Oceniając całokształt działalności 1 SBZap. w 1944 r. należy stwierdzić, że była ona wykorzystywana prawie wyłącznie do służby garnizonowej i wartowniczej. Mimo niewystarczającego wykształcenia i ciężkich warunków bytowych, wyniki tej służby można ocenić pozytywnie. Świadczy o tym kilka pochwał udzielonych żołnierzom jednostki za sumienne wykonywanie obowiązków, wykrycie min, zatrzymanie uzbrojonych osób. Że służba ta wymagała stanowczej i bezkompromisowej postawy, może świadczyć następujący fakt: gdy w dniu 27 listopada żołnierze 3 batalionu konwojowali z więzienia na rozprawę sądową przestępców wojennych - katów z Majdanka - ludność cywilna usiłowała odebrać konwojowanych i dokonać na nich samosądu. Konwojenci wykazali jednak zdecydowaną postawę i używając broni /strzały w górę/ doprowadzili aresztowanych do miejsca przeznaczenia.^{13/}

Rok 1945 nie przyniósł żadnych istotnych zmian w zadaniach i dyslokacji brygady. W dalszym ciągu kwaterowała ona na Majdanku i głównym zadaniem było pełnienie służby wartowniczo-patrolowej w Lublinie. Borykano się z ciężkimi warunkami bytowymi. Baraki na Majdanku nie były przystosowane do kwaterowania w warunkach zimowych, brak ciepłej bielizny i odzieży, ścier, niewystarczająca ilość żywności.

12/ Meldunki oddziału pol.-wych. CAW - GZP - 55.

13/ Relacja ptk Konara i rozkaz dzienny z 28.11.44r. nakazujący "rozchodować 84 naboje karabinowe użyte przez służbę wartowniczą 3 baonu dla utrzymania porządku i zabezpieczenia aresztowanych w czasie przeprowadzania ich na rozprawę sądową z więzienia na Zamku do Centralnego Domu Żołnierza". CAW - 1 SBZap. - 1 k.104.

Brygada w dalszym ciągu oficjalnie podlegała bezpośrednio pod Sztab Główny WP, jednak w zakresie służby garnizonowej coraz częściej spotykamy w dokumentach polecenia i rozkazy dowódcy garnizonu lubelskiego. Podległość ta zwiększyła się, gdy w pierwszych dniach lutego Rząd Tymczasowy i Sztab Główny przeniósł się do Warszawy.^{14/} Nieznany jest powód dlaczego 1 SBZap. nie została przedyslokowana wraz z rządem do Warszawy, względnie nie została skierowana na front.

Można jedynie wnioskować, że złożyły się na to dwie przyczyny:

- bezpośrednią ochronę centralnych władz państwowych objął w lutym nowosformowany samodzielny batalion ochrony rządu,^{15/} a ponadto Warszawa od chwili wyzwolenia miała stały garnizon w składzie dywizji piechoty. Służbę tę pełnili kolejno w okresie styczeń - marzec 1945 r. - 2, 5 i 8 DP. Tak więc obecność brygady w stolicy nie była niezbędną;
- w związku z rozpoczęciem ofensywy styczniowej i wymarszem oddziałów wojskowych z terenów Lubelszczyzny, zaktywizowało tam swoją działalność reakcyjne podziemie, co z kolei stwarzało konieczność pobytu w Lublinie jednostki zdolnej do przeciwdziałania wrogim wystąpieniom.

Stopień aktywności oddziałów podziemia i ich możliwości bojowe według posiadanych obecnie danych, w pierwszych miesiącach 1945 r. nie były zbyt duże. Większość reakcyjnych oddziałów powstała dopiero wiosną i latem 1945 r.^{16/}

14/ Rząd Tymczasowy przybył do Warszawy w dniu 2.02.1945 r. K.Sobczak "Wyzwolenie Warszawy" str.107. Sztab Główny i instytucje centralne WP przybyły w pierwszych dniach lutego rozmieszczając się we Włochach i Ursusie.
B.Dolata "Naczelne władze i instytucje Ludowego WP w latach 1944-45" str.13.

15/ J.Czapla "KBW w latach 1944-1965" str.78.

16/ I.Blum "Udział Wojska Polskiego w walce o utrwalenie władzy ludowej" str.6.

Inaczej jednak oceniano sytuację w tym czasie w Lublinie. Dowodem tego jest wydany przez dowódcę 1 SBZap. w dniu 28 stycznia rozkaz bojowy Nr 3, który w pierwszym punkcie zawiera sformułowanie "w/g posiadanych danych spodziewany jest napad band akowskich na Lublin około 28-29.01.". Rozkaz poleca 1 i 2 batalionowi zająć obronę na południowo-wschodnim przedpolu Lublina z zadaniem niedopuszczenia do wtargnięcia "akowskich grup" do centrum Lublina wzdłuż szos z Krasnegostawu i Giełczewa.^{17/}

Rozkaz ten został wykonany. Bataliony zajęły obronę przygotowując stanowiska bojowe, wystawiając ubezpieczenia i organizując współdziałanie z 767 pułkiem artylerii przeciwlotniczej Armii Czerwonej, który miał wspierać obronę. Obronę tego typu zajęły również inne jednostki stacjonujące w Lublinie.^{18/} Bataliony zajmowały wyznaczone pozycje do 2 lutego 1945 r., a ponieważ napad nie nastąpił wróciły do rejonu zakwaterowania.

W tym czasie zaczęły się coraz częściej pojawiać w Lublinie wrogie ulotki i gazetki. Przepuszczalnie więc i te czynniki wpłynęły, że wszystkich zatrzymanych z bronią w rękę przez patrole brygady nazywano w meldunkach "członkami band AK". Na przykład w rozkazie dziennym z 31.01.1945 r. udzielono pochwały ppor. Przylipiakowi i st. szer. Nagdymianowi z 3 batalionu, którzy "przyczynili się do schwytania bandy AK. Banda ta uzbrojona w automaty i pistolety dopuszczała się

17/ CAW - 1 SBZap. - 34 k.5.

18/ Meldunki i szkice obrony batalionów 1 SBZap.

CAW - 1 SBZap. - 35.

mordów i rabunków na mieszkańcach Lublina.^{19/}

Następnym zadaniem 1 SBZap. było polecenie zmiany miejsca dyslokacji do Warszawy. W dniu 10.02.1945 r. dowódca brygady wydał rozkaz bojowy Nr 4 nakazujący w dniu 11.02. marsz po trasie Lublin - Warszawa. C-iel marszu miano osiągnąć w dniu 16 lutego. Rozkaz nie precyzował całej trasy marszu, wyznaczając jedynie cel pierwszego dnia - Kurów. Marsz miała wykonać cała brygada, zostawiając część sprzętu - z powodu niewystarczającej ilości środków transportowych - na Majdanku. Wymaszerowano zgodnie z rozkazem i 11.02.1945 r. wieczorem osiągnięto Kurów. Wydany w tymże dniu rozkaz bojowy Nr 5 wyznaczał na następną dzień odcinek Kurów - Ryki i jednocześnie mówił, że 2 batalion został do dyspozycji komendanta garnizonu w Lublinie. Jak wynika z powyższego dowództwo garnizonu, a może już dowództwo Lubelskiego Okręgu Wojskowego /powołane w dniu 10 lutego/^{20/} usiłowało zatrzymać brygadę w Lublinie i najprawdopodobniej interweniowało w tej sprawie w Warszawie.

Dowodem tego jest fakt, że gdy 1 SBZap. w dniu 12 lutego osiągnęła Ryki, dalszy marsz został przerwany. Brygada zatrzymała się w Rykach, a w dniu 14.02. otrzymała rozkaz powrotu do Lublina. W rezultacie w dniu 15 lutego w godzinach wieczornych 1 SBZap. znalazła się z powrotem na opuszczonych przed czterema dniami kwaterach.

19/ OAW - 1 SBZap. - 4 k.27.

20/ W.Jurgielewicz "Rozbudowa Wojska Polskiego" str.147.

Z chwilą powrotu brygady na Majdanek została ona jednostką dyspozycyjną dowódcy OW Lublin gen. Bukojemskiego^{21/} i działała w myśl jego wytycznych przekazywanych bezpośrednio lub przez dowódcę garnizonu. W tym czasie na terenie Lubelszczyzny sytuacja uległa dalszemu zaostrzeniu. I tak:

- w dniu 16 lutego patrol grupy manewrowej w składzie 5 ludzi wysłany do powiatu hrubieszowskiego w poszukiwaniu dezertarów w rejonie wsi Kukawka /około 37 km. na północny zachód od Hrubieszowa/ został napadnięty i ostrzelany przez 20-osobową grupę. Żołnierze odpowiedzieli ogniem. Po 20-minutowej strzelaninie napastnicy wycofali się zostawiając rkm i jednego zabitego /nie miał przy sobie żadnych dokumentów/. Patrol strat nie poniósł.^{22/}
- W dniu 17 lutego felczer weterynarii 3 batalionu ppor. Konstanty Omelczenko wraz z kpr. Narklewiczem wysłani do wsi Grudy gmina Ludwinowo /około 30 km. na północny wschód od Lublina/ w celu pobrania świadczeń, zostali rozbrojeni i uprowadzeni przez niezidentyfikowaną grupę zbrojną. Poszukiwania nie dały rezultatu - żołnierze ci zaginęli bez śladu.^{23/}

W dniu 18 lutego dowódca brygady otrzymał polecenie dowódcy OW wysłania grupy operacyjnej w rejon miejscowości Spiczyn i Łęczna /około 25 km. na północny wschód od Lublina w kierunku Włodawy/, gdzie uzbrojona grupa w składzie około 120 ludzi dokonała napadu na posterunek MO pałac budynek

-
- 21/ Pismo dowódcy brygady z dnia 20.02.45r. do dowódcy 9 zapasowego pp odmawiające wykonania polecenia dowódcy garnizonu Lublin w związku z podległością brygady dowódcy okręgu wojskowego. CAW - 1 SBZap. - 33 k.62.
 - 22/ Raport specjalny zcy dcy brygady. CAW - GZP - 160 k.51.
 - 23/ Meldunek o wypadku nadzwyczajnym. CAW - 1. SBZap. - 80 k.7.

i zabijając dwóch milicjantów. Dowódca brygady w rozkazie bojowym Nr 8 polecił 2 batalionowi wykonać nocny marsz do m. Kijany, którą miał osiągnąć 19 lutego rano i stamtąd przeprowadzić rozpoznanie. Po stwierdzeniu, że "oddział dywersyjny" jest w Łęcznej zniszczyć go i zająć miejscowość.^{24/}

Realizując powyższe zadanie 2 batalion wraz z zastępcą dowódcy brygady do spraw pol.-wych. kpt. Konarem osiągnął nakazany rejon nie napotykając na przeciwnika. Z szeroko prowadzonego - w promieniu 40 km. - rozpoznania uzyskano dane, że oprócz napadu na posterunek MO w Łęcznej były napady i na inne posterunki oraz na gorzelnię w Winach. Napadów dokonały co najmniej dwie grupy w sile 40 i 120 ludzi, częściowo umundurowanych w mundury polskie i używających języka polskiego i ukraińskiego, które po dokonanych akcjach rozproszyły się w terenie. Według opinii dowództwa brygady "działają małe grupy z miejscowej ludności, które zajmują się rabunkiem".

W celu uzyskania miarodajnych informacji o bandach i podjęcia prób ich zniszczenia, 2 batalion ześrodkował się w rejonie Maśluchy - Uścimów i prowadził rozpoznanie wojskowe i operacyjne w promieniu 25 km. Przeszukano też kilkadziesiąt okolicznych wsi, nie natrafiając jednak na ślady przeciwnika. W dniu 24 lutego batalion wrócił na Majdanek. Akcja nie dała więc żadnych rezultatów.^{25/}

Równolegle z akcją 2 batalionu poszczególne pododdziały 1 SBZap. - strażnice, plutonu, patrole - były wysyłane do

24/ CAW - 1 SBZap. - 34 k.12.

25/ Meldunki i zarządzenia bojowe za okres 21-24.02.45r.

CAW - 1 SBZap. - 34 k.11-16. oraz raport specjalny oddziału pol.-wych. CAW - GZP - 160 k.50.

pobliskich i dalszych miejscowości po otrzymaniu sygnałów o napadach lub pojawieniu się uzbrojonych grup oraz w celach rozpoznawczych. Wszystkie te akcje cechuje jednak brak określonego planu i sprecyzowanych zadań. Rzuca się w oczy brak doświadczenia w organizacji działań tego typu.^{26/}

W dniu 25 lutego brygada otrzymała powtórnie polecenie od dowództwa OW Lublin - powołującego się na telegraficzny rozkaz Naczelnego Dowództwa - marszu do Warszawy. Na podstawie rozkazu bojowego Nr 9 z 26 lutego 1945 r. w dniu 27.02.45 r. rozpoczęto marsz po trasie: Lublin - Kurów - Ryki - Garwolin - Wiązowna - Warszawa. Cel marszu osiągnięto w dniu 5 marca 1945 r. kiedy to 1 SBZap. przybyła do Warszawy i rozkwaterowała się w koszarach przy ul. Puławskiej 8. Z powodu niewystarczającej ilości samochodów, część sprzętu została na Majdanku.

Marsz był przeprowadzony zgodnie ze wszystkimi regulaminowymi zasadami marszu ubezpieczonego jak: rozpoznanie, określenie miejsca dowódców, ubezpieczenie marszu i postoju, codzienne rozkazy dzienne i meldunki, szkice trasy marszu itp. Przeprowadzono też szeroką pracę polityczno-wychowawczą nad zabezpieczeniem marszu. Odbyły się odprawy oficerów pol.-wych. i aktywu, wydawano ulotki /listki bojowe/, zapewniono regularne wydawanie posiłków. W czasie trwania marszu nie stwierdzono dezercji, ani wypadków nadzwyczajnych.^{27/}

Marsz Lublin - Warszawa był w porównaniu z marszem Chełm - Lublin dowodem, że pobyt w Lublinie został właściwie

26/ Rozkazy operacyjne z lutego 1945 r.

CAW - 1 SBZap. - 36 k.1-16.

27/ Rozkazy bojowe i meldunki za okres 26.02. - 5.03.45 r.

CAW - 1 SBZap. - 33 k.17-25 oraz raport specjalny

oddziału pol.-wych. z 7.03.45 r.

CAW - GZP - 160 k.55.

wykorzystany w zakresie podniesienia gotowości bojowej brygady.

Powód zmiany miejsca postoju 1 SBZap. jest nieznany, ale przypuszczalnie wiąże się on z faktem, że w dniu 28 lutego 8 DP stanowiąca garnizon stolicy wymaszerowała na zachód, a na terenie Lubelszczyzny walkę z reakcyjnym podziemiem podjęły oddziały Wojsk Wewnętrznych.^{28/}

3. Służba w Warszawie.

Zadania wykonywane przez 1 SBZap. podczas jej stacjonowania w Warszawie można podzielić na trzy grupy:

- służba garnizonowa - jako zadanie podstawowe;
- walka z reakcyjnym podziemiem;
- udział w rozminowaniu Warszawy.

Już w dniu 9 marca komendant wojskowy Warszawy polecił dowódcy 1 SBZap. wystawienie wart przy Sztabie Głównym Wojska Polskiego. Dowódca brygady odmówił motywując, że brygada jest jednostką podległą bezpośrednio Sztabowi Głównemu WP i tylko stamtąd może otrzymywać rozkazy.^{29/} Zagadnienie tej podległości zostało jednak szybko wyjaśnione. Brygadę podporządkowano komendantowi Warszawy i już od dnia 10 marca wydzielala ona żołnierzy do poszczególnych komisariatów wojskowych i komendy miasta w celu pełnienia służby garnizonowej.

Warszawa w owym czasie była podzielona na sześć komisariatów wojskowych, do obowiązków których należało wysyłanie

28/ W. Nowacki "Organizacja i działalność wojsk wewnętrznych". str. 134-135.

29/ Pismo dowódcy 1 SBZap. do "komendanta wojennego Warszawy" CAW - 1 SBZap. - 33 k. 83-84.

patroli w wyznaczone rejony, ochrona obiektów przemysłowych i magazynów, przeciwstawienie się próbom grabieży mienia publicznego i prywatnego, zatrzymywanie osób podejrzanych oraz osób przebywających na ulicach po godzinie policyjnej. Patrole komisariatów wojskowych zatrzymywały również żołnierzy awanturujących się, lub nie posiadających odpowiednich dokumentów. Pododdziały brygady były kierowane do służby w komisariatach wojskowych: Nr 1 - ul. Puławska 41, Nr 2 - Aleje Jerozolimskie 73, Nr 2a - Krakowskie Przedmieście, Nr 3 - ul. Wolska 52. Z powodu stosunkowo dużej ilości wysyłanych patroli, potrzeby wymienionych komisariatów wynosiły około 300 żołnierzy na dobę. Dochodziły do tego służby oficerów w komendzie miasta, łącznicy, służba i warta wewnętrzna itp. Podobną służbę pełnili w tym czasie żołnierze i samodzielnego batalionu kobiecego, współdziałając z żołnierzami i SBZap.^{30/}

W praktyce ilość ludzi wyznaczanych do służby w garnizonie w czasie jednej doby równała się sile jednego batalionu.

Dowództwo brygady w początkowym okresie przyjęło wariant, że każdemu z batalionów przydzielano jeden komisariat wojskowy /w ówczesnej terminologii komendanturę/, gdzie wysyłał on żołnierzy do pełnienia służby, a z pozostałymi miało być prowadzone szkolenie.

W późniejszym okresie - połowa kwietnia 1945 r. - wysyłano co 10 dni do pełnienia służby garnizonowej jeden batalion, a pozostałe znajdowały się w koszarach prowadząc

30/ Schematy podziału patroli i służby wartowniczej w Warszawie. CAW - 1 SBZap. - 33 k. 90-96 i 80 k. 12. oraz St. Drzewiecka "1 Samodzielny Batalion Kobiecy" str. 200-202.

szkolenie i stanowiąc odwód gotowy w każdej chwili do walki z reakcyjnym podziemiem. Grupa manewrowa pełniła wyłącznie wartość wewnętrzną i również szkolila się.^{31/} Podany wyżej sposób wykorzystania pododdziałów brygady był jednak przez cały okres pobytu w Warszawie systematycznie naruszany rozkazami Sztabu Głównego i komendanta miasta nakazującymi wykonywanie wielu innych doraźnych lub krótkofalowych akcji przy pomocy dodatkowej ilości żołnierzy. Przykładowo:

- zarządzenie Nr 152 z 20 marca 1945 r. - na podstawie rozkazu komendanta miasta - polecało wyznaczyć dowódcy 1 batalionu czterech oficerów i 170 szeregowców do kontroli dokumentów osób wojskowych w Warszawie w dniu 21.03.45 r.;
- zarządzenie Nr 183 z 30.03.45r. polecało wystawić stały posterunek w składzie 1 + 4 przy moście pontonowym na Wiśle w celu kontroli dokumentów przechodzących osób wojskowych;
- rozkaz Naczelnego Dowództwa Nr 0111/Org. z 30.04.45 r. polecał wydelegowanie do odwołania jednego plutonu w składzie 50 ludzi w celu ochrony jeńców niemieckich będących w dyspozycji Głównego Kwatermistrzostwa.

Tego typu zarządzeń i rozkazów było znacznie więcej, co w poważnym stopniu wpływało ujemnie na organizację procesu szkolenia i scentralizowane użycie brygady.

Pełnienie służby garnizonowej i wartowniczej w Warszawie 1945 r. było zadaniem odpowiedzialnym i niebezpiecznym. W ruinach miasta kryli się dezenterzy, przestępcy polityczni

31/ Meldunki oddziału pol.-wych.
CAW - GZF - 160 k.302-310.

i kryminalni, często z bronią, dokonując napadów na magazyny, mieszkania prywatne i przechodniów. W aktach brygady są meldunki mówiące o użyciu broni przez poszczególne patrole, a nawet o utarczkach z grupami awanturników, czy bandami rabunkowymi. Kilku żołnierzy brygady w wyniku pełnienia służby odniosło rany, a w dniu 24 maja podczas zatrzymywania grupy pijanych żołnierzy został zabity szer. Iskierski.^{32/}

Poważnym niedociągnięciem dowództwa brygady w tym okresie było nie prowadzenie ewidencji ilości interwencji i wyników służby patrolowej pododdziałów 1 SBZap. Niedociągnięcie to usunęło dopiero zarządzenie Nr 196 z 6 kwietnia, które polecało składanie codziennych meldunków do wydziału operacyjnego i założenie "księgi osób zatrzymanych". Tak więc pierwsze sprawozdanie o wynikach służby garnizonowej 1 SBZap. pochodzi dopiero z kwietnia 1945 r. Według jego danych w okresie 1-30 kwietnia 1945 r. zatrzymano:

- dezerterów /polskich i radzieckich/ - 208. Pod pojęciem "dezerter" należy tu rozumieć wszystkich żołnierzy zatrzymanych na mieście bez właściwych dokumentów, a więc w większości żołnierzy stołecznego garnizonu;
- posiadających fałszywe dokumenty - 28 /volksdeutsche, podejrzani/;
- przy użyciu broni - 20 /włamujących się do sklepów, uciekających, stawiających czynny opór/;
- innych osób cywilnych bez użycia broni - 177 /w większości za przebywanie na ulicach po godzinie policyjnej/.

 32/ Meldunek o wypadku nadzwyczajnym.
 CAW - 1 SBZap. - 10 k.346.

Zatrzymanych żołnierzy przekazywano komendzie garnizonu, a osoby cywilne po przesłuchaniu zwalniano, lub kierowano do Milicji Obywatelskiej.^{33/}

Równoległe ze służbą garnizonową, a nawet w jej ramach prowadzona była akcja polityczna mająca na celu wykrywanie niedobitków faszyzmu i przeciwników politycznych. Pracą tą kierował oddział wywiadu brygady. Już w dniu 24 marca do dowódców batalionów wpłynęło tajne pismo podpisane przez dowódcę brygady, które zawierało wytyczne do pracy operacyjnej w tym zakresie. Polecano w nim dokładne zapoznanie się z komendantami komisariatów wojskowych, komendantami MO, rejonami komisariatów oraz pozyskanie tajnych współpracowników. Zakres pracy oficerów wywiadu miał obejmować między innymi "wykrywanie i śledzenie: Niemców, volksdeutschów, bandy i organizacje wrogie ustrojowi demokratycznemu, dezertarów, złodziei". Do obowiązków oficerów wywiadu należało również prowadzenie dochodzeń, przeprowadzanie rewizji u osób zatrzymanych i w "podejrzanych miejscach", przeprowadzanie obław w zamieszkałych i niezamieszkałych zabudowaniach.^{34/}

W późniejszym okresie położono duży nacisk na ścisłe przestrzeganie zasad prawa procesowego, przesyłając wzory postanowień o aresztowaniach i rewizjach, protokoły przesłuchań świadka, podejrzanego, protokoły konfrontacji itp z poleceniem prowadzenia wszystkich spraw w myśl tych wytycznych. Zastępcy dowódców batalionów do spraw wywiadu winni

33/ Sprawozdanie ze służby garnizonowej w kwietniu 1945 r.
CAW - 1 SBZap. - 33 k.225.

34/ Zarządzenie tajne tylko dla dowódców batalionów i ich
zastępców do spraw wywiadu.
CAW - 1 SBZap. 1 batalion - 37 k.11.

mieć dokładne charakterystyki przydzielonych im rejonów, wykazy ulic, wykazy zamieszkałych domów, wykazy rejonów niebezpiecznych, "spisy elementów podejrzanych". Dane te mieli uzyskiwać przy pomocy komendantów komisariatów wojskowych i Milicji Obywatelskiej.^{35/}

Brak jest danych w jakim stopniu wytyczne te były realizowane. Nie można ich również odtworzyć na podstawie relacji, gdyż do pracy operacyjnej dopuszczone było tylko wąskie grono oficerów - prawie wyłącznie radzieckich. Niemniej z nielicznych meldunków mówiących o przeprowadzanych rewizjach, "akcjach specjalnych" i aresztach dokonywanych głównie siłami grupy manewrowej i plutonów porządkowo-ochronnych pod kierownictwem oficerów wywiadu można wnioskować, że akcje te były podobne do stosowanych w tym samym czasie przez wojska wewnętrzne, akcji "rozbrajania terenu".^{36/} Podobnie jak one, akcje były skierowane przeciw członkom organizacji podziemnych, dezertersom, uchylającym się od służby wojskowej. "Akcje specjalne" były prowadzone w Warszawie i jej okolicach. Między innymi w czasie jednej z nich ujęto na Bielanach dwóch członków AK uzbrojonych w pistolety i rkm, którzy nie dopuszczali młodzieży do rejestracji wojskowej. Zatrzymani posiadali fałszywe dokumenty stwierdzające, że pracują w Resorcie Bezpieczeństwa.^{37/}

Ogólnie jednak można stwierdzić, że działalność oddziału wywiadu w tym okresie cechuje brak konsekwencji i zgodności między oceną sytuacji dokonywaną przez tę komórkę,

35/ Pismo szefa oddziału wywiadu. GAW - 1 SBZap. - 30 k.2.

36/ W.Nowacki "Organizacja i działalność wojsk wewnętrznych" str.122-123.

37/ Meldunek specjalny oddziału pol.-wych.z 21.04.45r.
GAW - GZP - 160 k.173.

a niektórymi jej czynnościami, względnie nie dość ściśle współdziałanie z oddziałem informacji brygady. Przykładowo: mimo wręcz alarmujących raportów odnośnie działalności "band dywersyjnych" i smutnych doświadczeń jeszcze z okresu lubelskiego, że bandy napadają na małe grupki żołnierzy - w marcu 1945 r. powtórzono ten sam błąd. 25 marca 1945 r. wysłano - na wniosek oddziału informacji - ppor. Tadeusza Kaczyńskiego /dowódcę plutonu porządkowo-ochronnego 3 batalionu/ z 10 żołnierzami w rejon Chełm - Hrubieszów w celu poszukiwania dezertersów i "przeprowadzenia wywiadu o bandach". Patrol ten był kilkakrotnie ostrzeliwany, w wyniku czego dwóch rannych żołnierzy skierowano do szpitala, a 25 kwietnia we wsi Chojeniec /około 35 km. na wschód od Chełma/ został otoczony i rozbrojony przez 200-osobową bandę. Trzem żołnierzom udało się zbiec, a o pozostałych wraz z dowódcą patrolu słuch zaginął. Według zeznania szer. Zdunka - jednego z żołnierzy, którzy zbiegli - wśród napastników rozpoznano por. Brzostowskiego, dezertera z 1 SBZap.^{38/} Fakt ten niezbyt pochlebnie świadczy o pracy oddziałów wywiadu i informacji.

W pierwszej połowie kwietnia 1. SBZap. przystąpiła do organizacji obrony północno-zachodnich granic Warszawy. Jej podstawę stanowił rozkaz bojowy Nr 15 wydany w dniu 12.04.45r. /zał. Nr 18/. Jako powód obrony podano w nim "działalność aktywną różnego rodzaju wrogich elementów". Źródła takiej oceny sytuacji nie udało się ustalić. Nie była to jednak przypuszczalnie inicjatywa brygady, gdyż podobną obronę przygotowały również inne jednostki, z czego wynika, że była ona zarządzana ogólnie. Plan obrony był kilkakrotnie

38/ Meldunek o wypadku nadzwyczajnym. CAW - 1 SBZap. - 80 k.169.

modyfikowany, w zależności od aktualnego stanu bojowego brygady. Opracowano też bogatą dokumentację bojową, /plan walki, szkice itp./.^{39/}

Według relacji byłych oficerów brygady do zajęcia przygotowanych pozycji nigdy jednak nie doszło, chociaż na głównych kierunkach przypuszczalnego natarcia wystawiano w porze nocnej silne ubezpieczenia i kilkakrotnie przeciwiono alarmowe zajmowanie pozycji. Nie odnalazłem też dokumentu anulującego lub odwołującego rozkaz obrony. Przypuszczalnie była ona aktualna do końca istnienia brygady.

W kwietniu 1945 r. pododdziały brygady były również wykorzystywane do walki z reakcyjnym podziemiem. Największą akcją tego typu była próba likwidacji bandy "Orlika" w dniach 13-19 kwietnia 1945 r. w rejonie miejscowości Garwolin - Ryki. W akcji brały udział trzy strażnice 1 batalionu i pluton moździerzy grupy manewrowej pod ogólnym dowództwem szefa oddziału wywiadu brygady ppłk Michała Białobłockiego. Wymieniona grupa operacyjna wyjechała samochodami do Garwolina, skąd otrzymano sygnały o pojawieniu się dużej bandy. Na miejsce przybyli wczesnym rankiem 14 kwietnia. Nawiązano kontakt z komendantem miasta i Powiatowym Urzędem Bezpieczeństwa, skąd uzyskano dane, że poprzedniego dnia /tj.13.04./ uzbrojona banda rozbiła grupę operacyjną Urzędu Bezpieczeństwa zabijając 6 i raniąc 5 pracowników urzędu i milicjantów oraz biorąc do niewoli 35 żołnierzy z "Urzędu Bezpieczeństwa w Garwolinie".^{40/}

39/ CAW - 1 SBZap. 33 k.179-180 oraz 1 SBZap. 1 batalion - 27 k.44 i 55.

40/ O akcji tej pisze również W.Nowacki podając, że byli to żołnierze 3 batalionu 2 brygady wojsk wewnętrznych pod dowództwem pracowników UB z Żelechowa, którzy wpadli w zasadzkę. "Organizacja i działalność wojsk wewnętrznych". str.143.

Ppłk Białobłocki zorganizował współdziałanie z "kompanią Urzędu Bezpieczeństwa z Warszawy" oraz plutonem wojsk NKWD i w tym samym dniu przystąpiono do akcji otaczając poszczególne wsie i kompleksy leśne, a następnie po ich zablokowaniu przeprowadzając tam obławy. W akcji wykorzystano również żołnierzy - aktywistów 1 SBZap., którzy przebrani w ubrania cywilne usiłowali uzyskać dane odnośnie miejsca pobytu bandy. W rezultacie kilkunastu obław - przeprowadzonych w okresie 15-18 kwietnia - przeszukano kilkanaście wsi w rejonie Garwolin - Żelechów - Ryki - Dęblin. Bandy nie udało się rozbić. Aresztowano jedynie 27 jej członków lub podejrzanych o przynależność, zdobyto maszynę do pisania i pistolet typu Vis.^{41/}

Chociaż akcja skończyła się fiaskiem, jednak w porównaniu z podobnymi akcjami organizowanymi podczas pobytu 1 SBZap. w Lublinie daje się zauważyć pewien postęp. W wyniku akcji w rejonie Łęczna - Spiczyn /luty 1945r./ nie uzyskano dosłownie nic. W obecnej akcji - mimo, iż nie rozbito bandy - dzięki wykorzystaniu aktywu i współdziałaniu z miejscowymi władzami ustalono skład, uzbrojenie i zadania bandy, system łączności i powiadamiania, nazwisko przywódcy "Orlika" /Biernacik/, aresztowano kilku członków.

Ppłk Białobłocki w swoim raporcie jako przyczynę niepowodzenia podaje słabe rozpoznanie terenu przez Urząd Bezpieczeństwa i MO. Według jego zdania banda posiadała lepszą sieć

41/ Sprawozdanie ppłk Białobłockiego.
CAW - 1 SBZap. - 33 k.185-189.

wywiadu i łączności niż władze miejscowe. Stwierdza również, że ludność niechętnie informowała o ruchach i miejscu pobytu bandy. Wynikało to, między innymi z tego, że w szeregach milicji było wielu ludzi, którzy pod pretekstem rewizji grabili mieszkańców. Podaje przykład, że dopiero na jego /Rosjanina/ stanowczą interwencję milicjant zwrócił właścicielowi zabrane buty. Raport bardzo pozytywnie ocenia żołnierzy i SBZap. biorących udział w akcji, którzy śmiało przeczesywali masywy leśne i dążyli do spotkania z przeciwnikiem.

Tego typu akcji - choć o mniejszej skali - w kwietniu i maju brygada wykonała jeszcze kilka. Zakończyły się one również niepowodzeniami, a niektóre w ogóle oparte były na fałszywych sygnałach. Są one jednak dowodem, że zarówno dowództwo brygady, jak i żołnierze dopiero wypracowywali metody walki z bandami, zdobywając na własnych błędach niezbędne doświadczenie.

x x x

W tym czasie, gdy bataliony i grupa manewrowa pełniły służbę garnizonową i walczyły z bandami, saperzy i SBZap. otrzymali zadanie, by w ramach szkolenia sprawdzić i rozminować teren Bielan i Młocin w rejonie Wisła - Miociny - ul. Marymoncka - ul. Podleśna, ze szczególnym uwzględnieniem brzegu Wisły. Przydzielony teren był bardzo trudny do akcji rozminowania ze względu na zarośla /lasek bielański/ i plaże, na których naniesiony przez rzekę piasek powodował, że miny znajdowały się na głębokości 0,5 - 0,7 m. Dlatego też

poszczególne odcinki badano kilkakrotnie. W rezultacie, nielicznymi siłami drużyn saperских batalionów,^{42/} w okresie 23 kwietnia - 23 maja 1945 r. całkowicie oczyszczono wyznaczony rejon, wykrywając i likwidując:

- min różnych typów - 961 /5 pól minowych/;
- min lotniczych - 173;
- pociągów artyleryjskich różnych kalibrów - 255;
- bomb lotniczych - 12;
- min moździerzowych - 700.

W czasie wykonywania tych zadań, w wyniku wybuchu min kpr. Ludwik Hołodniuk /9.05./ utracił obie stopy, a kpr. Franciszek Chlebio /14.05./ stopę nogi prawej.

Rezultaty miesięcznej pracy saperskiej nie są zbyt imponujące - pod względem ilości zlikwidowanych środków wybuchowych. Biorąc jednak pod uwagę trudny teren, małą ilość saperów i ich całkowity brak doświadczenia w wykonywaniu tego typu prac należy stwierdzić, że działalność ta stanowiła istotny wkład w całkowite rozminowanie stolicy i przyczyniła się do uratowania niejednego życia ludzkiego.

Za wykonanie powyższego zadania saperzy brygady otrzymali pisemne podziękowanie z Dowództwa Wojsk Inżynieryjnych.^{43/}

x x x

42/ Stan faktyczny saperów 1 SBZap. w dniu 1 maja 1945 r. wynosił: 2 oficerów, 16 podoficerów, 35 szeregowców. Razem 53 żołnierzy.

43/ Meldunki i sprawozdania służby inżynieryjno-saperskiej. CAW - 1 SBZap. - 106 k.l-38.

W dniu 25 maja 1945 r. ukazał się rozkaz organizacyjny Naczelnego Dowódcy Wojska Polskiego Nr 128/Org., który polecał gen.dyw. Bolesławowi Kieniewiczowi sformowanie Korpusu Wojsk Wewnętrznych na bazie 4 DP oraz 1 i 2 Brygady Zaporowej.^{44/} W wyniku realizacji powyższego rozkazu 1 SBZap. otrzymała polecenie przeformowania się w jednostkę KBW. Brygada w dniach 22-24 kwietnia na podstawie rozkazu Sztabu Głównego WP zmieniła miejsce dyslokacji przenosząc się na Żoliborz, gdzie zajęła kwatery w Centralnym Instytucie Wychowania Fizycznego /obecnie Akademia Wychowania Fizycznego/ przy ul.Marymonckiej. Tam też w dniu 31 maja 1945 r. dowódca brygady w rozkazie dziennym polecił do dnia 3 czerwca przeformować 1 SBZap. na 9 specjalny pułk bezpieczeństwa i samodzielny batalion ochrony /zał.Nr 26/. Nie odnalazłem oficjalnego rozkazu mówiącego o rozformowaniu brygady. Teczki akt 1 SBZap. są zamykane w okresie 31.05. - 5.06.1945 r. Ostatni rozkaz dzienny pochodzi z dnia 5 czerwca 1945 r. i ten dzień był najprawdopodobniej ostatnim dniem istnienia 1 Samodzielnej Brygady Zaporowej.

Działalność 1 Samodzielnej Brygady Zaporowej istotnie różniła się od działalności 2 Samodzielnej Brygady Zaporowej i odbiegała poważnie od zadań jakie stawiano przed jednostkami zaporowymi. Brygada była więc wykorzystywana nietypowo. Przyczyn tego stanu rzeczy należy szukać w niedostatecznej ilości jednostek wartowniczych i wewnętrznych Ludowego WP.

44/ CAW - 1 SBZap. - 10 k.207.

Również aktywizujące w 1945 r. swą działalność reakcyjne podziemie, słabość władz administracyjnych, milicji i urzędów bezpieczeństwa powodowało, że wiele czynności leżących w kompetencjach władz administracyjnych musiało przejść wojsko.

Dowódca 1 SBZap. dekoruje Krzyżem Walecznych swego zastępcę do spraw pol.-wych. kpt. Stanisława Konara. Warszawa - maj 1945 r.

Podstawową funkcją 1 SBZap. była służba wartownicza i garnizonowa w Lublinie i Warszawie. Obok tego zaczęła ona wypracowywać metody walki z reakcyjnym podziemiem. Proces ten nie został doprowadzony do końca przed rozwiązaniem brygady. Doświadczenia te zostały jednak wykorzystane w dalszej służbie oficerów i żołnierzy jednostki już w szeregach Korpusu Bezpieczeństwa Wewnętrznego. Żołnierze 1 SBZap. swą nieefektywną służbą zapewniali normalne funkcjonowanie centralnych władz państwowych i przyczyniali się do likwidacji niedobitków faszyzmu niemieckiego. Brygada miała również duże zasługi w zapewnieniu spokoju i bezpieczeństwa mieszkańcom miast, w których pełniła służbę przez likwidację przestępczości, awanturnictwa i maruderstwa. Za zasługi w tych działaniach 7 żołnierzy brygady zostało odznaczonych Krzyżem Walecznych, a 17 Brązowym Krzyżem Zasługi.⁴⁵

45/ Rozkazy dzienne 1 SBZap. za rok 1945.
CAW - 1 SBZap. - 4.

Wnioski z organizacji brygad zaporowych ludowego WP i sposobów
ich wykorzystania w latach 1944-1945

W składzie ludowego WP były dwie brygady zaporowe. Podstawowe ich zadanie polegało na ochronie zaplecza wojsk walczących przed dywersją, szpiegostwem oraz przeciwdziałanie dezercji i morderstwom. Były to jednostki armijne przewidziane wyłącznie na okres wojny.

Najważniejszą została użyta 2 brygada zaporowa w składzie 1 armii WP. Natomiast 1 brygada była związkami dywizyjnymi naczelnego dowództwa WP i znajdowała się w Chełmie, a potem w Lublinie i Warzawie, chociaż zgodnie z etatem powinna wchodzić w skład 2 armii WP. W pracy tej niewiele jest mowy o działalności komórek kontrwywiadowczych znajdujących się etatowo w brygadach zaporowych. Wynika to z tego, że w zespołach akt brakuje dokumentów na ten temat. Organizacyjnie brygada zaporowa składała się z dowództwa, trzech batalionów zaporowych i samodzielnej grupy malarzów. Batalion tworzył sześć strażnic liniowych i jedną strażnicę rezerwową. Brygada liczyła w sumie 2021 żołnierzy. Ze względu na ilość posiadanych ludzi stanowiła ona jednostkę równorzędną pułkowi piechoty. W brygadzie było znacznie więcej żołnierzy wyposażonych w pistolety maszynowe niż w pułku, ponadto nie posiadała ona prawie artylerii, z wyjątkiem 3 moździerzy 82 mm. Z posiadanego uzbrojenia wynika, że nie była to jednostka przeznaczona do walk frontowych. Z tworzenia strażnic i posiadania instruktorów psów, wynikało strukturalne podobieństwo brygady do wojsk ochrony pogranicza.

Nazwa brygada zaporowa oznacza, że coś zamierza się zagrozić, zablokować i uniemożliwić przekroczenie. Zapory w postaci strażnic, punktów kontrolnych i patrolowania organizowano na tyłach walczących wojsk, w celu przeciwdziałania dezercji i panice, w czasie niepowodzenia sytuacji na froncie.

W siłach zbrojnych państw kapitalistycznych rolę tę spełniały oddziały żandarmerii lub policji wojskowej, które w czasie wojny

pełniły rolę służby bezpieczeństwa w rejonie działań bojowych. Do zadań żandarmerii wojskowej tworzonej na okres wojny należało:

- utrzymanie porządku i zapobieganie wykroczeniom żołnierzy;
- ochrona wojska przed szpiegostwem, zdradą, dezercją i ujawnieniem tajemnicy wojskowej;
- ochrona żołnierzy przed buntem i wrogimi nastrojami ludności;
- ochrona obiektów wojskowych, węzłów łączności, mostów, dworców i linii kolejowych;
- kontrola ruchu drogowego;
- kontrola żołnierzy na drogach i w pojazdach komunikacyjnych;
- aresztowanie żołnierzy samowolnie oddalających się z oddziałów;
- utrzymanie ludności cywilnej przeciwnika w karności i posłuszeństwie;
- zwalczanie band dywersyjnych;
- zbieranie wiadomości o stanie zakładów przemysłowych i zapasach żywności na opanowanych terenach;
- zbieranie wiadomości o nieprzyjacielu;
- przestrzeganie nietykalności urzędów Czerwonego Krzyża.

Zarządzeniom żandarmerii obowiązani byli podporządkowanie się wszyscy wojskowi, bez względu na posiadany stopień. Na terenach zdobytych żandarmeria stanowiła jedyną władzę dla miejscowej ludności.

W czasie wojny polsko-radzieckiej w 1920 r., w miarę postępu ofensywy radzieckiej walka z dezercją w szeregach polskich stanowiła najważniejsze zadanie żandarmerii. Dowództwo polskie utworzyło wówczas cztery linie zaporowe, na których zatrzymywano dezertersów i żołnierzy z rozbitych oddziałów, urządzano oblawy w miejscach, gdzie ukrywały się większe grupy dezertersów, tłumiono wybuchającą panikę i niepokoje.

W czasie II wojny światowej działalność zaporową stanowiły także wojska niemieckie. Na zapleczu walczących wojsk tworzono

komendy obczaru tyłowego, mające zadanie utrzymania porządku i bezpieczeństwa przy pomocy żandarmerii polowej, przydzielonych jednostek policji bezpieczeństwu i SS, w celu zwalczania dezercji i maruderstwa wśród własnych wojsk.

W radzieckich wojskach lądowych nie było jednostek żandarmerii lecz plutony porządkowo-ochronne w dywizjach, brygadach i pułkach okresu wojennego. Stanowiska dowodzenia armii i frontów oraz ich zaplecze chroniły wojska ministerstwa spraw wewnętrznych w postaci brygad i dywizji NKWD. Dowództwo wojsk wewnętrznych dysponowało specjalnymi pułkami konwojowymi oraz odpowiedzialne było za organizację i ochronę obozów jenieckich. Trzon wojsk wewnętrznych stanowiły oddziały obrony pogranicza. Jednostki te organizowały rubieże zaporowe na tyłach walczących wojsk, celem wyłapywania dezertorów, maruderów, dywersantów oraz likwidowania ukrywających się żołnierzy nieprzyjaciela. Użycie jednostek obrony pogranicza do wykonywania tych zadań było możliwe dlatego, że odpadło strzeżenie granicy zachodniej. Ponadto żołnierze ci wyspecjalizowali byli w działaniach małymi grupami, w organizowaniu zasadzek, kontroli dokumentów, rozpoznawaniu terenu i przeciwnika oraz prowadzeniu pościgu.

Szczegółowe zadania polskich brygad zaporowych polegały na:

- zapewnieniu normalnej i ciągłej pracy tyłów armii;
- zwalczaniu szpiegostwa i dywersji;
- wyłapywaniu grup żołnierzy niemieckich znajdujących się na tyłach naszych wojsk oraz likwidowaniu oddziałów wojskowych wroga usiłujących przedostać się przez linię frontu;
- oczyszczanie terenu z wrogich elementów, aresztowanie i odesłanie do obozów wszystkich cywilnych Niemców w wieku 17-50 lat, członków SA i SS, ukraińskich i białoruskich organizacji nacjonalistycznych, własowców oraz obywateli radzieckich i polskich ucie-

kających z Niemcami;

- zapewnieniu spokoju i porządku na zapleczu walczących wojsk;
- poszukiwaniu i aresztowaniu przestępców wojennych, dezertersów i maruderów z wojska polskiego i radzieckiego;
- kontrolowaniu dokumentów cywilnych i wojskowych oraz dokumentów pojazdów obu armii;
- zatrzymywaniu osób nie posiadających dokumentów lub mających niewłaściwe, czy podejrzone dokumenty;
- zatrzymywaniu osób, których pobyt na zapleczu walczących wojsk nie miał uzasadnienia lub posiadających większe sumy gotówki;
- rozbrajaniu oddziałów Armii Krajowej i aresztowaniu aktywnych działaczy tej organizacji;
- wykrywaniu i zatrzymywaniu osób cywilnych posiadających broń;
- legitymowaniu i izolowaniu osób cywilnych do władz administracyjnych i wojskowych;
- wykrywaniu i konfiskowaniu u ludności cywilnej przedmiotów pochodzenia wojskowego, radiostacji nadawczych i odbiorczych, maszyn drukarskich i środków medyczno-sanitarnych;
- ewakuacji ludności z terenu działań wojennych.

Zadania te na obszarze tyłowym armii realizowano poprzez zamykanie posterunkami i punktami kontrolnymi dróg i patrolowanie przydzielonego obszaru, masową kontrolę dokumentów i rewizje we wsiach i miasteczkach oraz aresztowanie osób na podstawie danych uzyskanych z oddziału wywiadowczego, od władz miejscowych i doniesień ludności.

Na zapleczu Frontu oddziały radzieckie i polskie ściśle współdziałały z Urzędami Bezpieczeństwa Publicznego, Milicją Obywatelską, komendanturami miast, organami kontrwywiadu Armii Czerwonej oraz wykorzystywały w swej działalności własną sieć agenturalną.

Na szczeblu brygady zaporowej był wydział wywiadu /kontrwywiadu/ w ilości 8 oficerów, który nie podlegał szefowi sztabu. Podobny wydział, lecz w składzie 4 oficerów znajdował się w każdym batalionie zaporowym. Ponadto byli jeszcze zastępcy dowódców batalionów i brygady do spraw wywiadu, łącznie w brygadzie znajdowało się 26 oficerów wywiadowczych i zastępców do spraw wywiadu.

W czasie działań bojowych 1 armii WP nad środkową Wisłę na wchód od Warszawy, 2 brygada zaporowa wykonywała następujące zadania: poszukiwanie oddziałów i konkretnych osób reakcyjnego podziemia, rekwizycja broni i mienia wojskowego, aresztowanie podejrzanych ludzi oraz ściąganie kontyngentów.

Każdej strażnicy przydzielano rejon patrolowania i kontroli o powierzchni 5 x 7 km. Na strażnicy posiadano łączność telefoniczną ze sztabem batalionu, dublowaną środkami radiowymi i gońcami. W razie potrzeby ułatwiała to otrzymanie pomocy. Strażnica wystawiała posterunek alarmowy, posterunek ochronny miejsca postoju, służbę wewnętrzną oraz 1-2 punkty kontrolne na drogach, każdy w składzie 2-4 żołnierzy. Wyeyłano też kilka patroli, które w ciągu doby obchodziły wyznaczone rejony lub organizowały zasadzki na skrajach lasów i skrzyżowaniach dróg polnych.

Żołnierze stojący na posterunkach kontrolnych zatrzymywali każdy pojazd, sprawdzali tożsamość jadących osób, przewożony ładunek i dokumenty podróży. Brak dokumentów, niezgodność ich z przewożonym ładunkiem lub kierunkiem jazdy, stanowiły podstawę do zatrzymanie pojazdu i przekazania go do sztabu batalionu. Kontrolowano dokumenty osób przechodzących pieszo.

Podobnie było na trasie patrolowania, gdzie sprawdzano dokumenty osób cywilnych i wojskowych, legitymowano i zatrzymywano podejrzanych żołnierzy polskich i radzieckich, nie posiadających dokumentów pozwalających na przebywanie w danym rejonie lub dopuszczających się rekwizycji, grabieży i gwałtów na ludności cywilnej.

zatrzymywano też osoby uchylające się od rejestracji wojskowej i poboru. Powodem do zatrzymania mogło być nie posiadanie dokumentów, dysponowanie większą ilością pieniędzy lub wrogich ulotek, a także handel mieniem wojskowym.

Zatrzymywanych kierowano pod konwojem do sztabu batalionu, załączając notatkę o przyczynie zatrzymania. Dezerterów i maruderów sztab batalionu odesyłał do macierzystych jednostek. Żołnierzy radzieckich przekazywano komendantom wojskowym w miastach. Zatrzymywano też wszystkich podejrzanych o przynależność do Armii Krajowej. Tych, na których w czasie przesłuchania padło podejrzenie, że mogą być szpiegami, dywersantami, aktywnymi działaczami podziemia lub dezerterami z bronią, kierowano pod konwojem do oddziału wywiadu brygady. Cały 44 km pas działania 1 armii WP był zamknięty podwójną lub potrójną linią zaporową.

Dowództwo brygady zaporowej utrzymywało stały kontakt ze sztabem 1 armii WP. Codziennie składano meldunki o czynnościach brygady, ilości zatrzymanych i wszystkich wydarzeniach w ciągu doby. W zależności od wyniku śledztwa w brygadzie podejrzanych kierowano do oddziału informacji lub prokuratury 1 armii WP.

Powodem do aresztowania mogło być: podejrzenie o szpiegostwo, szerzenie niezadowolonia z obecnego stanu politycznego, ukrywanie stopnia oficerskiego z armii przedwrześniowej, podejrzenie o współpracę z Armią Krajową, posiadanie broni i udział w walce z Armią Czerwoną.

Działalność brygady zaporowej spotykała się z wdzięcznością ludności cywilnej, pchranianej przed bezprawnymi rekwizycjami i gwałtami ze strony maruderów i rabusiów w mundurach.

W czasie pobytu 2 brygady zaporowej w Bydgoszczy jej żołnierze przeczesywali miasto, dążąc do likwidacji grup dywersyjnych żołnierzy niemieckich, legitymowali, sprawdzali i zatrzymywali oso-

by wrogo odnoszące się do nowych władz miejscowych, do Wojska Polskiego i Armii Czerwonej; organizowali punkty kontrolne na głównych arteriach miasta, ochroniali fabryki, składy i magazyny strzeżone poprzednio przez żołnierzy radzieckich.

W dniach 26 II - 2 III 1945 r. zatrzymano 3078 osób, w tym 2406, którzy podpisali listę niemiecką. Pozostali byli członkami SA, SS i organizacji nacjonalistycznych podejrzanych o dywersję i szpiegostwo. Po przesłuchaniu zwolniono 311 ludzi, 7 żołnierzy przesłano do jednostek ludowego WP, 4 przekazano milicji, a 2756 skierowano do obozów. Masowe aresztowania osób skompromitowanych współpracą z Niemcami stanowiło odwet ludności polskiej za krzywdy spowodowane w czasie okupacji.

Grupa manewrowa stacjonująca w Jagstrowiu osłaniała sztab 1 armii WP, pilnowała obozów jeńców w Złotowie oraz wspólnie z 1 brzoźp i 7 dapanc brała udział w odzyskaniu składów smunicji artyleryjskiej w Tarnawce. Gdy sztab 1 armii WP znajdował się w Miroslawcu grupa manewrowa patrolowała okoliczne miejscowości, wyłapywała rozbitków niemieckich oraz ochroniała sztab armii w Złocieńcu /6 III 1945 r./ w Sławoborzu /8 III 1945 r./ i w Gryficach /10 III 1945 r./.

Ponieważ 1 armia WP nie posiadała organicznych oddziałów wartowniczych i ochronnych 2 brygadę zaporową używano poza zwalczaniem dywersji, dezercji i morderstwa, do ochrony sztabu armii, likwidacji grup nieprzyjaciela na tyłach wojsk własnych, ochrony obozów jeńческих w Inowrocławiu, Gorzowie, Nakle, Płotach i Rzepinie, organizowania administracji państwowej, wysiedlaniu ludności przeciwnika na 5-10 km od rejonów zakwaterowania wojsk. Podczas walk o Berlin żołnierze 2 brygady zaporowej strzegli lotniska Tempelhof. Po zakończeniu działań wojennych brygadę tę przegrupowano

z Myśliborza do Soleszawca, gdzie 21 VI 1945 r. utworzono z niej 12 pułk KBW i 7 batalion ochrony.

Netowiaat i brygada zaporowa rozpoczęła 30 IX 1944 r. służbę garnizonową i wartowniczą w Lublinie. Ponadto ochraniała resorty PKWN, Sztab Główny WP, drukarnię, skład map, urząd cenzury, lotnisko lubelskie, pełniła służbę patrolową w garnizonie, konwojowała katów Majdanki z więzienia w Zamku na rozprawę sądową do Centralnego Domu Żołnierza, dokonywała obław na bandy rabunkowe, poszukiwała dezertersów i zbierała kontyngenty żywnościowe.

W marcu 1945 r. 1 brygada zaporowa znalazła się w Warszawie jako jednostka podległa Sztabowi Głównemu. Następnie podporządkowano ją komendzie garnizonu stołecznego, do pełnienia służby garnizonowej, patrolowania, ochrony obiektów przemysłowych i magazynów, zwalczania band rabunkowych, kontroli osób przebywających na ulicach po godzinie policyjnej oraz ochrony jeńców będących w dyspozycji Głównego Kwatermistrzostwa.

Zakres pracy oficerów wywiadu z brygady zaporowej obejmował: wykrywanie i śledzenie ukrywających się Niemców, Volkedutschow, organizacji politycznych wrogo ustosunkowanych do ustroju demokratycznego, dezertersów, prowadzenie dochodzeń, rewizji u osób zatrzymanych, w podejrzanych miejscach oraz obław.

W kwietniu 1945 r. 1 batalion zaporowy i pluton moździerzy pod dowództwem szefa wywiadu brygady ppłk Białobłockiego brał udział w walce z grupą operacyjną UBP z Garwolina w tropieniu bandy Orlika /Bernackika/. W tym czasie 53 saperów 1 brygady rozminowywała rejon Marymontu i lasu Bielańskiego, zdjęto wówczas 961 min, 185 bomb lotniczych, 255 pocisków artyleryjskich i 700 granatów moździerzowych. Stacjonującą na terenie AWF na Bielanach 1 brygadę zaporową przeformowano w dniu 31 V 1945 r. w 9 pułk KBW i batalion ochrony.

Obie brygady przystosowane były do zdecentralizowanej działalności we współdziałaniu z organami wywiadu wojskowo-agenturalnego. Brak wykwalifikowanych kadr do prowadzenia działań zaporowych i kontrwywiadowczych, a także mała ilość pojazdów mechanicznych, powodowały, że brygady te nie były należycie przygotowane do wykonywania swych funkcji, nie ułatwiło to im walki z reakcyjnym podziemiem. Niedostateczna ilość transportu utrudniała prowadzenie obław, przeczesywanie terenu oraz dokonywanie szybkich rewizji i aresztowań profilaktycznych.

Obecnie działalność zaporową należy rozwinąć i dostosować do zwalczania desantów powietrznych, śmigłowcowych i dywersyjno-rozpoznawczych oraz kontynuowanie walki z dezercją i maruderstwem. Współczesne oddziały zaporowe winny dysponować gąsienicowymi transporterami opancerzonymi, śmigłowcami oraz wystarczającą ilością środków rozpoznania i łączności. Szereg doświadczeń z wykorzystania obu brygad zaporowych w latach 1944-1945 można z powodzeniem zastosować w szkoleniu współczesnych jednostek tego typu.

OBSADA PERSONALNA NIEKTÓRYCH STANOWISK OFICERSKICH

W 1 SAMODZIELNEJ BRYGADZIE ZAPOROWEJ w/g stanu na 1.01.1945 r.

DOWÓDZTWO BRYGADY

Dowódca brygady	- ppłk Włodzimierz Dembowski
Zca do spraw pol.-wych.	- kpt.Stanisław Konar
Zca do spraw wywiadu	- ppłk Michał Białobłocki
Zca szefa oddz.wywiadu	- mjr Aleksander Pietraszkiewicz
St.pomocnik szefa oddz.wywiadu	- kpt.Jan Gubert /Hubert ?/
St.pomocnik szefa oddz.wywiadu	- chor.Walenty Polakow
St.pomocnik szefa oddz.wywiadu	- por. Piotr Janas
St.pomocnik szefa oddz.wywiadu	- vacat
St.pomocnik szefa oddz.wywiadu	- vacat
Szef sztabu brygady	- ppłk Wasyl Jelecki
Szef wydziału operacyjnego	- mjr Jan Bielacki
Szef wydz.szkolenia bojowego	- por.Feliks Sikorski
Szef wydz. łączności	- vacat
Szef wydz.personalnego	- vacat
Szef wydz.szyfrowego	- por.Jan Iwanow
Szef wydz.administracyjnego	- chor.Aleksander Lewkowicz
Zca szefa oddz.pol.-wych.	- vacat
St.instruktor	- vacat
Lektor brygady	- ppor.Józef Wirgin
Instruktor kadr	- ppor.Marian Smolis
Nauczyciel języka polskiego	- pchor.Józef Korzeniowski
Sekretarz oddziału pol.-wych.	- vacat
Szef oddz.uzbrojenia	- mjr Aleksander Truchanow
Szef służby inżynieryjnej	- mjr Aleksander Popow
Szef służby chemicznej	- vacat
Kwaternistrz brygady	- mjr Aleksy Szachanow
Zca kwatermistrza d/s pol.wych.	- ppor.Bolesław Lampart
Lekarz brygady	- kpt.Jerzy Karpow
Lekarz weterynarii brygady	- kpt.Sergiusz Pilcow
Dowódca plut.porządkowo-ochr.	- ppor.Karol Kiczelis
Dowódca plut. łączności	- ppor.Stanisław Strzałkowski
Kapelan brygady	- kpt. Stanisław Wilkowski

GRUPA MANEWRÓWA

Dowódca grupy manewrowej	- kpt.Jan Gryczychin
Zca do spraw pol.-wych.	- ppor.Henryk Goldman
Zca do spraw wywiadu	- por. Jan Słęk
Dowódca plut. łączności	- vacat
Dowódca plut.kawalerii	- chor.Tadeusz Biedrzycki

Dowódca 1 plut.strzeleckiego	- ppor.Marian Śliwiński
Dowódca 2 plut.strzeleckiego	- ppor.Leon Sosiński
Dowódca plut.fizylierów	- ppor.Edward Dragan
Dowódca plut.ckm	- ppor.Władysław Górka
Dowódca plut.moździerzy	- ppor.Wacław Hryckiewicz
Kwatermistrz	- kpt.Antoni Łysiak
Lekarz	- ppor.Jan Chmarzyński

1 BATALION

Dowódca batalionu	- kpt.Stefan Mielezko
Zca do spraw pol.-wych.	- ppor.Kazimierz Pater
Zca do spraw wywiadu	- ppor.Tymofiej Alimow
Szef Sztabu	- por.Edward Dominiewski
Szef łączności	- ppor.Bolesław Piechta
Szef służby inżynieryjnej	- por.Stefan Mieleniuk
Szef służby chemicznej	- por.Jan Kamiesz
Kwatermistrz	- por.Jakub Chudanow
Lekarz	- por.Mikołaj Asiejew
Dowódca plut.porządkowo-ochr.	- ppor.Franciszek Filarowski

Pom.szefa wydz.wywiadu	- vacat
Pom.szefa wydz.wywiadu	- vacat
Pom.szefa wydz.wywiadu	- vacat

Dowódca 1 strażnicy liniowej	- ppor.Józef Ornowski
Zca do spraw pol.-wych.	- vacat
Zca do spraw operacyjnych	- ppor.Marian Szajnowski
Dowódca 2 strażnicy liniowej	- ppor.Antoni Nowak
Zca do spraw pol.-wych.	- vacat
Zca do spraw operacyjnych	- ppor.Mikołaj Czerwonotopółow
Dowódca 3 strażnicy liniowej	- ppor.Kazimierz Ciszewski
Zca do spraw pol.-wych.	- vacat
Zca do spraw operacyjnych	- vacat
Dowódca 4 strażnicy liniowej	- ppor.Wacław B-rodzki
Zca do spraw pol.-wych.	- vacat
Zca do spraw operacyjnych	- vacat
Dowódca 5 strażnicy liniowej	- ppor.Antoni Wierciuch
Zca do spraw pol.-wych.	- chor.Charyton Linnik
Zca do spraw operacyjnych	- vacat
Dowódca 6 strażnicy liniowej	- ppor.Jarosław Sawiński
Zca do spraw pol.-wych.	- vacat
Zca do spraw operacyjnych	- vacat
Dowódca strażnicy rezerwowej	- ppor.Antoni Waszczuk
Zca do spraw pol.-wych.	- chor.Walenty Hołysz
Zca do spraw operacyjnych	- vacat

2 BATALION

Dowódca batalionu	- mjr Jan Łakiszyn
Zca do spraw pol.-wych.	- chor.Henryk Tutko
Zca do spraw wywiadu	- ?
Szef sztabu	- por.Jan Orłow
Szef łączności	- chor.Henryk Starzyk
Szef służby inżynieryjnej	- vacat
Szef służby chemicznej	- por.Filimon Kotiegow

Kwatermistrz - kpt. Aleksy Proświrow
Lekarz - kpt. Wiktor Szabalín
Dowódca plut. porządkowo-ochr. - ppor. Tadeusz Karczewski

Pom. szefa wydziału wywiadu - vacat
Pom. szefa wydziału wywiadu - vacat
Pom. szefa wydziału wywiadu - vacat

Dowódca 1 strażnicy liniowej - ppor. Jan Kalman
Zca do spraw pol.-wych. - chor. Kalikst Bednaraki
Zca do spraw operacyjnych - vacat
Dowódca 2 strażnicy liniowej - ppor. Józef Żadeński
Zca do spraw pol.-wych. - vacat
Zca do spraw operacyjnych - vacat
Dowódca 3 strażnicy liniowej - ppor. Dymitr Kowczyk
Zca do spraw pol.-wych. - vacat
Zca do spraw operacyjnych - vacat
Dowódca 4 strażnicy liniowej - ppor. Karol Krukowski
Zca do spraw pol.-wych. - vacat
Zca do spraw operacyjnych - vacat
Dowódca 5 strażnicy liniowej - ppor. Henryk Zorzakiewicz
Zca do spraw pol.-wych. - vacat
Zca do spraw operacyjnych - ppor. Jan Wirski
Dowódca 6 strażnicy liniowej - ppor. Michał B-ańkowski
Zca do spraw pol.-wych. - chor. Franciszek Sokołowski
Zca do spraw operacyjnych - vacat
Dowódca strażnicy rezerwowej - ppor. Edward Malinowski
Zca do spraw pol.-wych. - ppor. Józef Gołąb
Zca do spraw operacyjnych - vacat

3 BATALION

Dowódca batalionu - mjr Leontyn Leszczenko
Zca do spraw pol.-wych. - por. Jan Wilgosz
Zca do spraw wywiadu - por. Mikołaj Woźniak
Szeft sztabu - por. Edward Korol
Szeft łączności - ?
Szeft służby inżynierskiej - vacat
Szeft służby chemicznej - por. Aleksander Poczyński
Kwatermistrz - por. Iwan Samsonow
Lekarz - por. Olga Czorna
Dowódca plutonu porz.-ochr. - ppor. Tadeusz Kaczyński

Pom. szefa wydziału wywiadu - vacat
Pom. szefa wydziału wywiadu - vacat
Pom. szefa wydziału wywiadu - vacat

Dowódca 1 strażnicy liniowej - ppor. Józef Gorzelany
Zca do spraw pol.-wych. - vacat
Zca do spraw operacyjnych - ppor. Juliusz Klinghofer
Dowódca 2 strażnicy liniowej - ppor. Tadeusz Przyłipiak
Zca do spraw pol.-wych. - vacat
Zca do spraw operacyjnych - vacat
Dowódca 3 strażnicy liniowej - por. Jan Turański
Zca do spraw pol.-wych. - vacat
Zca do spraw operacyjnych - ppor. Stanisław Argasiński

Dowódca 4 strażnicy liniowej	- vacat
Zca do spraw pol.-wych.	- sierż.pchor.Leon Karpiński
Zca do spraw operacyjnych	- ppor.Józef Zbierajewski
Dowódca 5 strażnicy liniowej	- ppor.Zbigniew Gałęzowski
Zca do spraw pol.-wych.	- vacat
Zca do spraw operacyjnych	- ppor.Bogdan Hołeszowski
Dowódca 6 strażnicy liniowej	- ppor.Jan Sidorow
Zca do spraw pol.-wych.	- chor.Michał Œwikła
Zca do spraw operacyjnych	- ppor.Franciszek Pawelec
Dowódca strażnicy rezerwowej	- ppor.Apolinary Oliwa
Zca do spraw pol.-wych.	- vacat
Zca do spraw operacyjnych	- ppor.Jan Zawadzki

OBSADA PERSONALNA NIEKTÓRYCH STANOWISK OFICERSKICH

W 2 SAMODZIELNEJ BRYGADZIE ZAPOROWEJ w/g stanu na 1.01.1945 r.

DOWÓDZTWO BRYGADY

Dowódca brygady	- ppłk Mikołaj Gawryluk
Zca do spraw pol.-wych.	- kpt. Antoni Punda
Zca do spraw wywiadu	- mjr Kazimierz Radzewicz
Zca szefa oddz. wywiadu	- kpt. Jan Hurbik
St. pom. szefa oddz. wywiadu	- kpt. Wojciech Kossowski
St. pom. szefa oddz. wywiadu	- por. Aleksy Kuzarew
St. pom. szefa oddz. wywiadu	- vacat
St. pom. szefa oddz. wywiadu	- vacat
St. pom. szefa oddz. wywiadu	- vacat
Szef sztabu brygady	- mjr Aleksander Iwaszkiewicz
Szef wydz. operacyjnego	- mjr Mikołaj Lubaszenko
Szef wydz. szkolenia bojowego	- mjr Borys Butejkis
Szef wydz. łączności	- kpt. Witalis Zubkow
Szef wydz. personalnego	- por. Marcin Możarowski
Szef wydz. szyfrowego	- por. Aleksander Makunin
Szef wydz. administracyjnego	- por. Aleksander Markowski
Zca szefa oddz. pol.-wych.	- por. Stanisław Łukasik
St. instruktor	- ppor. Jan Koleśnikow
Lektor brygady	- chor. Jan Fuks
Instruktor kadr	- vacat
Nauczyciel języka polskiego	- vacat
Sekretarz oddz. pol.-wych.	- chor. Czesława Sołtysiak
Szef oddz. uzbrojenia	- chor. Bolesław Walkiewicz
Szef służby inżynierskiej	- mjr Jan Chłystakow
Szef służby chemicznej	- mjr Paweł Małkin
Kwatermistrz brygady	- mjr Jan Krywochiza
Zca kwatermistrza ds. pol.-wych.	- kpt. Arkadiusz Pisarski
Lekarz brygady	- kpt. Piotr Makarewicz
Lekarz weterynarii brygady	- mjr Paweł Puszkarov
Dowódca plut. porządkowo-ochr.	- ppor. Julian Szymiel
Dowódca plut. łączności	- vacat
Kapelan brygady	- vacat

GRUPA MANEWROWA

Dowódca grupy manewrowej	- kpt. Jan Zaria-Łada
Zca do spraw pol.-wych.	- ppor. Ryszard Kosiarski
Zca do spraw wywiadu	- vacat
Dowódca plut. łączności	- ppor. Marian Ryński
Dowódca plut. kawalerii	- ppor. Władysław Korycki

Dowódca 1 plut.strzeleckiego	- ppor.Paweł Chorążga
Dowódca 2 plut.strzeleckiego	- vacat
Dowódca plut.fizylierów	- ppor.Henryk Sareniecki
Dowódca plut.ckm	- ppor.Władysław Kędzia
Dowódca plut.moździerzy	- ppor.Jerzy Oniskiewicz
Kwaternistrz	- por.Jerzy Sewiło
Lekarz	- vacat

1 BATALION

Dowódca batalionu	- kpt.Grzegorz Stan
Zca do spraw pol.-wych.	- ppor.Wiktor Nogałowski
Zca do spraw wywiadu	- por.Ksenofont Gusiew
Szef sztabu	- por.Mikołaj Arciuchow
Szef łączności	- kpt.Kazimierz Popławski
Szef służby inżynieryjnej	- vacat
Szef służby chemicznej	- chor.Jefim Jefimienko
Kwaternistrz	- kpt.Afanasyj Dudzin
Lekarz	- vacat
Dowódca plut.porządkowo-ochr.	- ppor.Kazimierz Prus
Pom.szefa wydz.wywiadu	- kpt.Kazimierz Święcicki
Pom.szefa wydz.wywiadu	- vacat
Pom.szefa wydz.wywiadu	- vacat

Dowódca 1 strażnicy liniowej	- por.Sergiej Kapuściń
Zca do spraw pol.-wych.	- vacat
Zca do spraw operacyjnych	- vacat
Dowódca 2 strażnicy liniowej	- vacat
Zca do spraw pol.-wych.	- vacat
Zca do spraw operacyjnych	- vacat
Dowódca 3 strażnicy liniowej	- ppor.Władysław Leus
Zca do spraw pol.-wych.	- vacat
Zca do spraw operacyjnych	- vacat
Dowódca 4 strażnicy liniowej	- ppor.Stanisław Bzdion
Zca do spraw pol.-wych.	- vacat
Zca do spraw operacyjnych	- vacat
Dowódca 5 strażnicy liniowej	- ppor.Marian Pająk
Zca do spraw pol.-wych.	- vacat
Zca do spraw operacyjnych	- chor.Antoni Rosiński
Dowódca 6 strażnicy liniowej	- vacat
Zca do spraw pol.-wych.	- vacat
Zca do spraw operacyjnych	- chor.Franciszek Burynt
Dowódca strażnicy rezerwowej	- por.Aleksander Szymczak
Zca do spraw pol.-wych.	- vacat
Zca do spraw operacyjnych	- vacat

2 BATALION

Dowódca batalionu	- kpt.Witold Chanecki
Zca do spraw pol.-wych.	- ppor.Wilhelm Szydlowski
Zca do spraw wywiadu	- kpt.Włodzimierz Bondarenko
Szef sztabu	- kpt.Aleksy Ustinow
Szef łączności	- vacat
Szef służby inżynieryjnej	- chor.Stanisław Popławski
Szef służby chemicznej	- por.Piotr Wasilew

Kwatermistrz	- vacat
Lekarz	- vacat
Dowódca plut.porządkowo-ochr.	- ppor.Józef Boguta
Pom.szefa wydz.wywiadu	- por.Igor Makowicki
Pom.szefa wydz.wywiadu	- ppor.Marian Słabicki
Pom.szefa wydz.wywiadu	- vacat
Dowódca 1 strażnicy liniowej	- por.Mikołaj Postnyj
Zca do spraw pol.-wych.	- chor.Karol Żałobniak
Zca do spraw operacyjnych	- chor.Stanisław Krajewski
Dowódca 2 strażnicy liniowej	- por.Józef Parzych
Zca do spraw pol.-wych.	- vacat
Zca do spraw operacyjnych	- vacat
Dowódca 3 strażnicy liniowej	- por.Wiktor Kryński
Zca do spraw pol.-wych.	- chor.Michał Krawczuk
Zca do spraw operacyjnych	- chor.Tadeusz Wojciechowski
Dowódca 4 strażnicy liniowej	- ppor.Andrzej Suchaniew
Zca do spraw pol.-wych.	- vacat
Zca do spraw operacyjnych	- ppor.Józef Zapota
Dowódca 5 strażnicy liniowej	- ppor.Stanisław Gieszyński
Zca do spraw pol.-wych.	- vacat
Zca do spraw operacyjnych	- vacat
Dowódca 6 strażnicy liniowej	- ppor.Franciszek Ratajczak
Zca do spraw pol.-wych.	- vacat
Zca do spraw operacyjnych	- vacat
Dowódca strażnicy rezerwowej	- por.Józef Łaski
Zca do spraw pol.-wych.	- vacat
Zca do spraw operacyjnych	- vacat

3 BATALION

Dowódca batalionu	- kpt.Aleksander Strielkow
Zca do spraw pol.-wych.	- por.Władysław Horodecki
Zca do spraw wywiadu	- kpt.Grzegorz Gonczarew
Szef sztabu	- ppor.Henryk Wawrzynowicz
Szef łączności	- ppor.Tadeusz Drożński
Szef służby inżynierskiej	- vacat
Szef służby chemicznej	- chor.Wasył Paniebratienko
Kwatermistrz	- ppor.Aleksander Tajurski
Lekarz	- vacat
Dowódca plut.porządkowo-ochr.	- vacat

Pom.szefa wydz.wywiadu	- vacat
Pom.szefa wydz.wywiadu	- vacat
Pom.szefa wydz.wywiadu	- vacat

Dowódca 1 strażnicy liniowej	- por.Bronisław Zarzycki
Zca do spraw pol.-wych.	- vacat
Zca do spraw operacyjnych	- chor.Władysław Kotlienga
Dowódca 2 strażnicy liniowej	- ppor.Władysław Telk
Zca do spraw pol.-wych.	- vacat
Zca do spraw operacyjnych	- vacat
Dowódca 3 strażnicy liniowej	- ppor.Paweł Filipow
Zca do spraw pol.-wych.	- vacat
Zca do spraw operacyjnych	- vacat

Dowódca 4 strażnicy liniowej - por. Wiktor Osnowski
Zca do spraw pol.-wych. - vacat
Zca do spraw operacyjnych - vacat
Dowódca 5 strażnicy liniowej - ppor. Kazimierz Maliszewski
Zca do spraw pol.-wych. - vacat
Zca do spraw operacyjnych - vacat
Dowódca 6 strażnicy liniowej - ppor. Bazyli Sztybel
Zca do spraw pol.-wych. - vacat
Zca do spraw operacyjnych - vacat
Dowódca strażnicy rezerwowej - ppor. Edmund Bielenica
Zca do spraw pol.-wych. - vacat
Zca do spraw operacyjnych - vacat.

~~1273~~

